

DANIşMA MECLİSİ S. Sayısı : 333

**SIYASI PARTİLER KANUNU
TASARISI
VE
ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (1/624)**

Anayasa Komisyonu Raporu

TC
Danışma Meclisi
Anayasa Komisyonu
Esas No.
Karar No. : 11

4 Şubat 1983

DANIŞMA MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

29 Haziran 1981 tarihli ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun 26 ncı ve Danışma Meclisi İçtüzüğü'nün 19 ve 47 nci maddelerine göre Yüce Meclisinizce seçilmiş ve Siyasî Partiler Kanununu hazırlamakla görevlendirilmiş bulunan Komisyonumuz, ilk toplantısını yaptığı 12.11.1982 tarihinden bugüne kadar geçen yaklaşık üç aylık bir süre zarfında, yaptığı süreli ve yoğun çalışmalar sonucu, Yüksek Meclisinize sunmakla onur duyduğu bu tasarıyı hazırlamış bulunmaktadır.

Komisyonumuz çalışmalarında herşeyden evvel, Cumhurbaşkanımızın muhtelif vesilelerle belirtmiş olduğu gibi 12 Eylül 1980 öncesinde siyasî partilerin içine düştüğü ortamın tekrar yaşanmaması, parti oligarşisine meydan verilmemesi, parti içi demokrasinin mümkün olduğu ölçüde yerleştirilmesi ilkelerine önem vermiştir.

Komisyonumuz, mülga 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununu mehz kabul etmekle beraber, Anayasamızın konuyla ilgili bütün maddelerini, özellikle siyasî haklar ve ödevleri düzenleyen dördüncü bölümünü özenle göz önünde bulundurmıştır.

Komisyonumuz, sağlıklı bir sonuca varabilmek ve daha az eksikliği olan bir tasarı hazırlayabilmek için Yüksek Meclisimizin komisyonlarından ve değerli üyelerinden görüş istemiş, gelen düşünceler üzerinde dikkat ve titizlikle durmuş; gerek Meclis içinden, gerekse vatandaşlardan gelen yazıları ayrıntılı bir incelemeye tabi tutmuştur.

Bilindiği gibi çok partili rejimle yönetilen ülkelerden sadece Almanya ve Protekiz'de Siyasî Partilerin kuruluşlarını ve faaliyetlerini düzenleyen birer kanun mevcuttur. Her iki ülkeye ait Siyasî Partiler Kanunları tercüme ettirilerek Komisyon üyelerine dağıtılmış ve çalışmalar sırasında bu kanunlar da göz önüne alınmıştır.

Sunulan metin, evvela, genel hatları ile Komisyonda varılan sonuçların alt komisyonlarca değerlendirilmesi ve her alt komisyon metninin, Komisyonda ayrıntılı bir şekilde tartışılması sonucu kaleme alınmış ve üç kişilik bir redaksiyon komitesinin incelemesinden geçtikten sonra tekrar Komisyon tarafından tetkik edilerek karara bağlanmıştır.

Yüksek Meclisin değerlendirme ve incelemesi sonucunda en iyi şekli alacağı inancı ile işbu tasarı Danışma Meclisine saygı ile sunulur.

Orhan ALDIKAÇTI
Başkan

Kemal DAL
Başkanvekili
16, 29 ve 101 inci maddelere
karşı oyum eklidir.

Şener AKYOL
Sözcü
VAR

Abbas GÖKÇE
Kâtip
(Taslağın bazı maddelerine karşı
olduğuma ve söz hakkımı saklı
tuttuğuma ilişkin yazı eklidir.)

Tevfik Fikret ALPASLAN
Üye
S. P. K. Madde 16, 29, 62 hakkında
mütalaa eklidir.

Fuat AZGUR
Üye
Tasarının bazı maddeleri ile ilgili
karşı oy yazım eklidir.

Bekir Sami DAÇE

Üye

Tasarının bazı maddeleri ile ilgili muhalefet şerhlerim eklidir.

Akiş ERGİNAY

Üye

Partilere Devletçe Yardım Yapılmaması Konusuyla 68/3 fıkrasına karşıyım.

Azmi ERYILMAZ

Üye

Tasarının tümü ve maddeleri üzerinde söz hakkım saklıdır.

Feyzi FEYZİOĞLU

Üye

(16.1.1983 tarihinde vefat etmiştir)

Halil İbrahim KARAL

Üye

Tasarının tümü ve maddeleri üzerinde söz hakkım saklıdır.

A. Mümin KAVALLI

Üye

Tasarının 7, 10 ve 101 inci maddeleriyle ilgili karşı görüşlerim eklidir.

Feridun Şakir ÖĞÜNÇ

Üye

Komisyon Başkanlığına sunduğum dilekçemde muhalefetim ve saklı tutulan söz hakkım vardır.

İsa VARDAL

Üye

Tasarının 16/2, 44/3, 62, 74/3, 101, 104 ve 117 nci maddeleriyle ilgili söz hakkım saklı olup muhalefet yazım eklidir.

Muammer YAZAR

Üye

Karşı oy yazımda belirttiğim maddeler üzerinde söz hakkım saklıdır.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Siyasî Partiler Kanun Tasarısının 16 ncı maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen Merkez Karar Organının Seçim Tarzına; 29 uncu maddesine ve 101 inci maddede yer alan «Siyasî Partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu»na ve bu kurulun 103 üncü maddenin 3. A) bendindeki şekilde görev yapmasına aşağıdaki sebepler dolayısı ile karşıyım.

Her madde hakkındaki muhalefetimle ilgili karşı oy yazım eklidir.

Prof. Dr. Kemal DAL
Anayasa Komisyonu
Başkanvekili

16 ncı maddenin 1 inci fıkrasının son cümlesinde «Merkez Karar Organı Seçimlerinde birden fazla liste ile seçime girildiği takdirde üyeler seçim kanunundaki usule göre seçilir» hükmü 1982 Anayasamızın siyasî partiler kuruluşu ile ilgili düzenlemesine ve Türkiye gerçeklerine ters düşen bir hükümdür.

1. 1982 Anayasamızın 68 ve 69 uncu maddelerinde siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetlerin de parti içi demokrasi yanında parti üyelerini birleştirici bir anlayış hâkimdir. Bütün bölücü düşüncelerin karşısındadır. Bu nedenle çeşitli meslek kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar, sendikalar, kooperatifler, dernekler ve birbirinden farklı insan grupları çiftçiler, işçiler, esnaf ve sanatkârlar, tüccarlar, vs. kendi meslek grupları bir parti içinde grup olarak ve kuruluş olarak temsil edemezler. Seçimlerde bu kuruluşlar ve gruplar ayrı liste yapıp yarışmaya giremezler. Anayasa bu gruplaşmalara karşıdır.

Halbuki bu seçim sistemi bir parti içinde listeleri bu tip gruplaşmalara yöneltecektir.

Fr. Sosyalist partisinde, Fr. Komünist partisinde, çeşitli sendikalar, meslek kuruluşları, kuruluş olarak partiye girerler ve kuruluşların sendikaların ve mesleklerin listeleri parti kongresinde ayrı listeler halinde seçime girebilir. Onlar için ayrı listelerin bir anlamı vardır.

Bizde farklı liste çıkarmayı kanunla benimsemek bu sebeple hiçbir anlam taşımaz. Hatta kongrelerde ayrı ayrı resmî listelerin yapılmasına neden olur.

2. Farklı listelerin ayrı ayrı partilerin girdiği seçimlerde anlamı vardır. Bir partide ayrı listenin hukukî anlamı gayri resmî oluşudur. Hukuken bir parti içinde iktidar ve muhalefet diye bir ayırım yoktur ki ayrı listeler anlam taşısin.

3. Listelerde (eğer seçim nispi olursa) sıra sorun yaratacaktır. Ayrı listelerde sıralama neye göre yapılacaktır. Karma listenin hukukî durumu muallakta kalacaktır.

4. Ayrı listeler olursa seçim kanunundaki usule göre seçilme parti içinde seçim olarak gruplaşmalara hizipleşmelere yol açacaktır. Hatta parti dışından dahi birtakım listeler hazırlanarak seçime sokulması, bir parti içinde gruplaşmaları artıracak, mutabakatı azaltacaktır.

5. Siyasî parti içinde seçim, parti denen müessesenin mahiyetine en uygun sistemle olur. Parti bir millet değildir. Millette, yapılan seçimlere onun mahiyetine uygun değişik seçim sistemleri uygulanabilir. Parti seçimlerinde millet için uygulanan seçim sistemi onun mahiyetine ters düşer. Bütün bu sebeplerle 16 ncı maddenin 1 inci fıkrasındaki bu hükme karşıyım.

29 uncu maddede düzenlenen, grup genel kurullarında yapılacak seçimler gizli oyla olur. Milletvekilleri Anayasa ve vicdanlarına aykırı gördükleri kararlara uymak zorunda değildirler; ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde aleyhte oy kullanamazlar, şeklindeki ifade aslında Milletvekillerini grup kararlarına karşı Anayasa ve kendi vicdanı doğrultusunda bağımsız hale getiriyor gibi göstermekte ise de T. B. M. M.'de ki oylamada onu Anayasa ve kendi vicdanı ile değil grup kararı ile bağımlı hale getirmektedir.

Milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kullanacağı oyun rengini kanunla tayin etmek mümkün değildir. Bir milletvekilinin her şeyden evvel milletin temsilcisi olduğunu unutmamak gerekir. Milletin temsilcisi olan millet adına Anayasaya bağlılık yemini yapmış olan bir kimseye Türkiye Büyük Millet Meclisinde şöyle veya böyle oy kullanamazsın denemez. Onun kullanacağı oyun yönü önceden kanunla tayin edilemez. Veya bir Milletvekili kanunla T. B. M. M.'de şu konu aleyhinde oy kullanamaz şeklinde bir kanun hükmü ile oyunu bir istikamette kullanmaya mecbur edilemez. Bu milletvekilinin milletin temsilcisi olarak millet adına kullanacağı temsil yetkisi ile bağdaşmaz.

Parti kendi içtüzüğünde Mecus Uyelerinin grup kararlarına uymayı prensip olarak hükme bağlar, uymayan üyelerle partinin ilişkisi kendi iç sorunudur.

Parti kendi iç sorunu olan parti disiplin problemini kanunla millet ile onun temsilcisi arasındaki temsil olayının üstüne ve ondan daha hâkim bir duruma getirmemelidir. Bu hüküm milletvekilini T. B. M. M.'de parti grup kararlarına aykırı oy kullanmamayı bir kanun hükmü haline getirdiği için temsilcinin Anayasa ve vicdanî kanaatlerine göre oy kullanmasını önlüyor .Bu nedenle muhalifim.

1982 Anayasasının 69 uncu maddesi siyasî partilerin kuruluşlarından başlamak suretiyle bütün faaliyetlerini takip etme ve Anayasa Mahkemesine dava açma yetkisini Cumhuriyet Başsavcısına vermiştir. Cumhuriyet Başsavcısının bu görevi yerine getirmesi Anayasaca başka bir organ veya makamın aracılığına bağlı değildir. Hal böyle iken tasarı 101 inci maddesinde Cumhuriyet Başsavcısının görevini yerine getirmede onun serbestce karar vermesini engelleyen dava açmasından önce, onun partilere kanunî yolu göstermesinde bunları süzgeçten geçiren âdeta bir mahkeme gibi karar veren bir sunî organ yaratmıştır.

«Siyasî Partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu»

1. Kuruluş bakımından üyeleri yargıtaya mensup olması isabetli değildir. En yüksek sivil mahkeme üyelerini partilerin içine sokmaktadır.

2. Yetki bakımından Cumhuriyet Başsavcısının siyasî partileri takip etme, Anayasa Mahkemesine dava açma bakımından üstünde bir organ gibi kurulmuştur. Böyle bir sunî organ bu yetkilere sahip olmamalıdır.

Anayasanın Cumhuriyet Başsavcısına verdiği görev ve yetkiyi küçültmektedir.

Özellikle 103 üncü madde 3. A) bendinde Cumhuriyet Başsavcısının dava açması bu kurulun kararı ile önlenebilir.

Böyle bir kurul, Anayasada mevcut olmadığı halde kurulmuştur. Anayasanın espirisine göre ancak istisnâ bir organ olarak kurulabilir.

Bütün bu nedenlerle 101 inci madde ile kurulan siyasî partilerle ilgili yasakları inceleme kuruluna karşıyım.

ABBAS GÖKKÇE'NİN KARŞI OY YAZISI

Komisyonumuzca kabul edilmiş bulunan «Siyasî Partiler Kanunu» taslağının aşağıda belirtilen maddelerine hıızalarında gösterilen sebeplerle katılamıyorum.

ÜYE OLMA VE ÜYELİKTE AYRILMA SERBESTLİĞİ

Madde 6. — Bu maddede bir kimsenin bir siyasî partinin birden fazla teşkilâtına üye yazılma ve aynı zamanda bir siyasî partiden istifa eden bir kimsenin belli bir süre geçmeden başka bir siyasî partiye üye olma yolu kapatılmamıştır.

Ülke gerçekleri açısından bu yolda bir düzenleme yapılmasına mutlak zaruret vardır. Çünkü geçmiş uygulama ve tecrübeler göstermiş ki, sayıları büyük rakamlara varan partizan ve militanlar partilerin birden çok teşkilâtlarına üye olmuşlar, birden çok seçim ve sandık bölgelerinde seçmen olarak kayıtlarını yaptırmışlardır. Son hazırlanan seçmen kütüklerinde, nüfus artmasına rağmen, seçmen sayısının azalmış bulunması bunun tartışma götürmez açık kanıtlarından biridir.

Yine geçmişe doğru bakarsak, seçimlere kısa bir süre kala, türlü faktörlerle, toplu olarak kimi vatandaşların bir partiden istifa ettirilip başka bir partiye kaydettirildiği ve durumun basın ve radyo gibi çeşitli telekomünikasyon araçları ile kamuoyuna ilân edildiği görülür. Suiistimalin önlenmesi ve siyasî ahlâk yönünden bu iki hususun madde içerisinde düzenlenmesi gerekirdi.

SİYASİ PARTİLERİN TEŞKİLÂTI

Madde 7, 22. — Bu maddeler ile geçmişin acı tecrübeleri unutulurak; 1960 öncesinin «Ocak - Bucak» teşkilâtının aynısı olan «Köy ve Mahalle parti teşkilâtlarının kurulması öngörülmüştür,

Bilindiği gibi, 27 Mayıs 1960 tarihinden önce ülkemizde siyasî partiler kuruluş birimlerini bucak, mahalle ve köylere kadar götürmüş, «Ocak - Bucak» teşkilâtları kurulmuş ve bunların başkanları parti bünyesinde küçümsenmeyecek kadar büyük siyasî etkinliklerde bulunan unsurlar olmuşlardır.

Ne varki, demokrasi adına, iyi niyetle de olsa, tabana kadar indirilen bu örgütlenme, çok geçmeden yozlaştırılmış; partilerin teşkilatlarının bucak, mahalle ve köylere götürülmesi sonunda, Türk halkı birbirine zıt kamplara bölünmüştür. Böylece Bucak, mahalle ve köylerde partilerin camileri ve kahvehaneleri ayrılmış birinin gittiği yere diğeri gitmez olmuş, birspor klübü tutar gibi parti tutulmuş ve parti taassubu Türk halkının iliklerine kadar işlemiştir.

Bu yozlaşmaya bir tepki olarak, bütün siyasî partilerin ittifakla hazırlayıp kabul ettikleri 16 Temmuz 1965 gün ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 17 inci maddesi: «Köy veya mahalle muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyeleri, parti tüzüğü öngörmüşse, muhtarlık bölgesindeki parti işlerinin yürütülmesi için, bir parti görevlisi ile bir yedeğini seçecekleri, bu parti görevlisinden başka, Bucaklarda ve köy veya mahalle muhtarlık bölgelerinde herhangi bir ad altında teşkilât kuramayacakları...» hükmünü getirmiştir.

Siyasî partilerin kadın ve gençlik kolları kurmalarını yasaklayan yeni Anayasamız «Ocak - Bucak» teşkilâtları konusunda yasaklayıcı bir hüküm getirmiştir.

Faşist, komünist ve sosyalist ülkelerde var olduğu söylene bile, siyasî parti teşkilâtlarının en küçük idarî birimlere kadar götürülmesi demokrasinin bir gereğidir. Ancak ülke gerçeklerini ve milletçe geçirdiğimiz acı tecrübeleri de unutmamak gerek.

Parti içi oligarşide geçmişin acı gerçeklerindendir.

Bilindiği gibi, «Oligarşi» yi «Devlet nüfuz ve kuvvetini birkaç kişinin veya birkaç ailenin ellerinde tutmalarından ibaret olan siyasî rejim...» olarak tanımlamak mümkündür...

Siyasî parti teşkilâtlarının il ve ilçeden daha alt kademelere; yani bucak, mahalle ve köylere kadar indirilmemesi, en azından il düzeyinde bir parti oligarşisi doğurduğu düşünülebilir.

Öyicyse ne yapmak gerek?

Ülke gerçeklerini ve milletçe geçirdiğimiz acı tecrübeleri unutarak, artık Türkiye 1950'lerin Türkiye si değildir düşüncesiyle yeniden «Köy ve Mahalle Teşkilâtı» adı altında «Ocak - Bucak» teşkilâtı kurmak fazla iyimserlik olmaz mı?

Bilinmesi gereken bir gerçek var, Türkiyede il ve ilçeler dışında, bazı bucak, kasaba ve köylerde de belediye teşkilâtı vardır. Gerçekten bu yerler yöresine göre bir çeşit metropoliten kent niteliğindedirler. Siyasî örgütlenmede bunların varlıkları inkâr edilemez. Bu belediyeler dahil Türkiye'de Belediye Sayısı 1710 dur. Bu sayının 67 si il ve 572 si de ilçe belediyeleri miktarını gösterir, geriye kalanlar kasaba ve köylerdeki belediye sayısıdır. İl ve ilçeler dışınma mahalle ve köylerde de parti teşkilâtı kurulduğu takdirde, Türkiye genelinde kurulacak bir partinin örgüt sayısı 46.000'i aşacaktır.

12 Eylül 1980'den önce, Türkiye'de bir partinin yalnız il ve ilçelerde bulunan teşkilât sayısı 639 idi. Bu rakamı bir anda 46.000'e çıkarmak, Türkiye'nin siyasî tansiyonunu 639 dan 46.000'e yükseltmek demektir. Buna da siyasî bünyemiz tahammül eder mi?

İşte bu gerçeklerin ışığı altında, bütün bucak, mahalle, ve köyler yerine, belediye teşkilâtı bulunan bucak, kasaba ve köyler de dahil edilmek üzere, belediye teşkilâtı bulunan her yerde yani 1710 yerde parti teşkilâtı kurulduğu takdirde hem demokrasinin gereği yerine getirilmiş olacak, hem de, belirttiğimiz biçimi ile parti içi oligarşi bir ölçüde de olsa önlenmiş bulunacaktır.

PARTİLERİN KURULMASI VE CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ KURULAN PARTİLERİ DENETLEMESİ

Madde 8, 9. — Siyasî partilerin, kuruluş bildirilerinin İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzel kişilik kazanacağı... İçişleri Bakanlığı, kuruluş bildirisi ile eklerinde noksanlık görürse, noksanların tamamlanmasını ilgili partiden isteyeceği 8 inci maddede hükme bağlanmış ve 9 uncu maddede ise; Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben öncelikle inceleyeceği; kanunda gösterilen şartları haiz olduk-

larının belgelendirilmesini yazı ile isteyeceği... belirtilen noksanlık giderilmediği veya belgelendirme sağlanmadığı takdirde, siyasî partilerin kapatılmasına dair hükümlerin uygulanacağı hükmü getirilmiştir. Yine 8 inci maddeye göre bir partinin kurulabilmesi için şu şekil şartları gereklidir :

- Milletvekili seçilme yeterliğine sahip onbeş kişinin kurucu olması,
- Kuruluş bildirisinin bütün kurucular tarafından imzalanması,
- İmzalarının yanında kurucuların adı, soyadı, meslek veya sanat ikametgâhlarının yazılması.
- Siyasî partinin adının ve genel merkez adresinin belirtilmesi ve,

— Partinin tüzüğü ile programının üç örneğinin kuruluş bildirisine eklenmesi;; 9 uncu maddeye göre; partinin kurulması için bu şekil şartlarının bir veya birkaçının noksanlığı halinde Cumhuriyet Başsavcılığı bu eksikliklerin otuz gün içerisinde tamamlanmasını isteyecek ve bu süre içerisinde noksanlar tamamlanmadığı takdirde, henüz kurulmamış olan bir partinin kapatılması için dâva açacaktır.

Kanunda öngörülen şekil şartları eksiksiz olarak yerine getirilerek, kuruluş beyannamesi İçişleri Bakanlığına verilen parti başkaca herhangi bir işleme tabi olmaksızın tüzelkişilik kazanacağı kanunun açık emridir. Ancak, kanunda belirtilen şekil şartları tamamlanmadan; söz gelişi, milletvekili seçilme ehliyetine sahip olma şartı şöyle dursun, medenî haklarını kullanma ehliyetini bile haiz olmayan kişiler tarafından parti kuruluş beyannamesi hazırlanıp İçişleri Bakanlığına verilmekle o parti tüzelkişilik kazanabilir mi? Nasıl, duvarları, tavanı, tabanı, çatısı ve diğer kısımları mevcut olmayan bir gayrimenkul ev hüviyetini kazanamazsa; kanunda sayılan şekil şartlarını yerine getirmemiş bir partinin tüzelkişilik kazandığını da kabul etmek mümkün değildir. Böyle olunca, ihtara rağmen; otuz gün içerisinde noksanlıklarını tamamlamayan, istenen belgeleri sunmayan bir partinin kurulmuş bulunduğunu kabul etmek ve kapatılması için dâva açmak doğru olmaz. Çünkü kanunun emrettiği şartları yerine getirmeyen bu parti aslında kurulamamıştır. Bu durumda Cumhuriyet Başsavcılığının yapacağı iş; bu partinin kurulamamış sayılmasını ilgililere tebliğ etmek olmalıdır. Bu işlemi bir izin gibi nitelendirmek de yanıltıcı olur; çünkü Cumhuriyet Başsavcılığı herhangi bir şekilde takdir hakkını kullanarak partiyi kurulmamış saymış değil, ancak kurulması için gerekli şekil şartları, ihtara rağmen ilgililerce yerine getirilmediği için parti kendiliğinden kurulamamıştır.

Partinin kurulamamış sayılmasına dair Cumhuriyet Başsavcılığı'nın tebliğine karşı, partilerle ilgili yasakları İnceleme Kurulu'na itiraz edebilme hakkı da kanunda düzenlenmiş olsaydı, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın davranışının keyfi olabileceği endişesi de sözkonusu olamazdı.

PARTİ ADAYLARININ TESPİTİ - ÖNSEÇİM

Madde 45. — Parti adaylarının tespiti konusunda önseçimin ilçe seçim kurullarınca yapılacağı esası getirilmiş ve bu maddenin son fıkrasında «İlçe seçim kurulunca siyasî partilerin her biri için yeterince sandık ve kapalı hücre bulundurulması ve sandık yerlerinin tespit olunması...» kabul edilmiştir.

Buna göre ilçe seçim kurulu, genel seçimlerde olduğu gibi, her mahalle veya köyde belli miktarda partili seçmen için bir sandık bölgesi tespit etmeyecek, bir ilçede her siyasî parti için yeterince sandık ve kapalı oy verme yeri temin edecektir.

Bu madde ile, delege sisteminin doğurduğu mahzurların giderildiği; suiistimal, kargaşa, hile ve yolsuzlukların önleendiği zannedilmektedir. Oysa bu maddeyi okuyan bütün uygulayıcılar, delege sistemindeki eski çirkin manzaranın daha büyük boyutlara varacağını derhal farkedeceklerdir. Çünkü belli miktarda seçmeni bulunan her köy ve mahalleye bir sandık yerine, bir ilçe sınırları içinde gayri muayyen yerlere her siyasî parti için yeterince sandık konulması, kırsal yörelerdeki dağınık ve birbirine uzak bulunan köylerimize partili seçmenlerin oy kullanmalarını güçleştirecektir. Bunun sonucu oylarını rahatça kullanma imkânını bulamayan partili seçmenler üzerinde, aday adayları ve ilgililerce, her çeşit oyunlar oynanabilecektir.

Şöyle ki, her köyde bir sandık yerine, belli adaylarda her partiye bir sandık konulacak; geçmişte olduğu gibi, sandığa uzak bulunan partili seçmenler için, aday adayları ve ilgililer araç temin edecek, oyunu kullandığı yerde yemek yedirecek, belki de para verecek ve oyunu isteyecektir. Delege sistemi de böyle değilmidi? Öyleyse bu delege sisteminin daha genişletilmiş bir şekli değilmi?

Halbuki her parti için yeterince sandık yerine, genel seçimlerde olduğu gibi, her köye veya mahalleye yeterince seçmen için bir sandık konulmalıdır. Partiler ayrı ayrı sandık yerine tek sandıkta ve partisince belirlenmiş değişik renkteki zarflar içersine oy pusulalarını koymak suretiyle oyunu kullanmalıdır. Böyle olunca aynı mahalledeki sandık sayısı azalacak, çeşitli partilere mensup olsa da, genel seçimlerde olduğu gibi, her partiye mensup partili üyeler tek sandıkta oylarını kullanabileceklerdir. Aksi halde Türkiye'de on parti kurulmuş olsa her sandık kurulu on ayrı sandıkta verilen oyların sayım - dökümünü yapmak zorunda kalacaktır. Bunun doğuracağı güçlükleri, bilmem ki, ayrıca dile getirmeye gerek var mı?

Bir mahalle veya köyde, bir sandık konulacak kadar partili üye bulunamayacağı düşüncesi de doğru değildir. Bütün partiler için tek sandık kullanılırsa, sözü geçen yerleşme birimlerinde, genel seçimlerde olduğu gibi, yeterince partili üyenin bulunması ve oylarını kullanması mümkündür. Bağımsızlar dışında, her yerleşim birimlerinde her zaman her partiye mensup üyelerin varolduğu bilinen bir gerçektir.

Bu esaslar göz önünde bulundurularak, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda belirtildiği gibi; çeşitli partilere mensup olsun olmasın partili üye toplamı üçyüz olan her yerleşim birimi bir sandık bölgesi kabul edilerek oraya bir sandık konulmalıdır; her parti için bir sandık değil...

DİSİPLİN CEZALARINA İTİRAZDA YARGILAMA USULÜ

Madde 58. — Disiplin cezalarına itiraz üzerine «Mahkeme bu itirazları basit yargılama usulüne göre inceleyerek karara bağlayacağı öngörülmüştür. Oysa bu yargılamanın hem basit, hem de seri mahkeme usulüne göre yapılması çok daha yararlı olur ve işin daha çabuk sonuçlandırılmasını sağlardı. Çünkü seri mahkeme usulünde, davalının ilk itirazını esasla birlikte dermeyer etmesi, taraflara ancak bir defa mehil verilmesi, cevap için yedi, cevaba karşı cevap için de beş gün süre verilmesi zorunluğu vardır. Basit ve seri yargılama usulünün birlikte uygulanmasına yasal bir engel de yoktur.

DiĞER SEBEPLERLE DÂVA AÇILMASI

Madde 106. — Bu maddeye göre; kanunun emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazı ile başvurulacak; Anayasa Mahkemesi, sözkonusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi partiler hakkında ihtar kararı verecektir. Bu karar o siyasi parti genel başkanlığına yazılı olarak bildirilecek; bu yazının tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcısı Anayasa Mahkemesine bu siyasi partinin kapatılması için re'sen dâva açacaktır.

Taslağın 101 inci maddesi ile bir «Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu» kurulmuştur. Bu kurul, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca, beşi ceza, dördü hukuk daireleri başkan ve üyeleri arasından dört yıl süre için seçilen dokuz üyeden oluşur.

Bu kurulun mevcudiyetine rağmen, bir siyasi partinin kanunun emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırı davranması halinde, bu kurul gözden kaçırılarak, Cumhuriyet Başsavcılığının Anayasa Mahkemesine başvurmada; ve Anayasa Mahkemesi aykırılık iddiasını haklı görürse ilgili parti hakkında ihtar kararı vermesinde isabet yoktur. Çünkü Anayasa Mahkemesi, kanunların emredici hükümlerine aykırılık bulunduğunu ihtar kararında belirtmiş olmakla bu husustaki kanaat ve reyini de açıklamış olacaktır. İhtar kararına uymayan bir partinin kapatılması için, bu konuda görüş ve kanaati belibli bulunan bir Anayasa Mahkemesinde kapatma dâvası açılmasının hukukta yeri olmasa gerekir. Zira Anayasa Mahkemesi ihtar kararı vermekle ihsası reyde bulunarak, tabiri caizse ilgili partiye, bir emir vermiş oluyor. Sonra da verdiği ihtar yerine getirmeyen partinin kapatılması için açılan dâvaya bakıyor. Görülüyorki dâva açıldığı gün verilecek karar belli duruma getirilmiştir. İhtar veren Yüksek Mahkemenin, ihtarına uymayan siyasi parti hakkında kapatmadan başka bir karar verebileceği düşünülebilir mi? Bu sebeplerle, Anayasa Mahkemesi, kanunla böyle bir müşkül duruma sokulmamalıdır.

Yapılacak iş, bir partinin kanunun emredici hükümlerine aykırı davranması halinde, ihtar kararı verilmek üzere, Anayasa Mahkemesi yerine, Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna başvurma esasının kabulü olmalıdır. Bu kurulun ihtar kararına rağmen ilgili siyasi parti aykırılığı gidermediği takdirde Anayasa Mahkemesine kapatma dâvası açılırsa, artık Anayasa Mahkemesinin peşin hükümlü olmasından da söz edilemeyecektir.

SÖZALMA VE DEĞİŞİKLİK ÖNERGESİ VERME HAKKI MAHFUZ TUTULAN MADDELER

Taslağın 15, 20, 21, 36, 39, 40, 44, 49, 57 ve 123 üncü maddelerinin görüşülmesi sırasında sözalma ve değişiklik önergesi verme hakkı mahfuz tutulmuştur.

YAZIM YANLIŞLIKLARI

— Kanun tasarısının ne olduğu Anayasa, kanunlar ve İçtüzükte açıkça belirtildiği ve Komisyonumuzca hazırlanan metin bu belirlemenin sınırları dışında kaldığı halde metne «SİYASİ PARTİLER KANUNU TASARISI» adı verilmiştir, oysa bunun adı SİYASİ PARTİLER KANUNU TASLAĞI olması gerekirdi.

— Taslakta «Başsavcı, Başbakan, Milletvekili, Başkanvekili, tamsayı, anamuhalefet, içyönetmelik ve kolbağı....» gibi birleşik isim teşkil eden kelimeler doğru olarak bitişik yazıldığı halde; yine bitişik yazılması gereken «Genelbaşkan, Önseçim, engeç, yoketmek...» gibi kelimeler ayrı iki kelime halinde yazılmıştır.

— Doğrusu Dâva olan kelime «Dava» olarak yazılmıştır.

— Türkçede «DEVLET» kelimesinin hem kamu yararını hukuk kurallarına uygun olarak yerine getirmek üzere belirli bir toprak üzerinde, belirli bir siyasi iktidara bağlı olarak insanlarca kurulmuş tüzelkişi, hem de zenginlik, baht, mutluluk ve ikbal gibi anlamları vardır. Bu sebeplerle bir has isme bağlı olmasa bile, birinci anlamı ifade ettiği hallerde bu kelimenin baş harfinin majüskül harfle yazılması gerekirken taslağın bazı yerlerinde tamamı minüskül harflerle yazılmıştır.

Derin saygılarımla arz ederim.

Abbas GÖKÇE

Anayasa Komisyonu Kâtip Üyesi

ANAYASA KOMİSYONU SAYIN BAŞKANLIĞINA

Anayasa Komisyonunca hazırlanan Siyasî Partiler Kanun Tasarısının 14, 16, 29, 44 ve 62 maddelerine ekte sunduğumuz gerekçelerle karşı bulunuyoruz.

Gereğini bilgilerine saygılarımızla arz ederiz.

Anayasa Komisyonu Üyeleri

Tevfik Fikret ALPASLAN

Bekir Sami DAĞÇE

Anayasa Komisyonu Üyeleri

Madde 14. — Bu maddede büyük kongreye teşkilâttan seçilecek delege sayısı Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının en fazla iki katı olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu suretle il kongrelerince büyük kongreye tabanı temsilen gönderilecek üye sayısı azami 800 sayısı ile dondurulmuş olmaktadır. Türkiye'nin nüfusu yakın bir sürede 50 milyonu geçecektir. Seçmen sayısı 21 milyonun üzerindedir. Büyük siyasi partiler 5 ilâ 10 milyon arasında oy almaktadır. Böyle bir durumda kitleleri temsil eden bir partinin büyük kongresinde seçilmiş üyelerin 800 ile tahdit edilmesi tam temsile, siyasi partinin tabanının sesinin ve tercihlerinin yukarıya, en üst organa yeterince aksetmesine imkân vermeyecektir. Eski Siyasî Partiler Kanununda da bu sebeplerle bu rakam yaklaşık 2 X 600 = 1 200 şeklinde tespit edilmiştir.

Büyük kongreler 2 yılda bir yapılacaktır. Tabandaki temayüller diğer bir ifade ile vatandaş eğilim, istek ve ihtiyaçların parti üst yönetimine ve parti politikasına 2 yılda bir yansıtacaktır. Bu durumda bunun en geniş şekilde inikasını sağlamak gerekecektir. Bu ise il kongrelerinden seçilecek delege sayısını daha geniş tutmakla mümkündür. Kaldı ki 20 nci maddede il kongrelerinde seçimle gelen delegelerin «Binden fazla olmamak üzere» tespiti de bu ihtiyacın bir ifadesidir. İl kongresindeki delege sayısını «Bin» olarak belirlerken «Büyük kongre de» bu rakamı «Sekizyüz» olarak kabul etmek bir çelişki teşkil etmektedir.

Arz ettiğimiz gerekçe ile büyük kongrede teşkilattan gelecek delegelerin T. B. M. M.'si üye tamsayısının üç misli olarak tespitinin demokratik ihtiyaçlara daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Yine 14 üncü maddenin 4 üncü fıkrasında «Büyük kongrenin olağan toplantıları 2 yılda bir yapılır.» hükmü getirilmiş ve bu müddetin üç yıl olması yolundaki taleplerimiz komisyon ekseriyetince kabul edilmemiştir.

Parti büyük kongrelerinin yapılması oldukça büyük hazırlıkları gerektirmektedir. Büyük kongrenin yapılabilmesi için daha alt kademelerdeki, köy, mahalle, ilçe ve il kongrelerinin yapılması gerekmektedir. Bunlar ise zaman alan hazırlıklardır. Müddet 2 yıl olarak tutulduğu takdirde alt kademeler daha önceden kongrelerini büyük kongre tarihine kadar yapmak mecburiyetleri sebebiyle parti bünyesinde siyasî tansiyon devamlı ayakta tutulmuş olacaktır. Partileri dar zaman dilimi içerisinde tahdit ederek devamlı kongrelerle uğraşan kuruluşlar olmaktan kurtarmak, iç rekabetin tansiyonunu düşürmek ve partilere memleket hizmetinde daha geniş zaman ayırabilmek için olağan büyük kongrenin üç yılda bir yapılmasının uygun olacağını düşünmekteyiz. Ve bu sebeple de «İlki yıl» şeklindeki düzenlemeye karşı bulunuyoruz.

Madde 16. — Merkez karar organının nasıl seçileceği, yetki ve görevlerini düzenlemektedir.

1 inci fıkrada merkez karar organının seçiminde «yürürlükte olan seçim sisteminin» uygulanacağı ifade edilmiştir. Kabul edilecek seçim sistemi temelde «nispi temsil» esasına dayandığı takdirde, büyük kongrelerde de hukuken belirlmiş gruplar bahis konusu olmadığına göre pratikte uygulaması nasıl mümkün olacaktır? Bu imkânsızlığın yanında esas yönünden ortaya çıkacak sakınca ise ihmalî mümkün olmayan bir durum yaratacaktır.

Partiler aynı fikirler etrafında toplanan insanların siyasî organizasyonudur. Bu organizasyonun amacı ise iktidar olmak ve belirli fikirlerini icra mevkiine koymaktır. Bu ise uyum içinde çalışmayı zarurî kılar. Koalisyon hükümetlerinden ülkenin neler çektiği bilindiği halde partileri de kendi bünyelerinde koalisyon partileri haline getirmenin partilerde ve özellikle iktidar partilerinde nasıl istikrarsızlıklar yaratacağı ve bunun sonucunda rejimin ne gibi zararlara maruz kalabileceği izahtan varestedir.

Partilerin merkez karar organları ahenk ve istikrar içinde çalışacak şartlara sahip olmalıdır. Bu da seçim şekliyle yakından ilgilidir.

Bu itibarla ve arz edilen sebeplerle düzenlemenin 648 sayılı Kanunun 11 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki gibi yapılmasının gerektiği düşüncesindeyiz.

Madde 29. — Madde 29'un ikinci cümlesi «milletvekilleri Anayasa ve vicdanlarına aykırı gördükleri kararlara uymak zorunda değildirler; Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde aleyhte oy kullanamazlar» şeklinde düzenlenmiştir.

Milletvekilleri Anayasa ve vicdanlarına aykırı gördükleri grup genel kurulu kararlarına uymak zorunda değillerse ve amaçlanan bu ise o takdirde verecekleri oyda da serbest kalmalıdır.

«Aleyhte oy kullanamazlar» dan amaçlanan parti disiplini ise çoğu zaman aleyhte oy vermemekle vermek arasında pratik sonuçları itibariyle fark kalmayacaktır. Mesela parti meclis grubu mevcut hükümetin düşürülmesi yolunda karar almıştır. Bu kararı vicdanına aykırı gördüğünü düşünen veya iddia eden milletvekili aleyhte oy kullanamayacak ancak müspet oyda vermemek suretiyle hükümetin düşmesini sağlayacak nisabın teminini engelleyebilecektir.

Bu itibarla madde bu şekliyle her iki amaca da hizmet etmekte zaafa düşecektir.

Arz edilen sebeplerle bu düzenlemeye karşı bulunmaktayız.

Madde 44. — Bu maddenin 2 nci fıkrası «bir kimse aynı zamanda ön seçimlerde ve merkez adaylığında değişik siyasi partilerden..... ön seçime katılamaz» hükmünü getirmiştir. Bunun en önemli gerekçesi siyasi fikir ahlâkının korunması ve müeyyide altına alınmasıdır.

Oysa iki aynı fıkranın hemen altındaki 3 üncü fıkrada bu prensibin tamamen dışına çıkılarak «bir kimse bir partiden ön seçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz ve başka bir partiden merkez adayı gösterilemez.» şeklinde tedvine gidilmiştir.

Bu fıkra göre (A) partisinden ön seçim veya merkez yoklamasına katılıp da kazanamayan veya istediği sırayı alamayan kimseye partisinden istifa etmek suretiyle tamamen başka fikirlerin siyasi organizasyonu olan (B) partisinde aday olma veya bağımsız olarak adaylığını koyma imkânı verilmektedir.

Memleketin kaderinde söz sahibi olmak iddiasıyla yola çıkanların her şeyden evvel bir fikir istikrar ve ahlâkına da sahip olmaları şarttır.

Ön seçimlerden önce bir kimse partisinden gidişini doğru bulmayarak veya amacından saptığını düşünerek istifa ve diğer partilerde yer arayabilir. Veya aynı gerekçelerle partisinden ayrılıp «bağımsız» mücadele yolunu seçebilir. Bu, tabii ve ahlâki bir mücadele yoludur. Ancak, bunun dışındaki davranışların aynı ölçüler içinde düşünülmesi mümkün bulunmamaktadır. Kaldı ki «siyasi ahlâk» konusunun ülkemizde geçirdiği olumsuz emsaller hatırlanırsa bunun önemi daha da açık bir şekilde görülecektir.

Arz ettiğimiz gerekçelerle bu maddenin tedvin şekline de karşı bulunuyoruz.

Madde 62. — Bu maddenin 1 inci fıkrasına siyasi partilere gelir kaynağı olarak «11. Kanuna göre devletçe sağlanan yardımlar» şeklinde bir ilavenin yapılması gerekli bulunmaktadır.

Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Partileri yaşatmak demokrasiyi devam ettirmek demektir.

Siyasi partilerin kendilerini idame ettirmek için malî imkânlara ihtiyaçları vardır. Maddede belirtilen gelir kaynaklarıyla bu hususun sağlanmasına maddeten imkân yoktur.

Kanunun kabulü ile partiler yeniden kurulacak, her şey yeniden ve sıfırdan başlayacaktır. Partinin kaşasında parası olmayacak, oturacak binaları, mefruşatı, telefonu bulunmayacaktır. Keza vasıtaları olmayacaktır. Yurt çapında teşkilatlanma ve tanıtılmalarına ihtiyaçları vardır. Belirtilen hususlar ise büyük masrafları gerektirecektir.

Ayrıca siyasi partilere Devlet dışında yapılacak büyük para yardımlarının ileride bazı arzu edilmeyen durumların yaratılmasına sebep olması ihtimali de mevcuttur.

Kurulacak partilerin geniş bir tabana istinat etmesi lazım. Gelir kaynağı delege aidatı ve bağış olursa bu durumda delege kaydı zorlaşacaktır.

Siyasi parti bir kamu teşekkülü olmamakla beraber kamu hizmeti görür.

Eski 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunumuz partilere Devlet Yardımını öngördüğü gibi Batı Almanya, Fransa, Kostarika, Uruguay vs. gibi ülkelerde de bu yardım yapılmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde de seçimlerde Cumhurbaşkanı adaylarına malî destek sağlanmaktadır. İngiltere'de de benzer uygulama mevcuttur.

Anayasamız bazı konularda bir kısım kısıtlamalar getirdiği halde partilere malî yardım yapılmayacağına ait herhangi bir hüküm getirmemiştir.

Sonuç olarak parasız hiçbir şey yapılamayacağı zamanımızda partilere yapılacak malî yardımın parti yönetimini dış etkilere koruyacağı ve bu konuda bağımsız harekete imkân sağlayacağı kanaati ile maddede «Hazine Yardımı» konmamasının karşısında bulunuyoruz.

KARŞI OY YAZISI

Aşağıdaki maddelere, sırası ile belirttiğim sebeplerden ötürü, karşıyım :

1) 7 nci ve 22 inci maddeler :

7 nci ve 22 inci maddeler, siyasi partilerin köy ve mahalle muhtarlık bölgelerinde teşkilât kurabileceklerini hükme bağlamaktadır. Yani 1961 Anayasasından sonra 13.7.1965 günlü ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile ortadan kaldırılmış bulunan ocak-bucak teşkilâtı yeniden ihdas olunmaktadır.

Denenmiş ve millî birliğe zarar verdiği için ortadan kaldırılmış bulunan bir uygulamaya yeniden dönmek haklı bir sebebi olacağı kanaatinde değildir.

Ocak-bucak teşkilâtının kaldırılması 20 yıla yakın bir süreyi kapsadığı halde parlamentodaki siyasî partiler veya bu süre zarfında iktidara gelen değişik partilere mensup hükümetler, bu kuruluşların yeniden ihdası için bir teklif veya tasarı hazırlamamışlar; bu konuda ciddi bir teşebbüsde bulunmamışlardır. Yani mezkûr kuruluşların yeniden teşkil olunması siyasî partiler tarafından gerekli ve yararlı görülmemiştir.

Öte yandan Anayasamız, siyasî partilerin gençlik ve kadın kolları gibi yan kuruluşlar kuramayacaklarını; öğrencilerin ve öğretim görevlileri ile bazı meslek mensuplarının; sendikaların, vakıf ve kooperatiflerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının siyasî partilerle işbirliği yapamayacaklarını belirtmiş; böylece toplumun tümü ile politize olmasını yerinde görmemiştir. Anayasanın bu düzenlemesi göz önünde tutulunca, parti teşkilâtının köy ve mahallelere kadar yayılmasının Anayasa emri veya gereği olduğu ileri sürülemez.

Siyasî partiler teşkilâtının en ücra köylere kadar sokulmasının, yaygın inanış ile, yeniden camilerin, kahvehanelerin ve köy odalarının ayrılmasına yol açacağından; anarşistlerin buralarda dahi sığınabilecekleri partizan bir melce bulabileceklerinden ve neticede terörün bugüne kadar girmediği köylerimize kadar sızabileceğinden haklı olarak endişe duyulabilir.

Bu sebeplerle milletçe zarar gördüğümüz bir uygulamaya tekrar dönmeyi yerinde ve isabetli görmemekteyim.

2) 11 inci madde :

Bu madde partilere üye olamayacak kimseleri belirlemektedir.

Anayasamızın 67 nci maddesinin 1 inci fıkrası, siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunmayı vatandaşlar için bir HAK olarak kabul etmiştir. 68 inci madde ise, vatandaşların siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahip olduğunu, tekrar, açıklıkla ortaya koymuştur.

Şu halde parti üyesi olmak vatandaşlar için Anayasal bir haktır. Ve bütün Anayasal haklar gibi, bu hakdan mahrum kalmak yine Anayasa ile düzenlenmek icap eder. Anayasamızda siyasî partiye üye olmayı önleyen hükümler Anayasamızın 68 inci maddesinin bir ve sonuncu fıkralarında yer almıştır. 1 inci fıkraya göre, vatandaş olmayanlarla, 21 yaşını tamamlamamış bulunanlar siyasî partilere üye olamayacaklardır. Son fıkraya göre de hâkimler ve savcılarla, öğretim üyeleri, öğrenciler, bazı kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasî partilere giremeyeceklerdir. Bu hükümlerin dışında, Anayasamızda, siyasî partilere üye olmayı önleyen bir hüküm mevcut değildir.

Komisyonumuzun Anayasanın milletvekili seçilme yeterliğini düzenleyen 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki yasaklardan bazılarını, parti üyesi olma bakımından da gerekli saymıştır. Bir kimsenin siyasî partiye üye olma hakkı ile milletvekili seçilebilmesini ayrı ayrı haklar olarak mütalaa etmek gerekir.

11 inci maddede sayılan hüküm giymiş kimselerin siyasî partiye üye olma haklarının ellerinden alınmasını, ayrıntılı ifade etmeye gerek görmeyecek kadar açıklıkla Anayasamıza aykırı gördüğümünden maddenin bu tarzda düzenlenişine katılmıyorum.

3) 16 ncı madde :

16 ncı maddede, merkez karar organının, büyük kongre tarafından seçilmesi sırasında, seçime birden fazla liste ile girildiği takdirde, merkez karar organı üyelerinin, seçim kanunundaki usule göre seçileceği, 29 uncu maddede de milletvekillerinin Anayasaya ve vicdanlarına aykırı gördükleri grup kararlarına uymak zorunda olmadıkları hükme bağlanmıştır.

648 sayılı Kanunda bulunmayan bu hükümler, parti oligarşisini ve yönetici tahakkümünü önlemek amacı ile tasarıya alınmıştır. Ancak, kanaatimce maddeler bu şekli ile maksadı çok aşan, özellikle Anayasanın 69 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında hükme bağlanan parti içi demokrasi esaslarını da zedeleyen sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

Siyasî partiler, aynı sosyal ve siyasal görüşleri paylaşan kimselerin bir tüzük ve programı etrafında toplanmasıyla meydana gelen kuruluşlardır. Maksatları, tasarının 3 üncü maddesinde belirtildiği gibi, belli görüşleri yönünde millî iradenin oluşmasını sağlayarak kamu faaliyetlerini etkilemek, yönetmek ve denetlemektir. Böyle bir görev, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak hazırlanması zorunlu bulunan parti tüzük ve programlarına ve bunlardan yetki alan organların kararlarına bütün parti üyelerinin uyması ile ancak yerine getirilebilir.

16 ncı madde, Seçim Kanununun nispi sistemi kabul edeceği esastan hareketle, parti içindeki muhalefetin merkez karar organında temsil edilebilmesi amacını gözetmektedir. Bu tarzda bir düzenleme, parti içinde muhalefeti var farzetmenin ötesinde, teşvik anlamını tazammun etmektedir.

Milletvekillerinin grup kararına uyması zorunluluğunu kaldıran 22 inci madde ise, parti disipliniyi yok etmekte; siyasî partilerin programlarının uygulanmasında en önemli organ olan parlamento gruplarını iş göremez hale getirmekte; vicdanî kanaat gibi sübjektif ve soyut kavramlarla milletvekillerinin grup kararlarını hiçe saymasını imkân dahiline sokmakta ve partiler rejimi olan demokrasi, etkisi olmayan, bağlayıcı karar alamayan sözde partilerin-başka bir deyişle tabelâ partilerinin-yaşadığı bir rejim haline dönüşmüş olmaktadır. 22 inci madde bu haliyle kanunlaştığı takdirde hükümetlerin kurulması veya düşürülmesi; güven oylaması gibi konularda alınacak grup kararları hiçe sayılacak ve kamuoyunun 12 Eylül'den evvel üzüntü ile izlediği siyasî oyunlar devam edip gidecektir.

4) 40 ncı madde :

40 ncı madde ile siyasî partilerin ülke çapında seçime girebilmeleri için en az 34 ilde ve bu ildeki ilçelerin yarısından çoğunda teşkilât kurmuş olma şartı getirilmiştir.

Bu hükmün yeri, kanaatimce siyasî partiler kanunu değil, seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki 298 sayılı kanundur. Nitekim anılan kanunun 14 üncü maddesinin 11 numaralı bendinde : «Siyasî partilerin, yasama meclisleri genel ve ara seçimlerine ve belediye başkanlığı ile belediye ve il genel meclisi üyelikleri seçimlerine katılabilmeleri için..... 15 ilde ve bu illere bağlı bütün ilçelerde ilçe teşkilâtını kurmuş bulunmaları» şart koşulmuştur. İleride 298 sayılı kanun Danışma Meclisinde görüşülürken günün şartlarına göre lüzumlu düzeltmeler yapılabilir ve ülkemizde uygulama geleneğine kavuşmuş olan 15 ilde teşkilâtlanma şartı varlığını koruyabilirdi.

Sonuç olarak seçimlere girebilmek için partilerin 34 ilde teşkilât kurmalarını şart kılmanın çok ağır olduğu ve siyasî partileri zor durumda bırakacağı görüşüyle maddeyi benimseyen Komisyonumuzun çoğunluğuna katılamıyorum.

5) 117 nci madde :

Bu maddede, 68 inci maddeye aykırı bir şekilde bağışta bulunan kimselere verilecek ceza belirtildikten sonra bağış sınırını aşan malın kamu kurumuna ait olması halinde iade edileceği, özel kişilere ait olması halinde ise müsadere olunacağı hükme bağlanmıştır. Bu madde ile Anayasamızın temel ilkelerinden birisi olan eşitlik ilkesinin bertaraf edilmesinin mahzuru bir yana, gerek 648 sayılı kanunun, gerekse bu kanundaki malî denetim yolunu ve yöntemini aynen benimsemiş olan tasarının sistemi ve bu konudaki ana prensipleri tamamen zedelenmiştir. Çünkü siyasî partilerin kanuna aykırı olarak elde ettikleri her türlü gelirin, Anayasa Mahkemesince Hazineye irad kaydolunacağı, 648 sayılı kanunda olduğu gibi tasarıda ana kural olarak kabul edilmiştir. Mesela, yukarıda anılan 68 nci maddeyi de müeyyidelendiren tasarısının 3 üncü bölümünün 74 üncü maddesinde aynen «68 inci maddede bağışlar hakkında belirtilen esaslara aykırı olarak gelir sağladığı Anayasa Mahkemesince tespit edilen siyasî partilerin bu suretle elde ettikleri gelirler Hazineye irad kaydedilir, taşınmaz mallar Hazine adına tapuya tescil ettirilir.» demek suretiyle, madde, kanuna aykırı bağışlanan malların akibetini açıkca tayin etmiştir. Bu durumda 117 nci maddedeki müsadere hükmünün 74 üncü madde ile yarattığı çelişkiyi izah edebilmek mümkün değildir. 117 nci maddenin yer aldığı 7 nci kısım ceza hükümlerini ihtiva etmektedir ve münhasıran kanuna aykırı bir şekilde partilere gelir temin eden kimselere verilecek para ve hapis cezalarını düzenlemektedir. Bu maddeye mallar hakkında, istisna olarak, bir hüküm getirmek kanunun sistematiğine de ters düşmektedir.

Öte yandan, ceza davasına bakacak olan bidayet mahkemesi, kuşkusuz, Anayasa Mahkemesinin Kanuna aykırılığı hükme bağlamasından sonra, açılacak ceza davasını rüyet edecektir. Çünkü, tasarının 77 nci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre : «Anayasa Mahkemesi incelemeleri ve araştırmaları sonucunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğu ve kanuna uygunluğu hakkında veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.»

Bu hale göre, Anayasa Mahkemesi bağışlanan malın kanuna aykırılığına hükmettiği anda, elbette 74 üncü madde gereğince, bağış sınırını aşan malın Hazineye irad kaydına karar verecek, aykırılığı sabit görmemesi halinde ise bu hususu tescil edecektir ki her iki durumda da ortada müsadereyi gereken mal mevcut olmadığından bidayet mahkemesinin müsadere kararı vermesine imkân kalmayacaktır.

Bu sebeplerle 177 nci maddedeki bidayet mahkemesine müsadere imkânı tanıyan hükmü gereksiz görüyorum.

Fuat AZGUR

KARŞI OY

7 nci madde ile ilgili karşı oy yazısı :

Tek partili dönemin katı ve bürokratik tutumunun izlerinin çok partili döneme geçişle birlikte ortadan kaldırılması, köyün sesinin daha iyi duyurulabilmesi amacıyla kurulan ocak ve bucak teşkilatı, geçirilen acı tecrübelerin de etkisi ile partilerarası uzlaşma ile kaldırılmış, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu ile yerine köy ve mahalle temsilcilikleri ihdas edilmiş bulunmaktadır.

Siyasî partilerin ocak ve bucak teşkilatlarının kaldırılması, aradan geçen yirmi senelik süre zarfında uygulamada bir sorun yaratmadığı gibi, bilakis kaldırılmaları ile köylere ve mahallelere huzur ve sükûn gelmiş bulunmaktadır.

İleri sürüldüğü ve savunulduğu veçhile, ocak ve bucak teşkilâtının kaldırılması ile vatandaşlık hakkının şehirlerde yaşayanlara hasredilmiş olacağı yorumu, hatalı ve sakıncalıdır. Bu teşkilatın kaldırılması sadece köy ve mahallelerdeki aşırı politize olmayı önleme amacına matuftur. Bu yolla köylü olmayan politikacıların köyleri ve mahalleleri aşırı biçimde politize etmeleri önlenmek, buralarda yaşayanların sağduyuya dayanan hakemliğine başvurulmak istenilmiş bulunmaktadır. Bu teşkilâtın kaldırılması ile köylere huzur gelmiş, sonuçtan köylülerde memnun kalmıştır.

Sayın Emin Paksüt'ün beyan ettiği üzere «Çok partili hayat, ocak teşkilatı ile politikayı köye götürmek değil, seçim emniyeti ile sağlanır.»

Tecrübeyle sabit olduğu üzere, köylerde ocak teşkilâtının kurulması, bu küçük yörelerde kutuplaşmalara, bölünmelere, bölücülüğe neden olmaktadır.

Sayın Nurettin Ardıçoğlu'nun beyan ettiği üzere «Parti teşkilâtını köylere kadar götürmek, oralarda parti hayatının gürültü - patırtısını, mücadelelerini, seçim dönemleri dışında da yıllarca geceli gündüzlü idame ettirmiş bulunmaktadır. Bir partinin köyde bu teşkilâtı kurması, diğer partileri de bu yola itmekte, bu hal ise sonuçta bölücülüğe neden olmaktadır.»

648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu ile ilgili olarak oluşturulan Geçici Komisyon sözcüsü Sayın Coşkun Kırca'nın beyan ettiği üzere «Parti faaliyetlerini köye, mahalleye kadar götürmeyi prensip olarak kabul edebiliriz. Zira demokrasi rejimi demek, halkın her kademedede siyasetle uğraşmasını kabul etmek demektir. Fakat bir şey daha var : Dünyanın en köklü demokrasilerinde bile halkın aşırı derecede politize edilmesi demokrasi için tehlike sayılır. Fransa'da 5 inci Cumhuriyet Anayasası ile halkın çok politize edilen taraflarının makûl ölçülere indirilmesi derpiş edilmiştir. Aksi takdirde Fransa'da demokratik müesseseler dejenere edilecekti. Az gelişmiş bir ülke olarak vatandaş hiç bir zaman politikadan uzak tutmak istemiyoruz. Ancak vatandaş aşırı derecede politika tansiyonu içinde tutmaya gittiğimiz takdirde, memlekette parlamenter rejimin tehdit içine gireceğini kabul etmek lazımdır. Partilerarası müzakerelerde, o zamanın iktidarı, muhalefeti, büyük küçük partileri hepimiz Bu yara üzerine parmak bastık, samimiyetle bunu tespit ettik. Bu tasarı partiler

arasında mutedil ve muayyen vasatı kurmak eğilimiyle bu teşkilâtı kaldırdı. Esasen ocak - bucak teşkilâtı varken de fiilen idare heyetleri yoktu, ocak başkanları vardı. Yeni getirilen görevli de aynı görevi yapacaktır ve o yörede kayıtlı partililer tarafından kendi aralarından seçilecektir. (Bak : 648 S. K. Mad. 17.) Köy ve mahalle görevlileri seçiminden önce, adaylar konuşma yapabileceklerdir. Partilerde elbetteki alt kademe hâkimiyetini muhafaza edeceğiz. Her şey alt kademededen başlayacaktır. Bu görevli ihdası parti için oligarşi yaratma amacımıza bağlanamaz. Siyasî görüşleri çok farklı partililerin uzlaşması ve aynı noktada birleşmesi ile bu ocak - bucak teşkilâtı kaldırılmıştır.»

648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun ilgili madde gerekçelerine göre : «İller teşkilatında ilçe yönetim organlarının daha altında sadece partili üyeler temelinin bulunması ve muhtarlık bölgelerindeki parti işlerinin bu organlarca görevlendirilecek parti üyeleri marifetiyle yürütülmesi şekli, Türk sosyal hayatının bünyesinden ve siyasî tecrübemizden doğan ve Anayasa düzenimizin muhafazası bakımından zarurî görülen hal tarzı olarak bu madde ile hükme bağlanmıştır.

Partilerin gayesi seçim yoluyla millî iradenin tecellisine yardımcı olmak ve siyasî hayatı doğrudan doğruya etki altında bulundurmaktır. Anayasaya hâkim millî dayanışma, refah ve huzur gibi ilkeleri ve dolayısıyla toplum düzenini zaafa düşürdüğü ve hatta tahrip ettiği görülen bölücü ve ayırıcı parti faaliyetinin demokratik Devlet hayatı ile ilgisi yoktur. En basit medenî ihtiyaçları çok yerde sağlanamamış küçük sosyal ünitelere reel olarak siyasî parti kuruluşlarını getirmekle Anayasanın 56 ncı maddesindeki demokratik siyasî hayatın sağlanması gayesi gözetilmiş sayılamaz. Anayasa, kanun koyucuya demokratik kuruluş ve işleyişi sağlamak ve millet bütünlüğünü siyasî hayatımızda hâkim unsur yapmak vazifesi verildiğine göre, siyasî parti kuruluşlarını, geçirilen acı tecrübeden ders almaksızın, köy ve mahalle muhtarlıkları çevresine kadar tevsi etmek demokratik bir lüzum ve zaruret olarak düşünülemez.»

Bu teşkilâtların kaldırılması, sadece köy ve mahallelerdeki aşırı politize olmayı önleme amacına matuf olup, bu hal bu yerlerde oturanların siyasî partilere kaydolmalarını, delege seçilmelerini, ön seçimlerde ve asıl seçimlerde oy kullanmalarını ve memleket meselelerini serbestçe tartışmalarını önleyici bir sonuç yaratmayacaktır.

Esasen, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde, siyasî partilerin aday gösterememeleri de, aynı nedenle kabul edilmiş bulunmaktadır.

Siyasî parti temsilcilikleri de, o yörede kayıtlı partili üyeler tarafından seçilecek, bu yolla parti içi demokrasi de sağlanmış olacaktır.

Siyasî partilerin 1960 - 1980 döneminde, bu teşkilâtları yeniden kurmaya yönelmemelerinde de bir gerçek payı vardır. Yaşanan, tecrübe edilen, yararlı olmadıkları, bilakis zararlı oldukları saptanan hususlarda yeni deneyimlere tevessül etmekte memleket yararı ve zaruret yoktur.

Nihayet 1961 Anayasası da, 1982 tarihli yeni Anayasamız da siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olduklarını ve siyasî partilerin nitelikleri Anayasamızda belirtilen demokratik ilkelere uygun olarak kurulacaklarını ve faaliyette bulunacaklarını benimsemiş bulunmaktadır. Diğer taraftan 1960' lı yıllardaki deneyimlerin 1980'li yıllara misal olamayacağı da bir tahminden ibarettir.

Kaldığı, 1961 tarihli Anayasamızda ilgili bir kısıtlama hükmü bulunmaması da gözetilerek, partilerarası uzlaşma ile partilerin kadın ve gençlik teşkilâtı kuramamaları kabul edilmesine karşı, Millet Meclisindeki müzakereler sonunda partilerin kadın ve gençlik teşkilâtı kurabilecekleri 648 sayılı Kanunda kabul edilmesine mukabil, aradan geçen süre içinde zararlı yönelimleri saptanarak, 2709 sayılı Anayasamızın 68 inci maddesinin 6 ncı fıkrasında «Siyasî partiler yurt dışında teşkilâtları faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.» denmesinin nedeni, gözden uzak tutulmamak icap eder.

Bu noktada, köy ve mahalle teşkilâtlarının yan kuruluşlar olmadıkları iddia edilmektedir. Ancak, bu kuruluşların da köylerde bölücülüğe neden oldukları acı deneyimlerle sabit bulunmasına göre, Anayasamızın ruhuna uygun olarak, kurulmamaları iktiza eder.

Bütün bu nedenlerle, köy ve mahalle temsilcilikleri ile yetinilmesi ve ayrıca bu yerlerde teşkilât kurulması gerektiği görüşü ile maddeye karşıyım.

A. Mümin KAVALALI
Anayasa Komisyonu Üyesi

10 UNCU MADDE İLE İLGİLİ KARŞI OY YAZISI

Siyasî partilerle ilgili SİCİLLERİN Cumhuriyet Başsavcılığında tutulmasının güvence bakımından bazı sakıncaları olacağı gibi, uygulamada da bazı sorunlar yaratacağı bir vakıadır.

Şöyle ki : Cumhuriyet Başsavcılığı aslında bir taraftır. Sicillerin açılacak parti kapatma davasında taraf olacak olan Cumhuriyet Başsavcılığında tutulmasındaki sakıncaya veya en azından bu hususun iddia edilebilir olmasına mukabil, kanunları iptal edebilen, partileri kapatabilen, partilerin malî denetimi esasen kendisine ait bulunan yansız ve yüksek bir mahkeme olan Anayasa mahkemesinde tutulmasında sayılamayacak kadar yarar ve sağlayacağı bir güven vardır.

Diğer taraftan, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının da her an bu sicillere başvurması ve incelemesi mümkün olduğu gibi, sicillerin düzenlenme ve muhafaza yetkisinin Anayasa Mahkemesine tevdiinin, Cumhuriyet Başsavcısının partilerin kuruluşlarını denetlemesini ve faaliyetlerini devamlı olarak izlemesini engelleyen bir yön- de bulunamayacağı kuşkusuzdur.

mayacağı kuşkusuzdur.

Kaldiki, Anayasamızın 124 üncü maddesi hükmüne göre Cumhuriyet Başsavcılığının sicillerle ilgili olarak bir Yönetmelik veya İç yönetmelik çıkarmasına da imkân bulunmamaktadır. Anayasanın 154 üncü maddesine göre Cumhuriyet Başsavcılığı 124 üncü madde de sayılan yönetmelik çıkarabilecek kamu tüzelkişiliğini haiz değildir; Kamu kuruluşu Yargıtaydır ve Cumhuriyet Başsavcılığı bu kuruluşun bir organıdır. Siyasî partilerle ilgili bir sicil yönetmeliği düzenleme işinin ise, 1930 sayılı Yargıtay Kanunu hükümleri uyarınca Yargıtayın görevi ile ilgili bir yönü bulunmamaktadır.

Anayasamızdaki metodoloji de, bu düzenlemenin, Cumhuriyet Başsavcılığı aynı zamanda Anayasa mahkemesinde parti kapatma davasını açacak ve davada taraf olacak bulunmasına göre, sicillerin Anayasa Mahkemesinde tutulmasını ve muhafazasını gerekli kılar.

Nitekim 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 7 nci maddesinde de bu nedenle sicillerin Anayasa mahkemesinde tutulmasını ilke olarak benimsemiş ve nasıl düzenleneceklerinin de Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde tespit edileceği hükmünü getirmiştir.

Sicillerde bulunacakların bu kanun içinde belirtilmesinin ise, ilerde doğacak zorunluluk hallerinde yasa değişikliğine neden olması bakımından güçlüğü gözden uzak tutulmamalıdır.

Her ne kadar 7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Anayasamızın 69 uncu maddesinin 5 inci fıkrası hükmüyle Cumhuriyet Başsavcısının partilerin kurulmalarını kuruluşlarını takiben öncelikle ve faaliyetlerini de devamlı olarak takip edeceği ilkesi getirilerek, Cumhuriyet Başsavcılığının bu konuda daha aktif bir yönelim içinde olması benimsenmiş bulunmakta ise de, yukarda da işaret edildiği üzere, sözü edilen Anayasamızın bu hükmü parti sicillerinin tarafsız bir yüksek yargı organı olan Anayasa Mahkemesinde düzenlenmesinin getireceği güvenceyi bertaraf etme nedeni olamayacağı kuşkusuzdur. Anayasamız bu ve benzeri konularda yargı teminatını bir güvence olarak görmüştür. Kaldiki bu yolda bir düzenleme Cumhuriyet Başsavcılığının aktivitesine etki yapmayacaktır.

Bütün bu nedenlerle ve sicillerin Anayasa mahkemesinde tutulmaları ve muhafazaları gerektiği görüşü ile maddeye karşıyım.

A. Mümin KAVALLI
Anayasa Komisyonu Üyesi

101 İNCİ MADDE İLE İLGİLİ KARŞI OY

Anayasamızda, partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu adı altında bir kurul oluşturulmadığı halde, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununda olduğu gibi, bu defa hazırlanan kanun tasarısında da, bir Partilerle ilgili yasakları inceleme kurulu oluşturulmuş bulunmaktadır.

Gerçi Anayasamızda böyle bir kurulun oluşturulmasını önleyici açık bir hüküm bulunmamakta ve kurulması Anayasamızın ruhuna da aykırı bulunmamaktadır. Zira; böyle bir kurulun oluşturulması, her şeyden önce Cumhuriyet Başsavcılığının takdirde hata yapması ihtimalini ve bundan doğabilecek mahzurları bertaraf edecek ve partiler için de yeni bir güvence nedeni olacaktır.

Ancak, Anayasamızın ilgili hükümlerine göre, siyasî partilerin kurulmalarının ve faaliyetlerinin denetimi, getirilen sistem itibariyle, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Anayasa Mahkemesi arasında olmak icap eder.

Siyasî partilerle ilgili denetim ve kapatma davaları ile Yargıtay'ın en ufak bir ilgisi bulunmamaktadır. Yargıtay'ın görev alanı 1730 sayılı Yargıtay Kanunu ile sınırlanmış bulunmaktadır.

Bu hususun seçimlerin yargı denetimine bırakılması ve Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulması ile de bir benzerliği bulunmamaktadır. Seçimlerin yargı denetiminde yapılması isabeti bir yana, adli yargıya bırakılması da Türkiye çapındaki teşkilatının bulunması nedenine dayalıdır. Kaldıkı Yüksek Seçim Kurulunun oluşma biçimide, partilerle ilgili yasakları inceleme kurulunun benimsenen oluşma biçimine uygun değildir.

Diğer taraftan seçim işleri ile Anayasa mahkemesi arasında bir bağlantı bulunmadığı gibi, Anayasanın 79 uncu maddesi hükmü gereğince Yüksek Seçim Kurulu, Anayasal bir kuruluştur.

Benzetildiği üzere, Cumhuriyet Savcılarının takipsizlik kararlarına en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı nezdinde itiraz edilebilir olması ile, Partilerle ilgili yasakları inceleme kurulunun Yargıtay bünyesinde oluşturulmak istenmesi arasında bir benzerlik de bulunmamaktadır. Zira Anayasamız siyasî partilerin kuruluşlarının ve faaliyetlerinin denetimini ve kapatılmalarını Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi arasında yürütülmesi gereken bir yöntemle kabul etmiştir.

Adli yargının görev alanı dışında kalan bir siyasî konuda devreye sokulmasında, sayılamayacak kadar mahzurlar doğabilir. Bu kurul Cumhuriyet Başsavcısının aktivitesini yitirmesine neden olabileceği gibi, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında yersiz sürtüşmelere veya ters düşmelere neden olabilecektir. Bugüne kadar böyle bir halin zuhur etmemesi, bundan sonra da vukua gelmeyeceğinin kesin kanıtı sayılamaz.

Anayasamızın 146 ncı maddesi hükmüne göre, Anayasa Mahkemesi, on bir asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Yine Anayasamızın 149 uncu maddesine göre, Birinci Başkanın başkanlığında on üye ile yani onbir kişi ile toplanıp karar verir. Buna göre, her halde dört üyesi partilerin kapatılması ile ilgili olarak açılacak dava ya katılmayacak demektir. Partilerle ilgili yasakları incelemekle yükümlü tutulan kurulun oluşturulması, ilke olarak komisyonumuzda benimsenmesine ve bu kurula başvuru anında henüz ortada bu partinin kapatılması ile ilgili açılmış bir dava da bulunmayacağına, diğer taraftan dava konusunun Anayasa Mahkemesinin görev alanına giren bir husus olmasına ve tasarının takip eden maddeleri içeriğine göre, bu kurulun, gerekli tahkikatı da yapmaya yetkili olmasına, kurulun itirazı kabul etmesinin ilerde açılacak davada verilecek karara etkili olamayacağı da aşikâr bulunmasına nazaran, Anayasa Mahkemesinin ilerde toplanmasına ve karar vermesine de engel olmayacak biçimde, partilerle ilgili yasakları inceleme kurulunun, Anayasa Mahkemesi bünyesinde ve üç üyenin iştiraki ile kurulması, isabetli olacağı nedenleri ile maddeye karşı bulunmaktayım.

A. Mümin KAVALLI
Anayasa Komisyonu Üyesi

T.C. DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

5.2.1983

Yoğun bir çalışma ile hazırladığımız «Siyasî Partiler Kanunu Tasarısı»nın ülkemize ve ulusumuza hayırlı olması dileğiyle maddeler üzerindeki muhalefeti ve saklı tuttuğum söz hakkımı aşağıda açıklar, saygılarımla sunarım.

GENEL : Kanun Tasarısı metninde uyumsuz kelimeler vardır. Bunlara karşıyım. Söz Hakkım Saklıdır.

Madde 40. — Siyasî Partilere, Seçime katılabilmek için en az 34 ilde Örgütlenme koşuluna karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 41. — Merkez adaylığını düzenleyen bu madde üzerinde söz hakkım saklıdır.

Madde 42. — Parti Kontenjan adaylarının seçiminde, meslek gurupları temsilcilerinin göz önünde tutulması esası getirilmediğinden maddeye karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 47. — Adayların Propaganda konuşmalarında «Meslekî Çapta» vaatte bulunması yasaklaması anti-demokratik ve katı bir hüküm olması nedeniyle maddeye karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 58. — Parti içi disiplin cezalarında Üyenin Genel Kurula başvurabilme hakkını getirmeyen maddeye karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 62. — Siyasî Partilere Devlet Yardımını öngörmeyen maddeye ısrarla karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 63. — Üyelik Aidatını Parti zararına hükümlendiren maddeye karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

Madde 94. — Kanun tasarısı metnindeki «Siyasî Faaliyet», «Siyasî İlişki», «Siyasî İşbirliği» deyimlerinde açıklık bulunmaması bu nedenle kanun gerekçesine bir yorum ve açıklık getirilmesi önerimin nazara alınmaması nedeniyle maddeye karşıyım. Söz hakkım saklıdır.

GENELDE : A) Siyasî Yasaklamalarda bazı Yorumla müsait maddeler vardır. Bu konuda söz hakkım saklıdır.

B) Danışma Meclisi Memur Kökenli üyelerin durumlarının çözümü konusunda söz hakkım saklıdır.

C) Danışma Meclisi Üyelerinin Kontenjan Adaylığı hususunda söz hakkım saklıdır.

Saygılarımla.

Feridun Şakir ÖĞÜNÇ
T.C. Danışma Meclisi Anayasa
Komisyonu Üyesi

MUHALEFET ŞERHİ

Madde 16 :

Komisyonumuzca kabul edilen 16 ncı maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde; «Merkez karar organı seçimlerinde birden fazla liste ile seçime girildiği takdirde, üyeler yürürlükte olan seçim sistemine göre seçilir.» denilmektedir. Bu hükmün getirilmesinde güdülen amaç; parti içi demokrasinin sağlanması ve parti içi muhalefetin de merkez karar organında temsil edilmesinin, istenilmesidir. Amaç olarak bu görüşe katılmamak mümkün değildir. Ancak bu yolla parti içi demokrasinin sağlanması mümkün değildir. Yürürlükte olan seçim sistemine göre seçim yapıldığı takdirde; parti içi muhalefet temsilcilerinden merkez karar organına ne kadar sayıda temsilcinin girebileceğinin önceden kestirilmesi mümkün değildir. Şayet, parti içi muhalefete mensup üyelerin sayısı diğer üyelerin sayısına yaklaşacak şekilde olduğu takdirde durum ne olacaktır? Bu halde, merkez karar organı hiçbir konuda karar alamayacak ve bu suretle parti içinde bir takım huzursuzluklar doğacaktır. Biz parti içi demokrasiyi sağlayalım derken bu defa parti içi anarşiye sebep olacağız. Aslında, parti içi muhalefet yoktur. Parti içi hizipler vardır. Bu hizipler büyük kongre bittikten sonra ortadan kalkar. Bu hüküm ile biz, parti içinde mevcut olan hizipleri muhalefet şekline dönüştürmüş olacağız. O nedenle merkez karar organı seçimlerinde 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 10 uncu maddesinde öngörülen çoğunluk sisteminin uygulanmasının daha gerçekçi olduğu kanısı ile bu fıkraya muhalifim.

İsa VARDAL

MUHALEFET ŞERHİ

Madde 44 :

44 üncü maddenin üçüncü fıkrasında; «bir kimse bir partiden ön seçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz ve başka bir partiden merkez adayı gösterilemez» hükmü düzenlenirken Anayasamızın 67 nci maddesinde belirtilen «vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir» hükmü esas alınmış ve bir kimsenin isterse bağımsız olarak isterse bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma hakkının Anayasal hakkı olduğu ileri sürülmüştür. Bir kimsenin Anayasanın gösterdiği, siyasî faaliyette bulunma hakkı ancak kanunda gösterilen

şartlara uymak zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Bir siyasî partide ön seçimlere katılan bir kimse seçimi kazanamazsa veya seçilme şansını elde edebilecek bir sıraya giremezse artık kaderine razı olması gerekir, ön seçimi kaybeden kimseye partisinden ayrılmak şartı ile başka bir partiden merkez adayı gösterilebilmesi partiler için büyük bir sakınca teşkil eder. Bir partinin tüzük ve programını beğenerek o partiye üye olup seçimlere katılan kişi evvelce tüzük ve programını beğenmediği başka bir partiden merkez adayı gösterilmesi siyasî ahlakla da bağdaşmaz. Diğer taraftan ayrıldığı partinin seçim arifesinde o seçim bölgesindeki oylarının parçalanmasını da sağlayacaktır. Bu durum ise; partiler arasında da bir takım sürtüşmelere neden olacaktır. Anayasamızın 84 üncü maddesinin ikinci fıkrasında «partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarıncı aday gösterilemez» hükmün kıyas yolu ile bu fıkraya uyguladığımızda fıkranın Anayasanın anılan hükmüne de aykırı olduğu görülecektir. Yukarıdan beri açıkladığım nedenlerle bu fıkra muhalifim.

İsa VARDAL

MUHALEFET ŞERHİ

Madde 62 :

Bu madde düzenlenirken partilere Hazinece yardım yapılması kabul edilmemiştir. Maddede siyasî partilerin gelir kaynakları tadadı olarak belirtilmiştir. Belirtilen bu gelir kaynaklarıyla partilerin teşkilatlarını kurmaları mümkün olamayacağı gibi, kursalar bile bu teşkilatları devam ettirmeleri imkânını bulamayacaklardır. Kaldı ki, siyasî partilerin; yalnız seçim devrelerinde faaliyet gösteren kuruluşlar olduğunun da kabulü mümkün değildir. Böyle kabul edilirse seçim sırasında partilere ait oy pusulalarının Devletçe basılması ve seçim masraflarının Devlet tarafından karşılanması yeterli olabilirdi. Ancak siyasî partiler seçim devrelerinde faaliyet gösteren kuruluşlar olmayıp devamlı bir çalışma içine girerek halkı politize etmelerine yardım ederek oluşacak siyasî iktidarın en doğru şekilde kurulmasına yardımcı olacaktır. Diğer taraftan siyasî partilere yardım yapılması Türkiye'nin gerçeklerine uygun ve siyasî partilerin kendi tüzük ve programlarını hazırlarken hiçbir dış tesire kapılmamalarına yardımcı olacaktır. Bu suretle siyasî partiler yüksek gelir tabakalarının baskısından kurtulacakları gibi demokratlaşma yolunda da ileri adımlar atılmış olacaktır. O nedenle Devlet yardım yapılmasını öngörmeyen bu maddeye karşıyım.

İsa VARDAL

MUHALEFET ŞERHİ

Madde 74 : 74 üncü maddenin üçüncü fıkrasında: «70 inci maddede belirtilen esaslara aykırı olacak bir siyasî partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir bu durumda 68 inci maddede belirtilen bağış miktarını aşan kısım Hazineye irad kaydedilir.» hükmü yer almıştır. Bu hükümle 68 inci maddede belirtilen 500 000 TL. bağış sınırını geçen bağışlar yapılan bağışın şekline bakılmaksızın Hazineye irad kaydedileceği, amaçlanmaktadır. Hayatta olan bir kişinin yapmış olduğu bu tür bir bağış hakkında böyle bir düzenleme getirmek yerindedir. Ancak Medenî Kanunun 478 ve müteakip maddeleri gereğince, ölüme bağlı tasarruf suretiyle bir siyasî partiye 68 inci maddede gösterilen limit dışında bir mal vasiyet edildiği ve bu vasiyet mahfuz hisseli mirasçıların hisselerini aştığı takdirde de bu maddeye göre vasiyet edilen mal Hazineye irad kaydedilecektir. Böylece M. K.'nın mahfuz hisseyle ilgili 502 ve müteakip maddeleri bu hükümle ortadan kaldırılmaktadır. Halbuki ölüme bağlı tasarruflarda, mahfuz hisseli mirasçıların hiç bir katkısı bulunmadığı gibi çoğu kere tasarruftan da haberleri dahi olmayacaktır. O nedenle mirasçıların mahfuz hisselerini ortadan kaldıran bu düzenlemeye karşıyım.

İsa VARDAL

101 İNCİ MADDE İLE İLGİLİ KARŞI OY :

Anayasamızda, Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu adı altında bir kurul oluşturulmadığı halde, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununda olduğu gibi, bu defa hazırlanan kanun tasarısında da, bir Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu oluşturulmuş bulunmaktadır.

Gerçi Anayasamızda böyle bir kurulun oluşturulmasını önleyici açık bir hüküm bulunmamakta ve kurulması Anayasamızın ruhuna da aykırı bulunmamaktadır. Zira; böyle bir kurulun oluşturulması, her şeyden önce Cumhuriyet Başsavcılığının takdirde hata yapması ihtimalini ve bundan doğabilecek mahzurları bertaraf edecek bir partiler için de yeni bir güvence nedeni olacaktır.

Ancak, Anayasamızın ilgili hükümlerine göre, siyasî partilerin kurulmalarının ve faaliyetlerinin denetimi, getirilen sistem itibariyle, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Anayasa Mahkemesi arasında olmak icap eder.

Siyasî partilerle ilgili denetim ve kapatma davaları ile Yargıtay'ın en ufak bir ilgisi bulunmamaktadır. Yargıtay'ın görev alanı 1730 sayılı Yargıtay Kanunu ile sınırlanmış bulunmaktadır.

Bu hususun seçimlerin yargı denetimine bırakılması ve Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulması ile de bir benzerliği bulunmamaktadır. Seçimlerin yargı denetiminde yapılması isabeti bir yana, adli yargıya bırakılması da Türkiye çapındaki teşkilâtının bulunması nedenine dayalıdır. Kaldıki Yüksek Seçim Kurulunun oluşma biçimi de, Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulunun benimsenen oluşma biçimine uygun değildir.

Diğer taraftan seçim işleri ile Anayasa mahkemesi arasında bir bağlantı bulunmadığı gibi, Anayasanın 79 uncu maddesi hükmü gereğince Yüksek Seçim Kurulu, Anayasal bir kuruluştur.

Benzetildiği üzere, Cumhuriyet Savcılarının takipsizlik kararlarına en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı nezdinde itiraz edilebilir olması ile, Partilerle ilgili yasakları inceleme kurulunun Yargıtay bünyesinde oluşturulmak istenmesi arasında bir benzerlik de bulunmamaktadır. Zira Anayasamız siyasî partilerin kuruluşlarının ve faaliyetlerinin denetimini ve kapatılmalarını Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi arasında yürütülmesi gereken bir yöntemle kabul etmiştir.

Adli yargının görev alanı dışında kalan bir siyasî konuda devreye sokulmasında, sayılamayacak kadar mahzurlar doğabilir. Bu kurul Cumhuriyet Başsavcısının aktivitesini yitirmesine neden olabileceği gibi, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında yersiz sürtüşmelere veya ters düşmelere neden olabilecektir. Bu güne kadar böyle bir halin zuhur etmemesi, bundan sonra da vukua gelmeyeceğinin kesin kanıtı sayılamaz.

Anayasamızın 146 ncı maddesi hükmüne göre, Anayasa Mahkemesi, on bir asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Yine Anayasamızın 149 uncu maddesine göre, Birinci Başkanın başkanlığında on üye ile yani onbir kişi ile toplanıp karar verir. Buna göre, her halde dört üyesi partilerin kapatılması ile ilgili olarak açılacak davaya katılmayacak demektir. Partilerle ilgili yasakları incelemekle yükümlü tutulan kurulun oluşturulması, ilke olarak komisyonumuzda benimsenmesine ve bu kurula başvuru anında henüz ortada bu partinin kapatılması ile ilgili açılmış bir dava da bulunmayacağına, diğer taraftan dava konusunun Anayasa Mahkemesinin görev alanına giren bir husus olmasına ve tasarının takip eden maddeleri içeriğine göre, bu kurulun, gerekli tahkikatı da yapmaya yetkili olmasına, kurulun itirazı kabul etmesinin ileride açılacak davada verilecek karara etkili olmayacağı da aşikâr bulunmasına nazaran, Anayasa Mahkemesinin ileride toplanmasına ve karar vermesine de engel olmayacak biçimde, Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulunun, Anayasa Mahkemesi bünyesinde ve üç üyenin iştiraki ile kurulması, isabetli olacağı nedenleri ile maddeye karşı bulunmaktayım.

MUHALEFET ŞERHİ

Madde 104. — Bu maddenin düzenlenmesinde hukukun genel prensipleri göz önünde tutulmamıştır. Biz siyasi partinin denetimi ve faaliyetlerinin takibi hususlarında Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri, belli edilen süre içinde, muhik bir sebebe dayanmayarak, verilmemesi halinde o partinin kapatılması için açılan dava sonucu kapatılma kararı verilmesi mecburiyeti getirilmekle Anayasa Mahkemesine takdir yetkisi bırakılmıştır. Halbuki 106 ncı maddede Anayasa Mahkemesine, hukukun genel prensibine uygun olarak, Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan kapatma davasında Anayasa Mahkemesine, kapatma kararı verip vermeme konusunda takdir, yetkisi verilmiştir. 104 üncü madde düzenlemesine göre kapatılmayı gerektirmeyen bir işlem için Cumhuriyet Başsavcısının kapatma davası açması halinde kapatma kararı verme mecburiyeti bulunmaktadır. O nedenle bu maddeye karşıyım.

İsa VARDAL

Madde 117. — Tasarının 68 inci maddesinde bağışların kimler tarafından yapılacağı, kimler tarafından yapılamayacağı ve bunun sınırı düzenlenmiş bulunmaktadır. 68 inci maddeye aykırı olarak yapılan bağışların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verme yetkisi 77 nci maddede Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Ceza hükümlerini ihtiva eden yedinci kısımda düzenlenen 117 nci maddede ise; 68 inci maddeye aykırı şekilde bağışta bulunan ve bağışı kabul eden kimseler hakkında ceza müeyyidesi getirilmekle birlikte bağış konusu mal kamu kuruluşuna ait ise ilgili kuruluşa iade olunmasına aksi halde müsadereesine karar verileceği, düzenlenmiş bulunmaktadır. Halbuki 77 nci maddede kanunsuz yapılan bağışın kime ait olduğuna bakılmaksızın Hazineye irad kaydedileceği hükme bağlanmıştır. Bu durumda iki madde arasında eşitliği bozacak nitelikte bir çelişki bulunduğu gibi Anayasa Mahkemesinin yetkisinde bulunan bir konuda ayrıca mahallî mahkemeye de yetki verilmektedir. Bir kimsenin kanuna aykırı bağışta bulunduğu ve bağışı kabul ettiği Anayasa Mahkemesinin incelemesi sonucu anlaşılacaktır. Böyle bir durum ortaya çıktığında Anayasa Mahkemesi bağış konusunda karar verecektir. Bu karara rağmen mahallî mahkemeye aynı konu için karar verme yetkisi vermek kanun tekniği bakımından, doğru değildir. O nedenle 117 nci maddenin birinci fıkrasının «bağışın konusu, kamu kuruluşuna ait mal niteliğinde ise ilgili kuruluşa iade olunmasına, aksi halde müsadereesine» şeklindeki düzenlemeye karşıyım.

İsa VARDAL

SİYASİ PARTİLER KANUNUNUN BAZI HÜKÜMLERİNE İLİŞKİN KARŞI OY YAZISI

Madde 7 ve 22. — Siyasî partilerin, köy ve mahallelerde bazı parti işlerini görmekle görevli üyeleri bulunabilir. Ancak köy ve mahallelerde ilçelerde olduğu gibi teşkilât kurulması halkı birbirine zıt kamplara bölmek sonucunu doğurur. Nitekim yakın tarihimizde köy ve mahallede teşkilât kurulmasının sakıncaları görülmüş ve ondan vazgeçilmiştir.

Esasen bütün halkın partilere girmesi gerekli de değildir. Seçimlerde daha serbest olarak oy kullananlar partisiz seçmenlerdir. Birden çok parti bulunması zorunludur, fakat herkesin behemehal bir partiye girerek kendi hür vicdanı ile hareket serbestini kaldırmakta da yarar yoktur. Toplumumuzda, bir partiye girmiş olan kişi kendi gerçek iradesi dışında olsa bile partisinin arzularına uygun olarak oy kullanma zorunda bulunduğunu, kendi içinden gelme bir emir olarak kabul etmektedir. Bu halin ise topluma pek de yararlı olduğu düşünülemez.

**İL VE İLÇELERDE YETERİ KADAR TEŞKİLÂT KURULMASI VE KÖYLERLE MAHALLELERDE
BELLİ İŞLERİ GÖRECEK GÖREVLİLER BULUNDURULMASI YETERLİDİR.**

Madde 20 ve 56. — Bir parti organı veya görevlisinin yahut üyesinin işten el çektilirilmesi veya partiden çıkarılması için yetkili merciin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oy vermesi gerekli görülmüştür. Toplantı yeter sayısının üçte iki çoğunluğu yeterli sayılmamıştır. Üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun aranması işten el çektilirmeyi veya partiden çıkarmayı çok güçleştirmektedir. Bunun sakıncalarından bir örnek vermek gerekirse : İşten el çektilirilmesi veya çıkarılması kanunen gereken kurul mensupları veya bir üye hakkında yetkili merciin salt çoğunluğuna rağmen üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu birleşmediğinden karar alınamayacak ve olay partinin kapatmasıyla sonuçlanabilecektir. Yetkili merciin üye tamsayısı, mese-lâ, onbeş ise sekiz üye ile toplanabildiği halde bu toplantıda bulunanların oy birliğiyle de karar alamayacak, nihayet on oyun birleşme imkânı hâsıl olmayınca ilgilileri işten el çektiliremeyecek veya partiden çıkaramayacaktır. Halbuki ileri sürülen neden o partinin kapatılmasına yeterli sebep olabilir. Örnekte işaret olunduğu gibi, kişinin, sebebin yeterliliğini kabul etmesine rağmen 6 kişinin görüşü hâkim kılınacak, ilgililer partiden çıkarılamayacak veya işten el çektilirilemeyecek, fakat parti sonuçta kapatılabilecek ve bütün parti mensupları hak mahrumiyetine mahkûm olacaklardır.

İşten el çektilirilmesi veya partiden çıkarılmasını gerektiren hallerde ilgililiyi disiplin kuruluna sevk eden makam veya merciin isteğinin reddi halinde bu ret kararına karşı itiraz hakkı kabul edilmelidir. Bu istek disiplin merciindeki üçte bir gibi küçük bir azınlığın oyu ile reddedildiğine göre partiden çıkarma veya işten el çektilirme isteyen makam veya merciin isteğinin reddedilmesinde doyurucu bir gerçek bulmak mümkün değildir. Kaldı ki bu isteğın reddi partinin kapatılması gibi pek çok ilgililiyi pek çok haklardan yoksun kılmaktadır. Bu itibarla işaret ettiğim maddelere karşayım.

Hazinece siyasi partilere yardım yapılmaması görüşünde de isabet bulmuyorum.

Muammer YAZAR
Anayasa Komisyonu Üyesi

GENEL GEREKÇE

İkinci Dünya Savaşına kadar Siyasî Parti kamu müessesesi olarak fazla ilgi çekmiyordu. Kamu hukukçuları eserlerinde onlara özel bölümler ayırmıyorlardı. Anayasalarda siyasî partilere ilişkin maddeler görül-müyordu. Derneklere ilişkin Kanunların siyasî partilerin hukukî sorunlarını çözmeye yettiği düşünülüyordu. Bundan dolayı da kamu hukuku derslerinde inceleme konusu olmuyorlardı. Sadece listeli seçim veya par-lamenter hükümetlerin kurulması gibi belirli faaliyetlerdeki rolü belirtilmekle yetiniliyordu.

Siyasî Partinin demokrasi rejiminin temelini teşkil eden hak ve hürriyetlerden, düşünce ve dernek kur-mak hak ve hürriyetlerinin tabii bir ürünü olduğu ve dernek olarak yeter derecede hukuka konu teşkil et-tiği düşünülüyordu.

Bununla beraber 1903'de Ostrogorski, 1908'de Robers Michels siyasî partilerde, parti içi faaliyetleri in-celeyerek partilerde oligarşilerin oluştuğunu belirttiler. Vardıkları sonuçlarda siyasî partinin düzene konma-sı fikri seziliyordu. Fakat çoğunluk, onları siyasî partileri yasaklamak isteyen reaksiyoneler olarak değer-lendirdi. Bundan dolayı da sorun, bir süre kendiliğinden askıya alındı.

Esasen liberal Devlet anlayışı, siyasî partiyi bir kamu müessesesi olarak kabul etmiyordu. Kutsal olan fert iradesi hiç bir aracıya gerek kalmadan Devlet iradesini oluşturmali idi. Bu sebepten de araç bir güç olan siyasî parti kamu hukuku dışında görülüyor, düzenlenmesi düşünül-müyordu. Fakat aynı zamanda liberal Devlet'in siyasî müesseseleri partinin varlığını gerektiren bir gelişmenin içine girmişlerdi. Nisbi tem-sil sistemi siyasî partinin varlığını farzediyordu. Hatta bazı Devletlerin seçim sistemlerinde, bağımsızların milletvekili seçilme şanslarını azaltan, hatta hiçe indiren kurallar görülüyordu. Parlamento faaliyetlerinin düzenlenmesi siyasî partilere bırakılıyordu.

Bu gelişme, siyasî partinin Anayasa düzeni içinde tanınması ve faaliyetlerinin düzenlenmesi fikrinin tek-rar belirmesine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra bu eğilim pozitif hukuk kaidesine dönüşmüş ve evvela Batı Almanya Anayasası ve onu takiben bazı Anayasalarda siyasî parti kamu hukukunun kapsamı içine alınmıştır.

Türkiyemizde de 1961 Anayasası ile aynı yol seçilmiş ve 1982 Anayasasında aynı görüş daha geniş bir biçimde yer almıştır.

Bugün bu eğilim genelleşmemiştir. Fakat her Devletin kamu hukuk düzeninde, siyasî partilerle ilgili ku-ralların sayısı artmaktadır.

Batı Almanyada Anayasasına uygun olarak siyasî partilerle ilgili bir kanunun hazırlanmasına 1955 de başlanmış kanun 1967 de oylanarak yürürlüğe konmuştur.

Türkiyemizde de 1961 Anayasasının gereklerine uygun olarak 13.7.1965 gün ve 648 sayılı siyasî par-tiler kanunu ile parti faaliyetleri düzenlenmişti. Anayasa parti faaliyetlerinin demokratik esaslara uygun ol-masını emretmekte idi. Fakat kanunun uygulanması süresince siyasî partilerin faaliyetlerinde demokrasinin temelini oluşturan eşitlik ilkesinin ihlâl edildiği, partiyi yöneten oligarşiye mensup olmayanların ikinci plana itildikleri, partilerin parçalandıkları gözlemlenmiştir.

Oniki Eylül 1980'de Silahlı Kuvvetlerin idareye el koymasından sonra Türkiye Cumhuriyetinin değişik temeller üstüne oturtulması gereği anlaşıldığından yeni bir Anayasa ile siyasî partiler kanunu konması zo-runluluğu belirmiştir.

Tasariyı hazırlamakla görevlendirilen komisyonumuz sorunun değişmediğini ve siyasî partinin bütün fa-liyetlerinin ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır. Böylece, partinin kuruluşu, üyeleri, gelir ve giderleri, kongreleri, örgütlenmesi incelemelerin konusu olmuş ve milletvekilliği için adayların tespiti ve milletvekilleri-nin yasama meclisindeki oylamaları üzerinde hassasiyetle durulmuştur.

Siyasî Partilerin statüsü yeniden düzenlenirken, demokrasinin ilkelerinin gerektirdiği sınırlama ve kayıt-lamaların getirilmesi düşünülebilirdi. Fakat akıl yolu ile soyut olarak konacak bu hükümlerin uygulamada, demokrasinin vaz geçilmez unsuru olarak tanımlanan siyasî partiyi faaliyetlerini dondurarak felce uğratma-sından endişe edebilirdi.

Bunun içindir ki siyasî partinin fonksiyonunu kaybetmeden demokrasi kurallarının parti içinde gerçek-leşmesine yol açacak, o yolda gelişmeye imkân verecek hükümler konmuş, eski kanunda bu yönde deği-şiklikler yapılmıştır.

Getirilen düzenin oligarşinin oluşmasına tamamen engel olacağı düşünülmemelidir. Sadece, partinin lider veya liderlerine, demokratik gerçekler hatırlatılmakta, sulta kurmak çabasının demokrasiyle bağdaşmayan bir tutum olduğu eskisinden daha kuvvetli ve etkili bir statü içinde müeyyidelerle donatılmış olarak anlatılmaktadır.

Demek oluyor ki hedefe ulaşılması bütün hukuk kurallarının uygulanmasında olduğu gibi en sonunda idare edenlerin tutumuna dayanmaktadır.

İdare edenlerin, insana ve insan düşüncesine olan saygıları ölçüsünde başarıya ulaşılacak aksi halde yeni çözüm yolları araştırılacaktır.

MADDE GEREKÇELERİ

BİRİNCİ KISIM

Genel Esaslar

Madde 1. — Bu maddede Siyasî Partiler Kanununun amacı gösterilmiştir. Bu amaç belirtilirken, siyasî partilerin birer anayasal kuruluş olduğu vurgulanmak istenmiştir. Kanun «siyasî partilerin uyacakları» esasları düzenlemektedir, böylece kanunda siyasî partiler ile ilgili bütün meselelerin çözüme bağlanmış olması gibi bir amaç izlenmiştir.

Madde 2. — Tasarının ikinci maddesi «Kanunun kapsamı» na ayrılmıştır.

Madde, kanunun siyasî partilerin kuruluşlarını, bu kuruluşun demokrasi esaslarına uygun olarak yapılacağını, teşkilatlanmalarını, faaliyetlerini, yetki ve sorumluluklarını, gelir ve giderlerini, denetlenme, kapanma ve kapatılmalarını düzenleyeceğini göstermektedir.

Kanunun kapsamı hakkındaki bu madde, birinci maddede belirtilen kanunun amacı ile bağlantılıdır.

Madde 3. — Bu maddede siyasî partinin tanımı yapılırken birinci olarak, bu adla adlandırılan tüzelsel birimlerin seçimler yolu ile işbaşına gelmek için kuruldukları hususuna işaret edilmiştir. Ancak ikinci olarak belirtilen «ülke çapında teşkilatlanmış» olmaları istenen siyasî partilerin seçimlere katılmalarının da ciddi bir yaygınlıkla milletçe benimsenmeleri şartına bağlanmıştır. Gerçekten ileride 40 ıncı maddede ülke çapında teşkilatlanma ölçüsü olarak 67 ilin yarısından bir fazla ilde (34 ilde) teşkilatlanma kabul edilmiştir. Ancak, bu ölçüde teşkilatı yayılmış olan partiler ülke çapında teşkilatlanmış addedilebilir ve bu partilerin seçimlere girmesi kabul edilmelidir.

Siyasî partilerin medenî ölçüler içinde çalışmaları ve çalışmalarının açık olması da parti tanımı içine alınmıştır. Bundan amaçlanan parti faaliyetlerinin açık yürütülmesi, gizli faaliyetlere yer olmadığının belirtilmesidir.

Millî irade ancak bu şekilde açık yürütülen çalışmalarla oluşabilir.

Partinin nihai amacı, seçimlerle iktidara gelmektir. Bu şekilde iktidara gelinceye kadar kamu faaliyetlerini etkilemek, denetlemek de partilerin görevleri arasındadır.

Madde 4. — Bu madde, siyasî partilerin anayasal statüsünü, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak temel niteliğini belirlemektedir. Madde, birinci fıkrası ile demokratik siyasî hayatın ancak siyasî partilerle mümkün olabileceğini vurgularken, ikinci fıkrası ile de partilerin yapılarının ve işleyişlerinin demokrasi esaslarına uymalarını zorunlu hale getirmektedir. Böylece, bu hükümlü, siyasî partilerde oligarşik eğilimlerin önlenmesi amaçlanmış bulunmaktadır.

Madde 5. — Siyasî partilerin kurulması ile ilgili bu madde, partilerin önceden izin almaksızın serbestçe kurulabilmelerini düzenlemektedir. Bu düzenlemede Anayasamızın siyasî parti kurma hakkını, temel haklardan biri olarak alan hükmü esas alınmıştır. Ayrıca, partilerin kurulmalarının Anayasaya ve kanunlara uygunluğunun, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öncelikle denetlenmesi hususu hükme bağlanmıştır.

Madde 6. — Bu madde, demokratik hak ve hürriyetlerin en önemlilerinden biri olan bir partiye üye olma ve üyelikten ayrılma serbestliğini ve şartlarını düzenlemektedir. Madde, ikinci fıkrası ile de bir kimse- nin aynı zamanda birden fazla siyasî partiye üye olmasını önlemek suretiyle ve getirdiği müeyyide ile bir parti üyeliğini himaye etmiş bulmamaktadır.

Madde 7. — Siyasî partilerin teşkilâtının anayapısını belirleyen bu madde, bir partinin ne gibi organlar- dan ve birimlerden oluşacağını, temel ilke olarak tespit etmiş bulunmaktadır. Ayrıntıları, daha sonraki mad- delerde düzenlenecek olan parti teşkilâtının, parti merkez organları ile il, ilçe, köy ve mahalle birimlerinden ve Türkiye Büyük Millet Meclisindeki ve seçimle oluşan mahallî idareler meclislerindeki gruplarından mey- dana gelmesini öngörmektedir.

Böylece, partilerin, esas itibariyle idarî yapımıza paralel bir yapı içinde teşkilâtlanmaları ilkesi benim- senmiş bulunmaktadır.

İKİNCİ KISIM

Siyasî Partilerin Teşkilâtlanması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş

Madde 8. — Anayasanın altmışsekizinci maddesinin ikinci fıkrası aynen;

«Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.» denildikten sonra, üçüncü fıkrasın- da «Siyasî partiler önceden izin alınmadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.» hükmü yer almıştır.

Bu hükmün gereği olarak madde düzenlenmiştir. Maddenin düzenlenmesinde bu hükümlere uyulmuş, Anayasanın gerekleri yerine getirilmiştir.

Madde 9. — Anayasamızın altmışdokuzuncu maddesinin beşinci fıkrası; «Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarını Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu kuruluşlarını takiben ve öncelikle inceler.» hükmü gereği olarak madde düzenlenmiştir.

Madde 10. — Bu madde ile de Cumhuriyet Başsavcılığınca siyasî partiler için bir sicil tutulması gerekli görülmüş ve sicilde bulunması gereken bilgi ve belgeler sayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve Organlarda Görev Alma

Madde 11. — Anayasamızın altmışsekizinci maddesinin birinci fıkrasında aynen «Vatandaşlar, siyasî par- ti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptirler» denildikten sonra son fık- rasında da kimlerin partilere üye olamayacakları düzenlenmiştir.

Anayasanın açıklanan hükümleri ile yetmişaltıncı madde hükümleri göz önüne alınarak kimlerin partile- re üye olamayacakları madde de belirtilmiştir.

Madde 12. — Bir siyasî parti belli bir programa inanan insanlar topluluğudur. Programa inanç duyul- madığı kanaatini hâsıl eden bir kimse partiye alınmayabilir.

Hususi hukukun derneklere tanıdığı serbestliğin siyasî partilere de tanınması gerektiği görüşüne dayana- rak madde düzenlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Merkez Teşkilâtı

Madde 13. — Partilerin merkez teşkilâtı önem sırasına göre sayılmıştır.

Madde 14. — Madde, teşkilâtı en yüksek organı olan büyük kongreyi düzenlemektedir.

Büyük kongre umumiyetle parti parlâmentosu mahiyetinde görülmektedir. Parlâmentoda millî iradenin tecellisi büyük kongrede de parti iradesini tecellisi esastır. Bu noktadan hareketle kongrenin büyük kısmı seçilmiş üyelere, bir kısmı da tabîi üyelere teşekkül ettirilmiştir.

Siyasî partilerin en yüksek organı olması itibarıyla görev ve yetkileri bir bir belirtilmiş ve madde geniş bir biçimde düzenlenmiştir.

Madde 15. — Bu madde ile partinin Genel Başkanının yetkileri düzenlenmiştir. Partiyi temsil yetkisinin Genel Başkan'a ait olduğu Genel Başkanın, merkez karar ve varsa yönetim organlarının da Başkanı olduğu tabîi görülmüştür.

Maddede ayrıca parti tüzüğünün Başkanvekilliği, yardımcılık, Genel Başkanvekili ve Genel Sekreter adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı merciler öngörebileceğinin hükme bağlanması kabul edilmiştir. Bununla, her parti teşkilâtına ve bünyesine göre bu mercileri kurabilecek ve bu suretle partilere aynı tip parti görünümünden kurtulmuş olacaklardır.

Maddede bir diğer hüküm de anamuhalefet partisinin protokoldeki yeri düzenlenmiştir. Bu düzenlemede iktidar ve muhalefet ilişkilerinin gereği olarak yapılmıştır.

Madde 16. — Etkin bir denetime imkân sağlamak amacıyla merkez karar organının teşekkülünde yeni bir esas getirilmiştir. Merkez karar organının iki büyük kongre arasında görev yapacağı kabul edilerek geniş yetkilerle donatılmasında yarar ve zaruret görülmüştür.

Madde 17. — Merkez disiplin organının kuruluş biçimi şekli bu kanun hükümlerine göre parti tüzüğüne bırakılmıştır.

Madde 18. — Parti merkez karar organının yetki alanına giren konularda karar almak ve bu organca gerekli görüldüğü zaman toplanmak üzere küçük kongrenin kurulması demokrasinin işleyişini temin bakımından yararlı görülmüştür.

Madde 19. — Partilerin statik değil dinamik bir yapıya sahip olacakları düşüncesiyle amacına aykırı olmamak üzere diğer organlarda kurabilecekleri belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl, İlçe, Köy ve Mahalle Teşkilâtı

Madde 20. — İl kongresinin seçilmiş delegelerden kurulacağı hükme bağlandıktan sonra o ilin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin de kongrede bulunmalarının da yarar görülmüştür.

Madde düzenlenirken el çektirme müessesesine teminat sağlayıcı hükümler getirilmiş ve bu suretle parti içi oligarşi önlenmek istenmiştir.

Madde 21. — İlçe kongresinde seçilmiş üyelere tabîi üyeler arasında oy eşitliğinin sağlanması bakımından ilçe kongrelerinde tabîi üyelere yer verilmemiştir.

El çektirme müessesesine teminat sağlayıcı hükümlerin ilçe kongresi içinde getirilmesi yerinde görülmüştür.

Madde 22. — Anayasanın 69 uncu maddesinin 2 nci fıkrası aynen;

«Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.»

Hükmü yer almıştır.

Demokrasinin temeli parti içi demokrasidir. Parti içi demokrasi olmazsa demokrasiden bahsedilemez.

Köy ve mahalle teşkilâtı seçiminde partiye mensup olan bütün vatandaşlar reyini kullanır. Oradan seçilecek delegeler ilçe kongresine gönderilir.

Köy ve mahalle teşkilâtı parti teşkilâtının temelidir.

Bu görüşlerden hareketle komisyonumuz köy ve mahalle teşkilâtına ilişkin bu maddeyi düzenlemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis Grupları

Madde 23, 24, 25, 26. — Anayasamızın yasama kısmını düzenleyen maddelerinde sözü edilen siyasî parti grupları Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluş unsuru olduğu kadar siyasî parti kuruluşunun da bir unsurudur. Bu maddelerde siyasî partinin iradesini Türkiye Büyük Millet Meclisinde ifade eden organ vasfını taşıyan siyasî parti grupları düzenlenmiştir.

Daha önceki madde gerekçelerinde de açıklandığı üzere bu maddede Meclis parti işbirliğini sağlayacak biçimde düzenlenmiştir.

Parti disiplininin önemine yer verilmekle beraber disiplini daha ileriye götürmenin demokrasiyi temelden tahrip edeceğine inanarak : Milletvekillerinin Anayasa ve vicdanlarına aykırı buldukları kararlarda çekimser kalabilecekleri kabul edilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

Mahallî İdareler Meclis Grupları

Madde 32, 33. — Mahallî İdare Meclis Grupları da, mahallî idarelerin bir unsuru olduğu kadar siyasî partilerin de bir unsurudur. Bunların da çalışmalarında parti içi ahengi sağlanması düşüncesi hâkim olmuştur.

YEDİNCİ BÖLÜM

Teşkilâtla İlgili Diğer Hükümler

Madde 34 ilâ 39. — Bu maddelerle teşkilâtla ilgili diğer hükümler düzenlenmiştir.

Siyasî partiler kamu tüzelkişisi değildirler. Bu itibarla dernekler kanununun kanuna aykırı olmayan hükümlerinin siyasî partiler içinde uygulanması tabiidir. Bunu temin için otuzdördüncü madde düzenlenmiştir.

Otuzbeşinci madde hukukun genel bir prensibi olarak değişik kademelerde tabii üye olarak bulunan kimlerin mensup oldukları organ ve kuruluşun ibrası için oya katılamayacakları;

Otuzaltıncı maddede teşkilâtın merkezleri, otuzyedinci maddede partinin disiplin kurullarında görev alanların istisnaları da sayılmak suretiyle partinin diğer organ ve kurullarında görev alamayacakları belirtilmiştir.

Otuzsekizinci maddede mahallî mülkiye amirliğine bildirilecek hususlar, otuzdokuzuncu maddede partilerin kamu yararına dernek sayılamayacağı bu yönüyle dernekler kanununun buna ilişkin hükmünün partilere uygulanamayacağı hükme bağlanmıştır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Siyasî Partilerin Seçime Katılması ve Adayların Tespiti

Madde 40. — Bu maddede siyasî partilerin seçimlere katılabilmesi için ülke çapında teşkilâtlanmış olması veya TBMM de grubu bulunması esas olarak kabul edilmiştir.

Bir partinin ülke çapında teşkilâtlanmış sayılması için de, bütün Türkiye illeri sayısının en az yarısında teşkilât kurmuş bulunması, ilk büyük kongresini yapmış olması ölçü olarak kabul edilmiştir.

Bir ilde teşkilât kurma o ilde mevcut merkez ilçesi dahil, ilçelerin yarısında teşkilât kurma esas alınmıştır.

Madde 41. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerin millet iradesini gerçek biçimde ortaya çıkararak meclise yansımaları sağlamak temsili demokrasinin esasıdır.

Siyasî Partiler, millet iradesinin ortaya çıkmasında önemli rol oynar. Bu rolün sağlıklı ve millî iradeyi gerçek olarak yansıtabilmesi için, aday tespitinde en meşru kaynak olan demokratik iradeye dayanmak zorundadırlar.

Bu nedenle partilerin aday tespitinde demokratik esaslara bağlı kalmaları demokrasinin gereğidir. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen siyasî partiler, aday tespitini serbestçe tayin etselerdi, oligarşiye yol açabilecek şekilde merkez organı hâkimiyetine yönelebilirlerdi; aday tespiti belli bir grubun tekeline geçebilir, milletin istediği temsilcileri ortaya çıkaracak seçim mekanizması tam amacına ulaşamazdı.

Bu sebeple Komisyon aday tespitini partinin bir iç sorunu olmaktan ziyade, millî iradenin oluşmasında rol oynayan partilerin üstünde demokrasinin gereği olarak kabul etmiş ve Parti Tüzüğüne bırakmanın mümkün olamayacağını benimsemiştir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde uygulanan aday tespiti ile ilgili sistemler demokrasi kuralları ve Türkiye şartları açısından teker teker gözden geçirilmiştir. Bütün bu sistemler arasında en demokratik ve bünyemize en uygun olduğuna karar verilen bir seçim çevresinde seçime katılan partinin adayını o partinin o seçim çevresindeki kayıtlı üyelerinin parti seçmeni olarak serbestçe oy kullanacağı bir seçim ile o partiden aday olmak isteyenler arasından parti adayını seçme, usulü kabul edilmiştir.

Bu usulde partinin adayını seçme hem millî iradenin gerçek olarak ortaya çıkmasında, hem oligarşiye önlemede, hem partinin bütün üyelerini aday tespitinde katılma sağladığı için; parti için demokrasiyi işletmede iyi bir yol olduğu sonucuna varılmıştır.

Madde 42. — Partilerin kendi tüzük ve programlarının ülkeye daha yararlı olarak uygulamasında ve partinin kadrosunu oluşturmada merkez organların listelere aday yerleştirmesi prensip olarak benimsenmiştir. Bu adayların tüm ülke için TBMM. sayısının % 5 her parti için seçime girdiği bölgeler milletvekili sayısının % 5 ini ve her yedi milletvekili çıkaracak bir seçim çevresinde de en fazla bir merkez adayının listeye konması esasının kabulü uygun görülmüştür.

Parti merkez organlarının mahallî parti seçmenlerinin % 60 çoğunluğunun beğenisi ve oyu ile seçilmiş bir aday seçilemeyecek hale düşürmemesi mahallî partilerin iradesine de itibar etmesi için belli bir oy almış adayın üstüne merkez aday konmasının önlenmesi uygun görülmüştür.

Bir seçim çevresinde bir parti için hiç aday olmazsa orada adayları parti merkezinin göstermesi eğer aday sayısında noksanlık varsa noksanları merkezin tespit edeceği isimlerle gidermenin uygun olacağı kabul edilmiştir.

Madde 43. — Genel seçimlerde uygulanan 26 Haziran 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin iki ilâ dördüncü fıkraları, 3, 7 ilâ 9, 14 ilâ 25 inci maddeleri, 20 nci maddesinin 1 ve 7 bentleri, 26, 27 nci maddeleri, 67 ilâ 69 uncu maddeleri, 76, 86 ilâ 89 uncu maddeleri, 91, 92, 96 ilâ 118, 120, 121, 129 ilâ 139, 152 ilâ 154, 156, 158 ilâ, 169, 172 ilâ 175, 177 ilâ 185 inci maddeleri uygulanır.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 71 inci maddesinin 1 ilâ 4 üncü bentleri, 75, 77, 81 ilâ 85, 90, 93, 95, 106, 142, 147 ve 148 inci maddeleri ile 9 uncu geçici maddesi hükümlerinde bulunan hususların siyasî partilerin aday tespitinde yapılacak ön seçimlerde bu seçimlerin bünyesine uygun olarak kıyaslama ile uygulanmasında bir sakınca görülmemiştir.

Madde 44. — Siyasî partilerin Anayasa ve kanunlardan ayrı olarak, kendi adaylarında birtakım şartlar aramaları ve tüzüklerinde bunlara ait hükümler getirmeleri normal kabul edilmiştir.

Bir kimsenin aynı partiden değişik seçim çevrelerinden ön seçime girmesi,

Bir kimsenin değişik partilerden aynı zamanda ön seçime girmesi siyasî ahlâk ve geleneklerimize aykırı olduğu için kabul edilmemiştir.

Bir kimse partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday veya başka bir partinin merkez adayı olmaması esası kabul edilmiştir.

Bağımsız adaylık kişilerin en tabii ve normal bir hakkı olarak ortaya çıkar bir kimsenin bir partiye girerek o partinin ön seçimine girmiş ve kazanamamışsa bu olay bağımsız adaylık hakkını ortadan kaldırmalıdır. Partisinden istifa etmek şartı ile bağımsız aday olması veya bir başka partiden merkez adayı olması uygun görülmüştür.

Madde 45. — Önseçimlerin seçim kurullarının gözetim ve denetimi altında yapılması güvence olarak kabul edilmiştir. Seçim kurullarının, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanunun hükümlerine göre kurulması ve bu kurullarda parti temsilcilerinin bulunması;

Önseçimlerin yapılacağı günün Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit ve ilanı;

Bir seçim çevresinde seçime katılacak her siyasi parti için ayrı sandık ve hücrelerin tespiti ve ilanı ilgili siyasi partilere duyurulması uygun görülmüştür.

Madde 46. — Önseçimlerin sağlıklı ve güvence altında yapılmasını sağlamak Anayasamızın öngördüğü partiler demokrasisinin gereğidir.

Bunun için partili seçmenlerin kayıt ve oy kullanmalarını sağlamak ve güvenli yapmak gereklidir.

Bu nedenle,

Partilerin üye kayıt defterlerinin muntazam sıra numarasına göre noterden tasdikli defterlere yapılması;

Bu defterlerin seçim kurulunun denetimine tabi tutulması;

Bu defterlerin önseçimden en geç 90 gün önce seçim kurullarına teslimi. Bu suretle önseçimden en geç 90 gün öncesine kadar üye olanların oy kullanabilmesi esası;

Üye kayıt defterlerinin önseçimlerden en geç 60 gün önce seçim kuruluna teslimi esası;

Ve önseçim için parti seçmen listesinin bu defterlerden seçim kurulu tarafından çıkarılması;

Parti seçmen listesine göre seçimlerden 15 gün içinde seçim kurulu tarafından parti seçmen kartı verilmesi kabul edilmiştir.

Parti seçmen listesine itiraz ve bu itirazın da incelenerek kesin karara bağlanması kabulu uygun görülmüştür.

Madde 47. — Aday adaylarının önseçime katılmalarında kendilerini tanıtmalarının en tabii hakları olduğu kabul edilmiştir.

Ancak kendilerini tanıtmak için kamu düzenini bozucu şekilde hareket etmeleri;

Bu nedenle duvar ve el ilanları yapması mensup oldukları partinin tüzük ve genel merkez organı kararları, seçim bildirisi dışında mesleki, mahalli yahut millî vusatta vaatle bulunmaları uygun görülmemiştir.

Aday adayları ön seçimde oy kullanacak partili üyelere veya yakınlarına maddî çıkar sağlama amacı gütmemeleri esası muhafaza edilmiştir.

Adayların kendilerini tanıtmak için örf ve âdete uygun olarak sohbet toplantıları yapması;

Seçim kurulunun da adayların tanıtılmasında kendilerinin ve partisinin vereceği bilgilere göre onların meslek ve sanat hayatlarındaki başarılarını, memleket ve millet adına yaptığı hizmetleri, eserlerini esas alan bilgileri ihtiva eden basılı kâğıtları bastırması uygun görülmüştür.

Madde 48. — Siyasi partilerin önseçimde kendi seçmenlerinin oy kullandığı sandıklarda müşahit bulundurmaları uygun görülmüştür.

Aday adayları partiyi temsilen sandık başında müşahit olamazlar.

Madde 49. — Önseçimlerde oy pusulasının Yüksek Seçim Kurulu tarafından hazırlanmasının,

Okuma - yazma bilmeyenlerin oy kullanmalarında kurul başkanı veya görevlendirdiği partili olmayan kurul üyesi partili seçmenin göstereceği biri o da yoksa parti müşahidi veya parti asıl veya yedek temsilcisinin seçmenle beraber hücreye girmesi ve seçmen istediği kimsenin isim ve soyadını oy pusulasına yazması esası uygun görülmüştür.

Belli bir seçim çevresinde gösterilen aday sayısının yarıdan bir fazlası kadar adayın adının oy pusulasına yazılması kabul edilmiştir. Fazla aday adı yazılırsa fazlanın muteber olmayacağı esası benimsenmiştir.

Madde 50. — Bu maddede Yüksek Seçim Kurulunun il seçim kurullarından gelen parti adayları ile ilgili önseçim sonuçlarını parti genel başkanlarına tasdik ederek bildirilmesi ve parti genel başkanlıkları da bu listelere mevzuata göre tespit edilen parti merkez adaylarını da dahil ederek kesin aday listesini süresi içinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirmesi ile ilgili son işlemleri ihtiva eden hükümleri düzenlenmiştir.

Madde 51. — Bu madde önseçimle ilgili bütün evrakların ilçe ve il seçim kurullarında üç ay saklanma mecburiyetini ve Yüksek Seçim Kurulu emri olmadan hiçbir yere gönderilmemesini düzenlemeyi gerektirmiştir.

Madde 52. — Bu maddenin,

Birinci fıkrasında adaylık tutanağına oyların sayım ve dökümü ile ilgili itiraz üzerine yapılan sayım ve dökümden sonra seçilenlere Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanak verilmesini,

İkinci fıkrasında önseçimin iptali halinde önseçimin yenilenmemesi gerektiğini ve merkez karar organının kararı ile adayların tespit edileceğini,

Üçüncü fıkrafta adayların bir kısmının tutanağı iptal edilmesi halinde yerlerine önseçimde aldıkları oy sırasına göre başta gelen adaylara tutanak verileceğini;

Son fıkra ise belli bir önseçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra yapılan itirazların dinlenmeyeceğini itiraz üzerine bir karar alınsa bile bunun uygulanmayacağını düzenlemiştir.

Madde 53. — Bu maddede,

Mahallî seçimlere giren Siyasî Partilerin aday tespitlerinin Parti tüzüğüne bırakılması düzenlenmiştir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Disiplin İşleri

Madde 54. — Kuruluşu ve işleyişi demokratik esaslara uygun olması gereken ve demokratik siyasî hayatın icaplarına göre faaliyetlerini tanzim etmeleri için bazı yasaklamalara tabi tutulan siyasî partilerin disiplin konusunda gösterecekleri ehliyet ve ciddiyet, siyasî hayatımızın istikrarı bakımından büyük faydalar sağlayacaktır. O nedenle bu madde düzenlenirken disiplin alanlarının demokratik sınırları aşmaması ve totaliter yoğunlukta uygulanmasını ve yöneticilerin elinde bir baskı aracı olarak kullanılmasına imkân verilmemesine özen gösterilmiş ve geçmiş tatbikat göz önünde tutularak bir takım yenilikler getirilmesi uygun görülmüştür. Bu yeniliklerden bir tanesi «hangi halde ne tür disiplin cezası verileceğinin parti tüzüğünde açıkça gösterilmesi» zorunluluğunun getirilmesidir.

Madde 55. — Bu maddede; parti disiplin organı üyelerinin merkez karar organlarında görev almalarını ve partiye hizmet bağı ile bağlı olmalarını ve partiden ücret almalarını ve ayrıca kan ve sıhrî hisimların aynı disiplin kurulunda görevli bulunmalarını yasaklamak suretiyle parti yönetimine karşı bağımsızlığını sağlamak amacı güdülmüştür.

Madde 56. — Disiplin organlarının çalışması düzenlenirken özellikle kararların hangi çoğunlukla ne şekilde verileceği üzerinde titizlikle durulmuştur. Üyelerin; hiçbir tesir altında kalmadan ve çekinmeden oylarını kullanması ve bazı disiplin kararlarında özel çoğunluk aranması suretiyle disiplin organlarının daha bağımsız çalışması temin edilmek istenilmiştir. Diğer taraftan disiplin organına sevk edilen üyenin savunma hakkı da korunmuş ve ayrıca sevk yazısında istenen disiplin cezasından daha ağırını verememe düzenlemesi getirilmek suretiyle disiplin organının yetkisi bir dereceye kadar sınırlandırılmıştır.

Madde 57. — Kongrelerin toplanma amacı göz önünde tutularak; disiplin işleriyle ilgili talep ve kararların kongrelerde tartışılması mahzurlu görüldüğünden bu hüküm getirilmiştir.

Madde 58. — Bu madde ile; disiplin cezasına uğrayan parti üyesine, disiplin organına sevk eden organın veya disiplin organının görev ve yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya içyönetmeliğine şekil, usul ve esas bakımından kararın tebliğ tarihinden itibaren bir ay içerisinde yetkili As-

liye Hukuk Mahkemesine itiraz hakkı tanınmıştır. Mahkeme bu itirazı eskiden olduğu gibi dosya üzerinden değil, basit muhakeme usulüne göre (mürafa) yapacağı yargılama sonunda en geç bir ay içerisinde kararını verecektir. Bu suretle, üye kendisini mahkemede de savunma hakkına sahip olduğu gibi karara esas yönünden de itiraz etme imkânına sahip olmaktadır. Mahkemenin verdiği kararın kesin olması tartışılabilirse de; Asliye Mahkemesinin vermiş olduğu kararlara karşı başka itiraz yolları aramak işlerin sürunceme- de kalmasına yol açmak parti gerçeğine ve çıkarlarına aykırı düşecektir.

Madde 59. — Disiplin cezasına uğrayan parti üyesinin hangi parti organı tarafından ve ne şekilde af edileceğinin siyasî partilerin tüzük ve programlarının ayrı olması nedeni ile burada düzenlemek uygun görülmemiş ve bu konu partilerin kendi tüzüklerine bırakılmıştır.

Madde 60. — Partiden geçici çıkarmayı veya kesin çıkarmayı gerektiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organlarına, tedbir niteliğinde olmak üzere, disiplin organına sevk edilen üyeyi parti içindeki görevlerinden uzaklaştırabilmeleri parti içi çalışmalar bakımından önem arz eder. Öyle haller vardır ki, üyenin görevinde kalması parti için zararlı neticeler doğurabilecek ve partinin kapatılmasına neden olabilecektir. Bu gibi hallerde üyenin görevinden derhal uzaklaştırılması kaçınılmazdır. Diğer taraftan üyenin görevinden derhal uzaklaştırılması bir takım partiiçi oyunların ve hesapların neticesi de olabilir. Bu gibi hallerde ilgiliye tedbir kararının kaldırılması için sevk edildiği disiplin organına başvurma yetkisi tanınmıştır.

ONUNCU BÖLÜM

Parti Defterleri

Madde 61. — Bu madde partilerin tutacağı defterlere ilişkin olup, maddede bunların çeşitleri ve nasıl tutulacakları gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mali Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelirler

Madde 62. — Bu madde ile düzenlenen siyasî partilerin gelir kaynakları arasına partilerin spor müsabakaları tertip etmeleri, borç ve kredi almaları, Hazineden yardım temini gibi kaynaklar alınmamıştır.

Siyasî partilerin spor müsabakaları tertip etmeleri, spora politikanın sokulması ve gençliğin politik amaçlarla spor sahalalarında bölünerek karşı karşıya gelmeleri sonucunu doğuracak ve ayrıca spor, aslı gayesinden uzaklaşmış olacaktır.

Uygulamada sakıncaları görülen ve kamuoyunu rahatsız eden, partilerin birer ticarî kuruluş gibi, borç ve kredi almalarına yani kanun tasarısında imkân tanınmamış, bu maksatla gelir kaynakları arasına «borç ve kredi» alınmamış, ayrıca 69 uncu maddede kredi ve borç almanın yasak olduğu açıkça belirtilmiştir.

62 nci maddede siyasî partilere Hazineden yardım yapılması konusunda da bir hükme yer verilmemiştir. Anayasamızın 73 üncü maddesinde, mükelleflerden tahsil edilen vergilerin, ancak kamu giderlerini karşılamak amacı ile sarfedilebileceği öngörülmüştür. Siyasî partilerin kamusal kuruluşlar olmadıkları açıktır. Anayasa Mahkemesinin 9.7.1971 günlü Resmî Gazetede yayınlanan 2.2.1971 günlü ve 1971/13 sayılı kararında da belirtildiği gibi «... Bir siyasî partinin toplum ve devlet düzenini belirli görüşler doğrultusunda etkilemesi veya yönetmesi kamu hizmeti niteliğini taşır. Ancak bu hizmetin yerine getirilmesi o siyasî parti mensuplarının T. B. Millet Meclisine ve yerel yönetimlerin ve seçimle işbaşına gelen kuruluşlarına girmeleri ile başlar. Ve bu mensupların aracılığı ile gerçekleşir. Hizmetlere girenlere para olarak bu hizmetlerin karşılığı ödenir. Siyasî partilerin kamu hizmeti niteliğindeki çalışmaları ancak bu dar çerçeve içinde söz konusu

edilebilir. Bu çerçeve dışında siyasî partiler bakımından kamu hizmeti sayılabilecek bir çalışma düşünülmemeyeceği gibi, siyasî partilerin kamu kurumu olarak kabul edilmelerine veya kamu yararına hizmet eden kuruluşlar olarak nitelendirilmelerine olanak yoktur.

Anayasanın siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları sayması, muhalefette olanların iktidara karşı güvence altına alınması lüzumuna işaretir... Sosyal devletin vazgeçilmez unsurlarından olan sendikalara devlet nasıl yardım etmek zorunda değilse, demokratik rejimin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasî partilere de aynı şekilde yardım etmek zorunda değildir.

«Çalışmalarını üyelerinin olağan yardımları ile sürdüremeyen siyasî partilerin paraca güçlü birtakım kişi veya kuruluşların etkisi ve baskısı altına düşmesi varsayımı ise, devletin paraca yardımı olsa dahi söz konusu olabilir. Devlet yardımı siyasî partilerin başka yollardan çıkar sağlamalarını engelleyemez.»

Öte yandan Anayasamızın gerek Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunda, gerekse Genel Kurulda görüşülmesi sırasında siyasî partilere Hazine'den yardım yapılması için verilen önergeler reddedilmiş; Kurucu Meclisin bir kanadı böylece temayülünü belli etmiş, sonuçta Millî Güvenlik Konseyinden de aynı yönde geçen Anayasada Hazine yardımına dair bir hüküm yer almamıştır.

Bu sebeplerle tasarıda Hazine yardımına yer verilmemiştir.

Madde 63 ilâ 65. — Bu maddelerde söz konusu olan aidatlar eski kanundan aynen alınmış; para değeriindeki değişme göz önünde tutularak gerekli ayarlamalar yapılmıştır.

Madde 66 - 67. — Bu maddelerin hükümleri açık olup rozet, kitap vs. mevaddın satış bedellerinin ve lokallerin işletilmesine ilişkin fiyatların ilgili parti organlarıncı saptanacağını belirtmektedir.

Madde 68. — Bu maddeye, Anayasamızın 69 uncu maddesine uygun olarak, siyasî partilere bağışta bulunamayacak kuruluşlar arasına vakıf ve kooperatifler de dahil edilmiş; yabancı özel ve tüzelkişilerden yardım kabul edilmemesi daha açık ve kesin bir şekilde ifade olunmuştur.

Madde 70. — Bu madde siyasî partilerin amaçları dışında taşınmaz mal elde edemeyeceklerini belirtmektedir. Siyasî partiler ancak, zarurî ihtiyaçları ve bizzat kullanacakları taşınmaz malların malikî olabileceklerdir. Bunun dışında taşınmaz mal elde eden partilerin, bu malları, maddenin ve müeyyidesini teşkil eden 74 üncü maddeye göre Hazineye irad kaydolunacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Malî Hükümlerin Müeyyideleri

Madde 71 ilâ 74. — Bu maddeler 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunundan aynen alınmış olup, Anayasa Mahkemesinin denetimini mümkün kılabilmek için parti gelir ve giderlerinin makbuzla yapılmasını öngörmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Parti İçi Malî İşlemler

Madde 75. — Bu madde partilerin yıllık bütçe ve kesinhesap düzenlemelerini emretmektedir.

BESİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesinin Denetimi

Madde 76 - 77. — Bu maddeler, 648 sayılı Kanun ve Anayasamız göz önünde tutularak düzenlenmiştir. Bu maddelere göre siyasî partilerin malî denetimlerinin yine Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacağı, partilerin bütçe ve kesinhesaplarının merkez karar organlarıncı onandıktan sonra her yıl belli tarihlerde denetime sunulacağı hükmüne bağlanmış; ileride her türlü anlaşmazlığı önlemek bakımından partilerin büyük kongrelerinin, parti hesapları hakkında verecekleri kararların Anayasa Mahkemesinin incelemesini etkilemeyeceği belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Siyasî Partilerle İlgili Yasaklar

BİRİNCİ BÖLÜM

Yasak Amaçlar ve Faaliyetler

Madde 78. — Devletin şekli, Cumhuriyetin nitelik'leri, egemenlik, ülke ve millet bütünlüğü gibi bazı temel ilkelerin değiştirilmesini Anayasamız yasaklamıştır. İşte bunları Siyasî Partiler Kanununda bir arada ve açık bir şekilde hükme bağlamak suretiyle siyasî partilerin dikkati bir kez daha çekilmek istenmiştir. Ayrıca eşitlik, disiplini bozmamak, ahlâk ve adaba uygun harekette bulunmak zorunluğu da önemleri nedeniyle bu maddenin kapsamına alınmıştır.

Madde 79. — Anayasa demokratik Devlet düzeninin, temel hak ve hürriyetlerin korunmasına özel bir önem vermiştir. Siyasî partilerin bunlara ilişkin hükümlere aykırı amaç güdemeyecekleri ve faaliyette bulunamayacakları bu madde ile tespit olunmuştur.

Anayasada tanınan hak ve hürriyetlerin, başkalarının hak ve hürriyetlerini ihlâl etse bile sınırsız olduklarının ileri sürüldüğü görülmüş ve bunun yıkıcılığından uzak kalmak için «Anayasa'nın hiçbir hükmünün Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamayacağı» kuralı getirilmiştir. «Yorumlanamaz» hükmü, herhangi bir metnin bu amaca aykırı biçimde yorumlanması mümkün olsa bile o suretle yorumlanamayacağı anlamını taşımaktadır. Bu madde ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi hükümlerine de riayet edilmiş olunur.

Madde 80. — Bu madde seçimler ve halk oylamalarında demokratik düzenin bağlı olduğu esaslara aykırı hareket yasağını getirmiş, siyasî partilerin bu alanda güdecekleri amaçlara yön vermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî Devlet Niteliğinin Korunması

Madde 81. — Bu madde ile Devletin milletlerarası hukuk alanında haiz olduğu bağımsızlık ve eşitlik hakları ile münhasıran Devletimizi ilgilendiren hususlara başkalarının karışmaması ilkelerine siyasî partilerin sıkı bir biçimde sarılmaları sağlanmış ve bunları zede'emesi muhtemel tutum ve davranış içine girmemeleri istenmiş ve aynı amaçla da yurt dışında teşkilâtlanıp faaliyette bulunmaları önlenmiştir.

Madde 82. — Devletimiz, federe ve konfedere devletler ve siyaseten özerk kuruluşlar gibi teklik ilkesine aykırı bir nitelik taşımamaktadır. Bu ve buna benzer ayrılmalar Devletin ve milletin bütünlüğü ilkesine ve toplum yararına kesinlikle ters düşeceğinden bu yolda bir amaç güdülmesi bu madde ile yasaklanmıştır.

Madde 83. — Ülkemizde Lozan andlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında bir azınlık yoktur. Herhangi bir ülkede resmî dilin dışında bazı dillerin bilinmesi veya yer yer konuşulması azınlık yaratmaz. Hele siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi her bir alanda bütün haklara sahip ve borçlarla eşit bir şekilde yükümlü olan tek bir milletin evlâtları arasında azınlıktan söz etmek mümkün değildir.

Lâiklik ilkesinin egemen bulunduğu bir memlekette din, mezhep veya tarikat ayrılığından yararlanarak millî birliği bozucu amaç gütmek veya faaliyette bulunmak millet ve ülke zararına olduğundan hoş görülmesini düşünmek olanağı yoktur.

Bir memlekette resmî dilin her vatandaş tarafından bilinmesi, hangi alanda olursa olsun eşitlik ilkesinin hakkıyla uygulanabilmesi ve adlî ya da idarî işlerin çabukluk ve selâmetle yürütülmesi bakımından yararlı, hatta zorunludur. Bu itibarla resmî dili, genç, ihtiyar, kadın, erkek her vatandaşın bilmesini sağlamak Devletin görevidir.

Madde, bu esaslar göz önüne alınarak düzenlenmiştir,

Madde 84. — Ülke, bölünmez bir bütündür. Bölgecilik, ırkçılık yoktur. Lokal veya bireysel siyasî çıkar düşüncesiyle bölgecilik veya ırkçılık yaratmanın memlekete getireceği kötülüklerden uzak kalmak için bu madde düzenlenmiştir.

Madde 85. — Eşitlik ilkesi bütün millette istisnasız olarak benimsenmiştir. Siyasî partiler ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar bu ilkeye ters düşen her tutumu reddetmek zorundadırlar. Madde bu görüşe göre düzenlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lâik Devlet Niteliğinin ve Atatürk İlke ve İnkılâplarının Korunması

Madde 86. — Türkiye Cumhuriyetine Halifelğin getirilebileceği düşünülmemiştir. Ancak Halifelik lâikle aykırı olduğundan laikliğin korunması için bu hükme yer verilmiştir.

Madde 87. — Dinsel ve dince kutsal sayılan şeylerin istismarı memlekete daima zarar getirmiştir. Anayasa'nın 24 üncü maddesi de bu tür hareketleri yasaklamış olduğundan maddenin bu suretle düzenlenmesi gerekli görülmüştür.

Madde 88. — Bu madde Anayasanın 124 üncü maddesindeki dinî duyguları istismar yasağına dayanmaktadır. Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile nezaket kurallarının sınırı içinde kalan eylemler ve propagandaya dönüştürülmeyen bayramlaşmalar, anma törenleri yasakların dışında bırakılmıştır.

Madde 89. — Bu maddedeki yasaklamalar Türk toplumunu çağdaş ve uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmak ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak için getirilmiştir.

Madde 90. — Bu madde ile Siyasî Partilerin, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalması gereken Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içindeki yerine dokunmamaları amaç güdülmüştür.

Madde 91. — Bu maddenin gerekçesi ve amacı, Yüce Atatürk'ün her yönü ile üstün saygınlığının hiç bir an hatırdan çıkarılmaması gereğini vurgulamaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Partilerin Tüzük ve Programları, Yan Kuruluşları, Parti Üyeliği ve Kapatılan Partilerle İlgili Yasaklar

Madde 92. — Siyasî partilerin tüzük ve programlarının tabi olacakları esasları düzenlemek, Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlar dışına çıkılamayacağını belirtmek için bu maddeye yer verilmiştir.

Madde 93. — Madde, ayrıcalığı önlemek ve siyasî parti mallarının denetime tabi kalmasını sağlamak için düzenlenmiştir.

Madde 94. — Bu madde ile dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar ve bunların üst kuruluşlarının tarafsızlık esaslarından ayrılmamaları amacı güdülmüştür.

Madde 95. — Bu maddedeki hükümler siyasî partilerin demokratik esas ve yollardan ayrılmaması, demokratik bir düzen içinde çalışması amacı ile konulmuştur.

Madde 96. — Bu maddenin düzenlenme nedeni, yasal olmayan propaganda yapılmasına ve devlet güç ve nüfuzunun bir siyasî parti lehine kullanıldığı imajının doğmasına engel olmaktır.

Madde 97. — Anayasanın 69 uncu maddesinin yedinci fıkrası hükümleri bu madde ile uygulama kanununa intikal ettirilmiş bulunmaktadır.

BESİNCİ BÖLÜM

Diğer Yasaklar

Madde 98. — Kapatılmış veya feshedilmiş siyasî partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretlerin kullanılması kapatılan ya da feshedilen partinin devam ettiği izlenimini yaratacağından maddenin birinci fıkrası getirilmiş, hürriyetçi demokrasi ilkeleri ile bağdaşmayan adların parti adı olarak kullanılması uygun görülmediğinden ikinci fıkraya yer verilmiştir.

Madde 99. — 12 Eylül 1980 Harekâtına siyasî partilerin gölge düşürme gayreti içine gireceği umulmakla beraber bir tedbir olmak üzere bu madde düzenlenmiştir.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasî Partilerin Kapatılması

Siyasî Partiler Kanununun Beşinci Kısımını Oluşturan Maddelerin Gerekçesi

Madde 100. — Siyasî Partilerin kapatılmasına ilişkin davalara, şimdiye kadar, Anayasa Mahkemesince duruşmalı olarak bakılmakta idi. Ancak 1982 Anayasası bu usulden vazgeçerek dosya üzerinde karar verme yöntemini kabul ettiğinden maddenin birinci fıkrası bu esasa göre düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesince duruşma yapılmayacağı için Cumhuriyet Başsavcılığının görevi dava açılmasına ve mahkemece istenecek bilgi ve belgelerin sağlanmasına ilişkin olacağı düzenlemede göz önüne alınmıştır.

Anayasanın 69 uncu maddesinin beşinci fıkrası Cumhuriyet Başsavcılığını, siyasî partileri denetlemek ve onların faaliyetlerini takibetmekle görevlendirmiş olduğundan bu madde ile, Anayasanın sözü geçen maddesinin uygulanma usulü tespit edilmiştir. Bir siyasî parti hakkında araştırma ve soruşturma yapmakla görevlendirilen Başsavcıyardımcısı veya yardımcılarının bu görevden siyasî amaçlarla uzaklaştırılmasına olanak vermemek için bu gibi durumlarda Cumhuriyet Başsavcısının muvafakatının aranması koşulu getirilmiş ve o yardımcının bir Yüksek Hâkimliğe atanmasına engel olunmamak için de Yargıtay Üyeliğine seçimi bu sınırlamanın dışında tutulmuştur.

Siyasî partilerle ilgili bazı araştırma ve soruşturmanın amacından saptırılmadan ivedilikle sonuçlandırılması gereken istisnâî haller olabilir. Bu gibi durumlarda görevli Cumhuriyet Başsavcıyardımcılarının Ankara dışına gönderilebilmesi için gerekli harcamalara elverişli hükümler maddeye eklenmiştir.

Madde 101. — Siyasî partilerin yeri ve önemi Anayasanın 68 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Böylesine önemli bir kuruluşun kapatılmasını dava edebilmek için dayanılacak gerekçe ve kanıtın belirlenmesinde titiz davranılmak yerinde olur. Bu itibarla kanunda gösterilen belli hususlarda dava açılmasının gerekli olup olmadığının tarafsız bir kurulca tespiti uygun görülmüştür. 648 sayılı Kanunun 109 uncu maddesi bu kurulu Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından oluşturmuştur. Yargıtay Daire Başkanları Yargıtay Üyelerinden seçildiklerine ve başkanlar dairenin gerek yönetimi ve gerek gelen işlerin düzene konulması bakımından daha fazla meşgul bulunduklarından bu kurulun münhasıran başkanlardan değil Başkan ve üyelerden kurulması daha uygun bulunmuştur. Bir Siyasî Partinin kapatılmasını gerekli kılabilecek nedenlerin ceza konularını aşabileceği de göz önüne alınarak kurulun hem ceza ve hem hukuk bölümlerinde çalışan üyelerden kurulması öngörülmüş ve düzenleme bu esasa göre yapılmıştır.

Madde 102. — Anayasanın 69 uncu maddesinin 6 ncı fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinde dava açmak hak ve görevi Cumhuriyet Başsavcısına aittir. Ancak, dâva açmadan önce, yapılacak işlemlerin isabetli bir sonuca vardırılmasına yardımcı şekil ve kayıtlamalar konulmasına da engel bir hüküm konulmamıştır.

Hükümet de Anayasayı hem uygulamak ve hem koruyup kollamakla görevlidir. Bundan ötürü Türkiye Büyük Millet Meclisine ve dolayısı ile Millete karşı sorumludur. Siyasî Partiler Kanununun 4 üncü kısmında gösterilen yasak eylemlerden birinin işlendiğini, örneğin, bir Siyasî partinin ülke bütünlüğünü bozmaya yeltendiğini görmesi halinde Cumhuriyet Başsavcısından kapatma davası açmasını istemesi doğaldır. Davayı yine Başsavcı açacağından böyle bir istekte bulunmanın Anayasaya aykırılığı yoktur.

Buna benzer bir kapatma sebebini de herhangi bir Siyasî parti görmüş ve tespit etmiş olabilir. Zamanında dâva açılmadığını görür ve gecikmenin zararlı olabileceğini düşünürse bunun da Cumhuriyet Başsavcısından kapatma davası açmasını istemesi normaldir. Böyle bir istekte bulunabilecek Siyasî partinin nitelikleri de Kanunda gösterilmiştir. Cumhuriyet Başsavcısının böyle bir istek karşısında dava açmaya yeterli neden görmemesi mümkündür. Bu takdirde istek sahibi Siyasî Parti, Partilerle İlgili Yasakları İnceleme kuruluna başvurabilme olanağı kabul edilmiş ve madde bu esaslara göre düzenlenmiştir. Bu hakların, seçimlerde engelleme amacıyla kullanılmasını önlemek için de kullanma süreci sınırlı tutulmuştur.

Madde 103. — Parti Tüzüğü, programı ve uygulanması gereken parti mevzuatı ile yetkili organların verdiği kararların bu kanunun dördüncü kısmında yeralan hükümlerine aykırı olması halinde Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dâva üzerine Anayasa Mahkemesince, ilgili siyasî partinin kapatılmasına karar ve-

riileceği maddenin 1 ve 2 nci bentlerinde belirtilmiştir. Belli bir kararı almaya yetkili olan organların dışında kalan organlarla kurul veya parti üyesinin dördüncü kısımda yer alan hükümlere aykırı eylemler işlenmesi durumunda Cumhuriyet Başsavcısı bu eylemi yapan kurul veya organın işten el çektilrilmesini ve üyelerin partiden çıkarılmasını ilgili Siyasî Partiden isteyebilecek ve o parti de bu isteğe karşı siyasî partilerle ilgili yasakları inceleme kuruluna belli süre içinde itiraz edebilecektir. Ancak eylem ve işlemin işlenmesinden itibaren iki yıl geçmemiş olması gerekli görülmüştür. Zira sürenin, eylemlerin etkilerinin devamı üzerinde önemli rolü vardır bu etkilerin zamanla silinmeyeceği düşünülemez. Yapılan eylemlerin, dayatılan mevzuata aykırı olup olmadığı bir takdir sorunudur bu takdirin, önemine binaen tarafsız hâkimlerden kurulu Siyasî Partilerle İlgili Yasakların İnceleme Kuruluna yaptırılması daha uygun görülmüştür.

Kurul gerekli bulduğu soruşturma, araştırma ve incelemeyi yaparak altmış gün içinde kararını vermesi lâzımdır. Bu karar, itirazın kabulüne ilişkin olursa kesindir, kapatma davası açılmaz. İnceleme kurulunun kararı itirazın reddine ilişkin ise itirazı reddolunan parti, işten el çektilirme veya ilgili üyeyi partiden çıkarma zorunda değildir. Kendini haklı görüyorsa karara uymayabilir, Cumhuriyet Başsavcısının kapatma davası açmasına ve bunun sonuçlarına razı olabilir. Cumhuriyet Başsavcısı da kurulun bu tutumu karşısında kapatma davası açma zorunda değildir. Dava açmanın gereğini takdir Cumhuriyet Başsavcısına aittir. Bu hususlar da maddenin 3/A fıkrasında hükme bağlanmıştır.

Maddenin diğer fıkra ve bentleri kapatma kararının sonuçlarını ve alınan hakların geri verilmesi koşullarını düzenlemiştir.

Madde 104. — Siyasî Partileri denetleme ve onların faaliyetlerini takibetmekle görevli bulunan Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri vermeyen Siyasî Parti hakkında yapılacak işlem de bu madde ile düzenlenmiştir.

Madde 105. — Bu Madde ile kanunda gösterilen belli eylemlerin siyasî parti üyeleri tarafından işlenmesine yetkili organların göz yumması o eylemlerin kesif olarak işlenmiş sayılmasına ve bu suretle işlenmiş bulunmasının da o partinin söz konusu eylemlerin işlendiği bir mührak haline geldiğinin kabulüne yeterli görülmüş ve bu durum söz konusu partiyi kapatma nedeni sayılmıştır.

Bu eylemlerin takdirinin yalnız kaza organlarınca yapılması uygun görüldüğünden kapatma davasının Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen açılması dileği kabul edilmiştir.

Madde 106. — Siyasî Partiler Kanununun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırılık halinde yapılacak işlemler yukarıdaki maddelerde gösterilmiştir.

Siyasî partiler bakımından emredici nitelikte bulunan hükümler ister siyasî partiler kanununun dördüncü kısmının dışında bulunsun ve ister başka kanunlarda yer alsınlar, bunlara aykırılık halinde yapılacak işlemler de bu maddede düzenlenmiştir. Bu hallerde Cumhuriyet Başsavcısı, aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî partiye ihtar kararı verilmesi isteği ile Anayasa Mahkemesine başvuracak ve mahkemece ihtar kararı verildiği takdirde bu kararın o partiye tebliği tarihinden başlayarak altı ay içinde aykırılık giderilmezse kapatma davası açılacaktır.

Madde 107. — Bu madde, Siyasî partilerle ilgili yasaklara aykırılığı duyan resmî makam ve mercilerin bu aykırılıkları, görevli mercilere bildirmesi ve bu suretle kanun hükümlerinin aksamadan uygulanma olanağının sağlanması için düzenlenmiştir.

Madde 108. — Bir siyasî partinin Anayasa Mahkemesince kapatılması, siyasî partilerle ilgili yasaklara o siyasî partinin aykırı hareket etmesi halinde mümkündür. Mallarının hazineye geçmesi de bu aykırılığın müeyyidelerinden biri olarak kabul edildiğinden madde buna göre düzenlenmiştir.

Madde 109. — Bir siyasî partinin kapatılması için dava açıldıktan sonra o partinin yetkili organı tarafından kapanma (infisah) kararı verilmesi yoluyla mallarını kaçırmaması ve bazı haklardan yoksun kalmasının önlenmesi mümkündür. Bu suretle kapanmış olan bir siyasî partinin Anayasa Mahkemesince yeniden kapatılmasına karar verilemeyeceğinden bu maddenin düzenlenmesine gerek görülmüş ve Anayasa Mahkemesinin davayı yürüterek kapatma sebebi sabit olduğu takdirde kapatılma sonuçlarının hükme bağlanmasına olanak sağlanmıştır.

ALTINCI KISIM

Siyasî Partilerin Kapanması

Kapanma Kararı

Madde 110. — Siyasî partilerin kendi kendilerini kapatmaları konusunda karar verme yetkisi yalnız büyük kongrelerine aittir. Bu kararın gizli oyla alınması ve karar alma yeter sayısının parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunu teşkil etmesi şarttır.

Büyük kongresince bir partinin kapatılmasına karar verilirse; bu karar derhal kapanan parti genel başkanlığı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilir ve ayrıca yine aynı genel başkanlık tarafından Resmî Gazete'de yayımlanır.

Siyasî partilerin tüzelkişiliği, büyük kongrenin, kapanmasına karar verdiği tarihte son bulmuş olur.

Madde 111. — Büyük kongresince, 110 uncu maddede belirlenmiş esaslar göz önünde tutularak kapatılmasına karar verilen bir siyasî partinin malları, yine büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun alacağı bir karar ile, bir diğer siyasî partiye; ya da, büyük kongre başka bir parti ile birleşmek için bu kararı almışsa birleşeceği partiye devredilebilir. Bu esaslara uyulmadığı durumlarda ve aksi hallerde siyasî partinin malları Hazineye intikal eder.

Kapanma kararının uygulanması, kararı veren büyük kongrenin görevlendirdiği bir tasfiye kurulu eliyle, Hükümetin gözetim ve denetimi altında yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığınca, kapatılması için hakkında dâva açılmış bir siyasî parti, bu dâva sonuçlanmadan önce kapanma kararı aldığı takdirde, açılmış dâva sonuçlanıncaya kadar mallarını hiçbir gerçek ve tüzelkişiye devredemez.

Kapanma kararını veren büyük kongre, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartları göz önünde tutarak, parti mallarının tasfiye kurulunca, kapanma tarihinden başlayarak üç ay içinde kurulacak bir partiye devredilmesine de karar verebilir. Büyük kongrenin kararında belirlenen siyasî parti bu süre içinde kurulmazsa kapanan partinin bütün malları için birinci fıkra hükümleri uygulanır.

YEDİNCİ KISIM

Ceza Hükümleri

Madde 112. — a) Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulacak, siyasî parti sicilleri için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen parti sorumluları;

b) 76 ncı madde hükümlerine aykırı hareket eden parti sorumluları;

c) 77 nci madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen parti sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri kasten vermeyen parti sorumluları;

Hakkında ayrı ayrı ceza müeyyideleri getirilmiş ve,

Tekerrürü halinde bu cezaların yarı nispette artırılarak hükmedilmesi kabul edilmiştir.

Madde 113. — Ön seçimlerle ilgili olarak kanunda yer alan ceza hükümleri mahfuz kalmak şartıyla; siyasî parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla, her kademedeki her çeşit parti görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dokümine hile karıştıranlar için ceza hükümleri getirilmiştir.

Madde 114. — 61 inci maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayanlar;

Kasten tutmayanlar, tahrif ve yokedenler veya gizleyenler hakkında;

Verilecek ceza hükümleri gösterilmiştir.

Madde 115. — 38 inci maddede yazılı bildirimi yerine getirmeyen parti sorumluları;

Her kademedeki her çeşit parti görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini, kongre veya toplantıdan yedi gün önce en büyük mülkiye âmirliğine bildirmeyen parti sorumluları;

Hakkında verilecek cezalar bu maddede hükme bağlanmıştır.

Madde 116. — Bu Kanunun 47 nci maddesinin bir, iki ve üçüncü fıkralarına aykırı bir biçimde hareket ederek, propaganda kayıtlanma ve yasaklara uymayanlar;

Yine aynı maddenin son fıkrasına aykırı harekette bulunan aday adayları;

Hakkında, 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 152 nci maddesindeki cezayı gerektirmeyen haller için bu madde ile müeyyide getirilmiştir.

Madde 117. — 68 inci madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve parti sorumlusu;

69 uncu maddeye aykırı olarak kredi veya borç veren kimse ve bu kredi veya borçu alan parti sorumlusu;

Hakkında ceza hükümleri getirilmiş, ayrıca bağış konusu kamu kuruluşuna ait mal niteliğinde ise ilgili kuruluşa iade olunması, aksi halde müsaderesine karar verilmesi kabul edilmiştir.

Madde 118. — Türk Ceza Kanununa göre daha ağır bir ceza verilmesini gerektirmeyen hallerde, 78 inci maddenin 8 inci bendi ve 96 ncı maddesinde yazılı fiilleri işleyenler hakkında, uygulanacak ceza hükümleri tespit edilmiştir.

Madde 119. — Bu Kanunda, 22.11.1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununa yapılan atıflar hakkında, söz konusu kanunda yer alan ve bu Kanun hükümlerine aykırı bulunmayan ceza müeyyidelerinin siyasi partiler ve sorumluları hakkında da uygulanması kabul edilmiştir.

GEREKÇE

SEKİZİNCİ KISIM

Uygulanmayan Kanun Hükümleri

Madde 120. — Siyasal partilerin işlemleri, defterleri, hesapları ve faaliyetlerinin, hangi makamlar tarafından ve nasıl denetleneceği bu kanunda ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş bulunduğu; derneklerin aynı konulara yönelik denetlenmelerini öngören 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun 40 inci maddesinin siyasal partiler hakkında uygulanmasına gerek kalmamıştır.

Madde 121. — Siyasal veya şahsi nüfuz veya menfaat temin etmek maksadiyle dinî veya dinî hisleri yahut din ce mukaddes sayılan şeyleri veya dinî kitapları alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan dernek mensubu hakkında yapılacak ceza kovuşturması usulü ve verilecek ceza miktarı 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Kanunda gösterilmiştir. Bu kabil davranışlar karşısında, siyasal parti sorumluları hakkında izlenecek yol ve uygulanacak ceza hükümleri bu Kanunda ayrıntılı bir biçimde gösterilmiş olduğundan, ayrıca Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunun 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin siyasal parti sorumluları hakkında uygulanmasına gerek kalmamıştır.

Geçici Madde 1. — 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 4 üncü maddesi göz önünde bulundurularak bu düzenleme yapılmıştır.

Geçici Madde 2. — Anayasanın 4 üncü maddesinin getirdiği sınırlamalara aykırılık halinde bu Kanunun 106 ncı maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine başvurulup ihtar kararı alınması mümkündür. Bu ihtarın gereğinin yapılması için 106 ncı madde ile kabul edilmiş bulunan altı aylık süre sözü geçen konu için, işi gereksiz uzatma niteliğinde görüldüğünden bu süre bir aya indirilmiştir.

Madde 122. — Genel hükümleri düzenlemiş bulunan Medenî Kanun ile Dernekler Kanunu ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu Kanuna ters düşmeyen hükümlerinin siyasal partiler hakkında da uygulanması kabul edilmiştir.

Madde 123. — Kanunun yürürlük tarihi gösterilmiştir.

Madde 124. — Kanun hükümlerini yürütme görevi Bakanlar Kuruluna verilmiştir.

**SİYASÎ PARTİLER KANUNU
TASARISI**

SIYASİ PARTİLER KANUNU TASARISI

BİRİNCİ KISIM

Genel Esaslar

Amaç

MADDE 1. — Bu Kanunun amacı, Anayasada öngörülen kuruluşlar olarak siyasi partilerle ilgili esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2. — Bu Kanun, siyasi partilerin demokrasi esaslarına uygun olarak kurulmaları, teşkilatlanmaları, faaliyetleri; görev, yetki ve sorumlulukları; gelir ve giderleri; denetlenme, kapanma ve kapatılmalarıyla ilgili hükümleri bir bütün halinde kapsar.

Tanım

MADDE 3. — Siyasi partiler, milletvekili ve mahallî idareler seçimleri yoluyla, Anayasa ve kanunlara uygun olarak, programları ve belli görüşleri yönünde, medenî ölçüler içinde sürekli ve açık çalışmaları ile millî iradenin oluşmasını sağlayarak toplum ve Devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini etkilemek, yönetmek ve denetlemek amacı güden, ülke çapında teşkilatlanan, tüzelkişiliğe sahip demokratik kuruluşlardır.

Siyasi partilerin Anayasadaki yeri, vazgeçilmezliği ve niteliği

MADDE 4. — Siyasi partiler ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partilerin kuruluşu, organlarının seçimi, işleyişi, faaliyetleri ve kararları, nitelikleri Anayasada tanımlanan demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasi partilerin kurulması

MADDE 5. — Vatandaşlar siyasi parti kurma hakkına sahiptirler.

Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerindeki egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere veya herhangi bir diktatörlük türüne dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla siyasi parti kurma hakkı kullanılamaz.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben otuz gün içinde öncelikle denetler ve kanunî gereğini yapar.

Üye olma ve üyelikten ayrılma serbestliği

MADDE 6. — Yirmibir yaşını dolduran ve siyasi ve medenî hakları kullanma ehliyetine sahip bulunan her Türk vatandaşı, kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şartlara ve usullere göre siyasi partilere üye olmakta ve üyelikten çekilmekte serbesttir.

Kimse aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz; aksi halde üyelik sıfatı bu siyasi partilerin hepsinde birden sona ermiş sayılır.

Siyasi partilerin teşkilatı

MADDE 7. — Siyasi partilerin teşkilâtı, merkez organları ile il, ilçe, köy ve mahalle teşkilatından, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki, il genel meclislerindeki ve belediye meclislerindeki gruplarından ibarettir.

İKİNCİ KISIM

Siyasi Partilerin Teşkilatlanması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş

Partilerin kurulması

MADDE 8. — Siyasi partiler, milletvekilliğine seçilme yeterliğine sahip en az onbeş Türk vatandaşı tarafından kurulur.

Siyasi partiler, kuruluş bildirilerinin İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzelkişilik kazanırlar. İçişleri Bakanlığı, partinin kuruluşunu Resmî Gazetede yayımlar, ayrıca Cumhuriyet Başsavcılığına ve Anayasa Mahkemesine de bilgi verir. Bu bildirinin bütün kurucular tarafından imzalanması ve imzalarının yanında kurucuların adı, soyadı, meslek veya sanat ve ikametgâhları ile siyasi partinin adının ve genel merkez adresinin belirtilmesi ve partinin tüzüğü ile programının üç örneğinin bildiriye ekli olarak verilmesi şarttır.

İçişleri Bakanlığı, kuruluş bildirisi ile eklerinde noksanlık görürse, noksanların tamamlanmasını ilgili partiden ister.

Cumhuriyet Başsavcılığının kurulan partileri denetlemesi

MADDE 9. — Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben öncelikle inceler; kanunda gösterilen şartları haiz olduklarının belgelendirilmesini yazı ile ister.

Yukarıda sözkonusu edilen istemin tebliği tarihinden başlayarak otuz gün içinde noksanlık giderilmediği veya belgelendirme sağlanmadığı takdirde, siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

Parti sicili

MADDE 10. — Cumhuriyet Başsavcılığınca siyasi partiler için birer sicil tutulur.

Siyasi partiler, bu sicile konulmak üzere :

a) Adlarını, genel merkezlerinin bulunduğu yeri ve açık adreslerini, merkez organları ile il ve ilçe merkezlerindeki organlarını gösteren tasdikli bir listeyi;

b) Parti tüzüğü ve programıyla, yönetmeliklerinin tasdikli ikişer örneğini;

Kuruluşlarını takiben onbeş gün içinde Cumhuriyet Başsavcılığına gönderirler.

(a) bendinde gösterilen bilgilerle (b) bendindeki belgeler her parti için açılacak dosyada saklanır. Bu dosyalar siyasi partilerin sicillerini teşkil eder.

Yukarıda belirtilen bilgi ve belgelerde sonradan yapılacak değişiklikler de onbeş gün içinde Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilir. Bu değişiklikler ve siyasi partilerin kapatılmaları veya kapanmaları da sicillerine geçirilir.

Bu sicil herkese açıktır. Soruşturma ile ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin hükümler saklıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve Organlarda Görev Alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 11. — Türk vatandaşı olmayanlar, hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yüksek Öğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşları-

nın memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları; kısıtlı olanlar siyasi partilere üye olamayacakları gibi, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar da affa uğramış olsalar bile siyasi partilere üye olamazlar.

Üyeliğe kabul şartları

MADDE 12. — Siyasi parti üyesi olmaya kanuna göre engel hali bulunmayanların parti tüzüklerinde gösterilen şartlara göre üyeliğe kayıtları yapılabilir. Ancak, üyeliğe kaydını isteyen kimsenin, istemini reddeden teşkilat kademesinin üstündeki teşkilat kademesine, parti tüzüğünde gösterilen şekilde, itiraz etmek hakkı vardır. İtiraz üzerine verilen karar kesindir.

Siyasi partiler, üye olma istemlerini, sebep göstermeksizin reddedebilirler.

Siyasi parti tüzüğündeki kabul şartlarında, üyelik için başvurular arasında, dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek farkı gözetilemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Merkez Teşkilatı

Partilerin genel merkez teşkilatı

MADDE 13. — Parti merkez organları :

- a) Büyük kongre,
 - b) Genel başkan,
 - c) Merkez karar organı,
 - d) Merkez disiplin organı,
 - e) Küçük kongre,
- den ibarettir.

Bu organlar parti tüzüğünde başka türlü de adlandırılabilir.

Büyük kongre

MADDE 14. — Siyasi partinin en yüksek organı büyük kongredir.

Büyük kongrenin :

a) Seçilmiş üyeleri : Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının iki katından fazla olmamak kaydıyla, parti tüzüğünde gösterilen şekilde ve sayıda il kongrelerince seçilen delegeler; ve

b) Tabii üyeleri : Parti genel başkanı ile parti tüzüğüne göre seçilen merkez organları üyeleri; partinin üyesi olan Bakanlar Kurulu üyeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleridir.

Taşıdıkları sıfat dolayısıyla büyük kongre üyesi olan kimselerin, ayrıca il kongrelerince delege olarak seçilmeleri caiz değildir.

Parti genel başkanı ile partinin merkez karar, yönetim ve disiplin organları üyelerini gizli oyla seçmek; partinin tüzük ve programında değişiklik yapmak; partinin gelir - gider kesinhesabını kabul ve merkez karar organını ibra etmek yahut kesinhesabı reddetmek; toplumu ve Devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında genel nitelikte olmak şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak; kanunun veya parti tüzüğünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak; partinin feshine veya başka bir partiyle birleşmesine ve böylece hukukî varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye suretine dair kararlar vermek, büyük kongrenin yetkilerindendir.

Büyük kongrenin olağan toplantıları iki yılda bir yapılır. Olağanüstü toplantılar, genel başkanın veya merkez karar organının yahut büyük kongre üyelerinin en az beşte birinin yazılı istemi üzerine yapılır.

Parti kurucuları, ilk büyük kongrenin tabii üyeleridir. Parti kurucuları ilk büyük kongreyi, partinin tüzelsel kazanmasından başlayarak iki yıl içinde toplamak zorundadırlar.

Büyük kongre ilk toplantısını yapınca kadar, büyük kongre yetkilerini kurucular kurulu kullanır. Partinin genel başkanı ve merkez karar, yönetim ve disiplin organları üyeleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bu kurulun tabii üyeleridir.

Büyük kongrenin toplantı yeter sayısı, büyük kongre üye tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yeter sayısı bulunamıyorsa, ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaz. Büyük kongrenin karar yeter sayısı, kanunda veya parti tüzüğünde daha büyük bir sayı gösterilmediği hallerde, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur.

Parti tüzük ve programında değişiklik yapılmasına dair teklifleri ve toplum ve Devlet düzenini veya kamu faaliyetlerini yahut parti politikasını ilgilendiren konularda karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için, bunların genel başkan yahut merkez karar veya yönetim organı veya büyük kongre üyelerinin en az yirmide biri tarafından ileri sürülmüş olması gerekir. Bu teklifler, büyük kongrece seçilecek bir komisyonla görüşüldükten sonra, komisyon raporuyla birlikte incelenir ve karara bağlanır.

Genel başkan

MADDE 15. — Parti genel başkanı, büyük kongrece seçilir.

Partiyi temsil yetkisi genel başkana aittir. Başkanlığın herhangi bir sebeple boşalması halinde büyük kongre toplanıncaya kadar merkez karar organı partiyi temsil yetkisini kendi içinden seçeceği bir üyeye tevdi eder ve derhal büyük kongreyi toplantıya çağırır.

Parti genel başkanı, merkez karar ve varsa yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, genel başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmayan siyasi partiler arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde kırktan az olmamak üzere en fazla milletvekiline sahip olan partinin genel başkanına, anamuhalefet partisi lideri sıfatıyla, Devlet protokolünde Başbakanıdan sonra ve Bakanlar Kurulunun diğer üyelerinden önce yer verilir. Hükümete katılmayan siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde sahip oldukları milletvekili sayısı eşitse, son milletvekili genel seçimlerinde aldıkları muteber oy sayısı tercih sebebi olur. Bu oylar da eşitse, aralarında kura çekilir.

Anamuhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başbakanı a ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanunî kayıtlamalar uygulanır.

Merkez karar organı

MADDE 16. — Siyasi partinin merkez karar organı, parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Merkez karar organının üye sayısı onbeşden az olamaz. Merkez karar organı seçimlerinde birden fazla liste ile seçime girildiği takdirde, üyeler yürürlükte olan seçim sistemine göre seçilir.

Merkez karar organı, iki büyük kongre arasında parti tüzük ve programına ve büyük kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren hususlarda karar almak yetkisine sahiptir. Parti işlerini düzenleyen parti içyönetmelikleri de bu organ tarafından yapılır.

Merkez karar organı, zorunlu sebepler dolayısıyla büyük kongrenin toplanamadığı hallerde, partinin hukukî varlığına son verilmesiyle tüzük ve programının değiştirilmesi dışında bütün kararları alabilir.

Parti tüzüğünde, merkez karar organı, aynı zamanda, merkez yönetim organı olarak görevlendirilebilir veya ayrı bir merkez yönetim organının kurulması öngörülebilir.

Merkez karar organının, parti tüzüğü ile merkez yönetim organı olarak görevlendirilmediği hallerde, en az altı ayda bir toplanması şarttır. Olağanüstü toplantılar için çağrı, genel başkan tarafından yapılır.

Merkez disiplin organı

MADDE 17. — Siyasî partinin merkez disiplin organı veya organları bu Kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Bu organların üye sayısı yediden az olamaz.

Küçük kongre

MADDE 18. — Parti merkez karar organının yetki alanına giren konularda karar almak ve bu organca gerekli görüldüğü zaman toplanmak üzere, partinin milletvekilleri, genel başkanı, merkez karar organı ve il başkanlarından kurulur.

Küçük kongrenin aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir.

Merkezdeki diğer organlar

MADDE 19. — Merkez karar organı partinin amacına uygun olarak başka organlar da kurabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

II, İlçe, Köy ve Mahalle Teşkilatı

İl teşkilatı

MADDE 20. — İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden kurulur. O ilin Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunan partili üyeleri ile yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu başkan ve üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İl kongresi, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır; bu süre iki yılı aşamaz.

İl yönetim kurulu, il başkanının başkanlığında olmak üzere parti tüzüğünün göstereceği sayıda, il başkanı dahil yedi ilâ onbeş üyeden kurulur.

İl başkanı ve il yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez karar veya yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı parti tüzüğünde gösterilir. El çekirme kararı, yetkili kurulların üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla alınır. İşten el çekirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

İl teşkilatı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl disiplin kurulunun üye sayısı ve bu üyelerle başkanının nasıl seçileceği, kanuna uygun olarak, parti tüzüğünde gösterilir.

Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileriyle yedek üyelerinin sayısı, nasıl seçileceği ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde belirtilir.

İlçe teşkilatı

MADDE 21. — İlçe kongresi, ilçe ve çevresindeki köy ve mahalle bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri, sayısı altıyüzü aşmayan delegelerden kurulur. İlçe yönetim kurulu ve varsa ilçe disiplin kurulu başkan ve üyeleri, ilçe kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu başkan ve üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İlçe kongresi, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır; bu süre iki yılı aşamaz.

İlçe yönetim kurulu, ilçe başkanının başkanlığında ilçe başkanı dahil beş ilâ onbir üyeden kurulur.

İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulunun ilçe kongresince nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez karar organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğünde gösterilir. El çekirme kararı yetkili kurulların üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla alınır. İşten el çekirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içeri-

sinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimi ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

Diğer ilçe teşkilatı kurullarının nasıl seçileceği ve bunların görev ve yetkileri, kanuna uygun olarak parti tüzüğünde gösterilir.

Yukarıdaki bentlerde yazılı kurulların yedek üyelerinin sayısı, nasıl seçileceği ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde belirtilir.

Siyasî partilerin, illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları hususunda, ilçe teşkilatına ilişkin hükümler uygulanır.

Köy ve mahalle teşkilâtı

MADDE 22. — Siyasî partiler köy ve mahalle muhtarlık bölgelerinde parti tüzüğünde öngörülen esaslara göre teşkilât kurabilir veya kaldırabilirler.

Teşkilâtın kuruluş biçimi ile yönetici ve delegelerin seçimi parti tüzüğünde gösterilir.

Bu teşkilâttaki yöneticilere işten nasıl el çektirileceği il ve ilçe teşkilatındaki esaslara göre parti tüzüğünde düzenlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis Grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 23. — En az yirmi milletvekiline sahip olan siyasî partiler Türkiye Büyük Millet Meclisinde siyasî parti grubu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasî partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazıyla bildirilir. Bu yazıya parti grubunun geçici içyönetmeliğinin eklenmesi gereklidir.

Grup içyönetmeliği

MADDE 24. — Bir partinin grup içyönetmeliği, grubun ilk kuruluşunda, partinin merkez karar organı tarafından geçici olarak yapılır.

Bu geçici içyönetmeliğin, partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeleri tamsayısının salt çoğunluğuna eşit üye tarafından imzalanması şarttır.

Grup içyönetmeliğine parti tüzüğü ve programına aykırı hükümler konulamaz. İçyönetmelik, daha sonra, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulu tarafından değiştirilebilir.

Grup genel kurulu

MADDE 25. — Bir siyasî partinin grup genel kurulu, o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üyelerinden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan ve başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî parti organlarının faaliyetlerine katılamazlar.

Grup yönetim ve disiplin organları

MADDE 26. — Grup yönetim organlarının kuruluş, görev ve yetkileri, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliğinde belirtilir.

Grup disiplin organının hangi hallerde merkez disiplin organı ile bir arada çalışacağı, parti tüzüğünde gösterilir.

Grup başkanı

MADDE 27. — Partinin genel başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi grubunun da başkanıdır.

Partinin genel başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi değilse, grup başkanlığı konusu, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliği ile düzenlenir.

Diğer grup organları

MADDE 28. — Parti tüzüğü veya grup içyönetmeliği, grup çalışmalarının amacına uygun olarak başka organlar kurulmasını da öngörebilir.

Seçimlerde gizli oy ve grup kararları

MADDE 29. — Grup genel kurulunda seçimler gizli oyla yapılır. Milletvekilleri Anayasa ve vicdanlarına aykırı gördükleri kararlara uymak zorunda değildirler; ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde aleyhte oy kullanamazlar.

Grup ve Hükümet ilişkileri

MADDE 30. — Parti tüzüğünde veya grup içyönetmeliğinde Bakanlar Kuruluna yahut bir Bakanlar Kurulu üyesine Türkiye Büyük Millet Meclisinde veya grupta güven veya güvensizlik oyu verilmesi konusunda karar alma yetkisini Türkiye Büyük Millet Meclisi grup genel kurulundan başka bir parti organına bırakmak hüküm bulunamaz.

Hükümete katılacak Bakanlar Kurulu üyelerinin parti gruplarında ve diğer parti organlarında seçim yoluyla tespiti mümkün değildir.

Grupla diğer parti organları arasında işbirliği

MADDE 31. — Siyasî parti grubunun merkez karar veya yönetim organları ile ahenk içinde çalışmasını sağlayıcı tedbirler, parti tüzüğünde gösterilir.

ALTINCI BÖLÜM

Mahalli İdareler Meclis Grupları

Partinin il genel meclis grubu

MADDE 32. — Partili il genel meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tespit edilir.

Partinin belediye meclisi grubu

MADDE 33. — Partili belediye meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tespit edilir.

Partili belediye başkanı bu grubun tabii üyesidir. Ancak; grubun kararıyla bağlı değildir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Teşkilâtla ilgili Diğer Hükümler

Kongrelerle ilgili genel hükümler

MADDE 34. — 22 Kasım 1972 tarih ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasî partilerin genel kongreleriyle her kademedeki kongre için de uygulanır.

Şu kadar ki, parti tüzükleri ve yönetmelikleri, parti kongreleri için ilânın gazete ile yapılması şartını kaldıracak gibi, toplantı yeter sayısını ve yeter sayının sağlanamadığı hallerde birinci ve ikinci toplantı arasındaki süreyi de azaltabilir.

İbra için oya katılamayacak olanlar

MADDE 35. — Değişik kademelerdeki kongrelerde tabii üye olarak bulunan karar veya yönetim organ ve kurullar üyeleri, mensup oldukları organ veya kurulun ibrası için yapılan oylamalara katılamazlar.

Teşkilâtın merkezleri

MADDE 36. — Siyasî partilerin merkez teşkilâtının yeri, parti merkezinin bulunduğu yer; il ve ilçe teşkilâtına dahil kurulların kuruluş yeri, ilgili il ve ilçenin merkezi; köy ve mahalle teşkilâtının kuruluş yeri ise köy ve mahalledir.

Bağdaşmayan görevler

MADDE 37. — Siyasî partinin disiplin kurullarında görev alanlar - kongreler, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki parti grubu, il genel meclisi ve belediye meclislerindeki grup üyelikleri hariç - partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamazlar.

Siyasî partinin belli bir disiplin kurulunda görev alan kimse, diğer bir disiplin kurulunda görev alamaz.

Siyasî partinin il, ilçe, köy ve mahalle yönetim kurullarından, birinde üye olan kimse, diğer bir il veya ilçe yönetim kurulunda üye olamaz. İl ve ilçe başkanları hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Organlarda görev alanlar

MADDE 38. — Her kademedeki parti organları ile parti tüzüğünde belirtilen bir göreve getirilenlerin adları, soyadları, doğum yer ve tarihleri, meslek veya sanatları ile ikametgâhları, o mahallin en büyük mülkiye amirliğine seçim veya atanmadan başlayarak bir hafta içinde yazı ile bildirilir.

Merkez organlarında görevlendirilenlerle ilgili yazı İçişleri Bakanlığına verilir.

Kamu yararına dernek sayılmayış

MADDE 39. — 22 Kasım 1972 tarih ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun kamu yararına ilişkin 48 inci maddesi hükmü siyasî partiler için uygulanmaz.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sisaysî Partilerin Seçime Katılması ve Adayların Tespiti

Siyasî partilerin seçimlere katılması

MADDE 40. — Siyasî partinin ülke çapında teşkilâtlanmış sayılması ve seçimlere katılabilmesi için, ille-
rin en az yarısında teşkilâtını kurmuş ve ilk büyük kongresini yapmış olması veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması şarttır.

Bir ilde teşkilâtlanma, merkez ilçesi dahil, o ilin ilçelerinin en az yarısında teşkilât kurmayı gerektirir.

Parti adaylarının tespiti

MADDE 41. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde, siyasî partilerin bir seçim çevresindeki adaylar nın listesi ve bunların listedeki sırası, o seçim çevresinde siyasî parti tüzüğüne kayıtlı bütün üyelerin seçim kurulunun yönetiminde serbestçe oy kullanacakları bir ön seçim ile tespit edilir.

Ön seçimlerin yapılacağı gün, Yüksek Seçim Kurulu tarafından önceden ilân edilir; bütün yarıta ön seçimler seçime katılacak partiler için aynı günde yapılır.

Merkez adaylığı

MADDE 42. — Siyasî partinin bir seçim çevresinde teşkilatı bulunmaz veya göstermesi gereken aday sayısı kadar istekli aday adayı olmazsa, o seçim çevresine ait aday listesi parti tüzüğünün belli ettiği merkez karar veya yönetim organınca tespit edilir.

Siyasî partiler seçime katıldıkları seçim çevrelerinden çıkabilecek milletvekili sayısı toplamının yüzde beşini aşmamak üzere merkez adayı gösterebilirler. Ancak, gösterilen merkez adayı ön seçimde seçime katılan partilerin en az yüzde altmış oyunu almış olan adayın üstünde bir yere konamaz. Siyasî partiler en az yedi milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinden bir tane merkez adayı gösterebilmek hakkına sahiptir.

Aday listelerinin kesinleşmesinden önce herhangi bir sebeple bu listelerde bir boşalma olursa, boşalan adaylıklar, kaydırılmak suretiyle ön seçime katılanlar tarafından sırasıyla doldurulur; bu suretle boşalan yerlerin doldurulamaması halinde adaylıklar, parti tüzüğüne belli ettiği merkez karar organı veya merkez yönetim organı tarafından doldurulur.

Adayların tespiti ve uygulanacak hükümler

MADDE 43. — 41 inci maddede söz konusu ön seçimlerde 26 Haziran 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin iki ilâ dördüncü fıkraları, 3 7, ilâ 9, 14 ilâ 25 inci maddeleri, 20 nci maddesinin 1 ve 7 nci bentleri, 26, 27 nci maddeleri, 67 ilâ 69 uncu maddeleri, 76, 86 ilâ 89 uncu maddeleri, 91, 92, 96 ilâ 118, 120, 121, 129 ilâ 139, 152 ilâ 154, 156, 158 ilâ 169, 172 ilâ 175, 177 ilâ 185 inci maddeleri uygulanır.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 71 inci maddesinin 1 ilâ 4 üncü bentleri, 75, 77, 81 ilâ 85, 90, 93, 95 ve 106 ncı maddeleri, ilçe seçim kurullarınca, işbu maddede söz konusu ön seçimlerde de uygulanır. Aynı kanunun 142, 147 ve 148 inci maddeleri ile 9 uncu geçici maddesi hükümleri, işbu maddede sözkonusu ön seçimlerde kullanılacak parti seçmen kütükleri hakkında da uygulanır.

Siyasî partilerde aday adaylığı ve merkez adaylığı

MADDE 44. — Siyasî partiler, Anayasa ve kanunlarda belirtilen şartlara aykırı olmamak kaydı ile, adaylarda daha başka ne gibi şartlar bulunması gerektiğini tüzüklerinde gösterebilirler.

Bir kimse, aynı zamanda, ön seçimlerde ve merkez adaylığında değişik siyasî partilerden veya aynı partiden, aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden ön seçime katılamaz.

Bir kimse, bir partiden ön seçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz ve başka bir partiden merkez adayı gösterilemez.

Mahallî teşkilâtın yönetim kurulu başkan ve üyeleri görev yaptıkları yerden aday olmak istedikleri takdirde, ön seçimden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Bu hükümlere aykırı hareket edenlerin adaylığı Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilir.

Siyasî partilerin genel başkanlığı partilerin aday adayları listelerini ve seçim çevrelerini ön seçimin yapılacağı tarihten en az beş gün önce saat onyediyeye kadar Yüksek Seçim Kuruluna bildirir. Yüksek Seçim Kurulu bu bildirim üzerine ilgiliye bir alındı belgesi verir.

Bu bildirimden sonra adaylıktan çekilmek ön seçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler aday seçilmişlerse çekilmeleri hüküm ifade eder ve onların yerlerine sırada daha sonra gelen aday seçilmiş olur.

Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

İlçe seçim kurulu

MADDE 45. — Ön seçimlerle ilgili işlemleri yapacak olan ilçe seçim kurulları 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 18 inci maddesi ile 19 uncu maddesinin 2 nci bendi uyarınca kurulur. İlçe seçim kurulunda belli bir partinin ön seçimlerle ilgili olarak yaptığı görüşme ve oylamalara, kurul üyesi sıfatı ile, o partinin ilçe yönetim kurulunun göstereceği iki parti temsilcisi de katılırlar.

41 inci madde gereğince yapılacak ön seçimlere hangi partilerin hangi seçim çevrelerinden katılacakları Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilir. İlçe seçim kurulunca siyasî partilerin her biri için yeterince sandık ve kapalı hücre bulundurulur ve sandıkların yerleri tespit edilerek mutabakat vasıtalarıyla ilân olunur ve bu husus ayrıca ilgili siyasî partilere de duyurulur.

Parti seçmen listesi

MADDE 46. — Siyasî partilerin her kademedeki teşkilâtı, kendi çevrelerindeki üyelerini, notere tasdik ettirdikleri ve muntazam kayıt ve sıra numarası ve partiye giriş çıkış tarihleri ve üye hakkında diğer bilgileri ihtiva eden bir üye kayıt defterine kaydederler.

Üye kayıt defterleri seçim kurulunun denetimi altındadır. Üye kayıt defterleri her yıl en az bir defa seçim kurulu tarafından incelenir ve kayıtların doğru olup olmadığı bir tutanakla tespit edilir.

Üye kayıt defterinde parti üyesi olarak kaydedilen herkes ön seçimde oy kullanabilir.

Ön seçimlerden en geç doksan gün önce üye olanlar bu seçimde oy kullanabilir.

Ön seçimlerden doksan gün önce üye kayıt defterleri son kaydedilen üyeyi belirtir şekilde seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir.

Siyasî partiler üye kayıt defterlerini en geç ön seçimlerden altmış gün önce seçim kuruluna vermek zorundadırlar.

Bu defterlere göre seçim kurulu tarafından çıkarılan parti seçmen listesi, ön seçimden otuz gün önce parti yönetim kurulu ve seçim kurulu binaları önüne asılır. Bu listeye göre parti seçmen kartı onbeş gün içinde seçim kurulu tarafından her üyeye dağıtılır.

Parti seçmen listesine, parti üyeleri yazı ile itiraz edebilirler. İtirazlar seçim kurulu tarafından, kanun ve parti tüzüğüne göre incelenerek karara bağlanır. İtirazın yerinde görülmesi halinde parti seçmen listesi düzeltilir. İtirazlar üzerine verilen kararlar kesindir.

Ön seçimde propaganda ile ilgili hükümler

MADDE 47. — Ön seçimlere katılan aday adayları propaganda yapmak amacı ile açık hava toplantıları yapamazlar. Örf ve âdete uygun olarak kapalı salonlarda konferans, sohbet ve tanıtma toplantıları düzenleyebilirler. Bu tür toplantılarda, başka aday adaylarına karşı kötüleyici beyanlarda bulunulması yasaktır.

İl seçim kurulu her bir siyasî partinin adayları için partilerin vereceği yazılı bilgileri esas alarak, adayların meslek veya sanat hayatlarındaki derece, başarı ve eserlerini, memlekete ve partiye hizmetlerini gösterir, vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbualar bastırır. Adayların soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek olan bu matbualar, adaylara eşit sayıda dağıtılır ve sandık başlarına asılır.

Adaylar, mensup oldukları partinin programı, büyük kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında, millî, mahallî yahut meslekî çapta herhangi bir vaatte bulunamazlar ve Türkçe'den başka dil ve yazı kullanamazlar.

Aday adayları, ön seçimlerde oy kullanacak partili üyelere veya yakınlarına maddî çıkar sağlama amacı güdemezler; ön seçimlerde oy kullanacakları etkilemek maksadiyle meşru ve hukuka uygun olmayan davranışlarda bulunamazlar.

Müşahitler

MADDE 48. — Ön seçim sırasında siyasî partilerin birer müşahidi kendi partilerine ait sandık başı işlemlerini takip etmek üzere hazır bulunabilir. Ön seçimde aday olanlar müşahit sıfatıyla sandık başında bulunamazlar.

Oy pusulası

MADDE 49. — Her ilçe seçim kurulu, sandık başlarında Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmış özel filigranlı oy pusulaları bulundurur. Her oy pusulasına yazılması zorunlu aday sayısına eşit adette alt alta sıra numarası basılır.

Partili seçmenlerin, aday adlarını bu sıra numaralarının hizasına bizzat el yazısıyla yazmaları şarttır.

Partili seçmenin okuma - yazma bilmediğinin sandık kurulu başkanı veya görevlendireceği partili olmayan kurul üyesi tarafından tespit edilmesi halinde, kurul başkanı veya görevlendireceği partili olmayan kurul üyesi, partili seçmenle ve partili seçmen istediği veya yanında getirdiği takdirde, seçmen yeterliğini haiz bir şahısla birlikte kapalı hücreye girerler. Kurul başkanı veya görevlendirmiş olduğu kurulun partili olmayan

üyeyi, önce soyadları alfabetik sırasına göre düzenlenen listeyi, partili seçmen isterse, kendisine tam olarak okur ve ondan sonra partili seçmenin belirteceği adayın adını yine belirteceği sıra numarasının hizasına el yazısıyla yazar.

Okuma - yazma bilmediği tespit edilen bir partili seçmene refakat eden kimse, başka bir partili seçmenin oy kullanması sırasında kapalı hücreye giremez.

Sandık başına gelen partili seçmene, sandık kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi özel filigranlı oy pusulasını, sandık kurulu başkanlığının mührü ile mühürledikten sonra verir.

Belli bir seçim çevresinde gereken aday sayısının yarısından bir fazlası miktarınca aday adının oy pusulasına yazılması şarttır. Aday sayısının yarısı tamsayı değilse küsur dikkate alınmaz. Seçim çevresinde seçilecek aday sayısı iki olduğu takdirde bir aday adı yazılabilir. Bu fıkra da gösterilen sayıdan daha az aday adının yazılı olduğu oy pusulaları geçerli değildir.

Milletvekili aday sayısından fazla yazılan adlar sayımda hesaba katılmaz.

Son işlemler

MADDE 50. — Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen parti adayları listelerinin tasdikli birer örneğini derhal ilgili partilerin genel başkanlıklarına teslim eder. Parti genel başkanlıkları, 42 nci madde ve parti mevzuatı gereğince merkez adayı olarak seçilen parti adaylarını bu listelere dahil ederek seçim çevrelerine göre düzenleyecekleri parti aday cetvellerini, kanun hükümleri gereğince Yüksek Seçim Kuruluna süresi içerisinde bildirirler.

Ön seçim evrakının saklanması

MADDE 51. — Hesaba katılan, katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulaları; sayım ve döküm cetvelleri ve adaylığa seçilme tutanaklarıyla diğer her türlü evrak üç ay süreyle ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı ve illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır.

Bu evrak Yüksek Seçim Kurulunun istemi olmaksızın hiçbir yere gönderilmez.

Ön seçim tutanağının iptali

MADDE 52. — Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçildikleri anlaşılanlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresinde ön seçimin, ön seçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde, ön seçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar, 42 nci maddede yazılı organ veya kurul tarafından tespit edilir.

Adaylardan yalnız bir kısmının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine, ön seçimde aldıkları oy sırasına göre başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukarıdaki fıkrası uygulanır.

Belli bir seçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra, ön seçim ve adaylarla ilgili itiraz ve şikâyetler dikkate alınmaz. Bu gibi itiraz ve şikâyetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur; itiraz ve şikâyetler sonucunda bir karar alınsa bile uygulanmaz.

Mahallî seçimler yoklaması

MADDE 53. — Siyasî partilerin kanuna göre mahallî idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, bu adayların nasıl seçilecekleri ve yoklamaların nasıl yapılacağı parti tüzük ve yönetmelikleriyle düzenlenir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Disiplin İşleri

Disiplin suçları ve cezaları

MADDE 54. Siyasî partilerin disiplin organlarıncı verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, partiden geçici çıkarma ve kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

Bir partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılması, partiden çıkarılmayı ve partiden çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılmayı ifade eder.

Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubundan geçici olarak çıkarılması hakkında verilen ceza, ilgili üyenin ceza süresince gruptaki çalışmalara katılmamasını gerektirir.

Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesi, faaliyetine katılamayacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz. Ancak bu hüküm, o üyenin parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyelerine, parti içinde hiçbir görev verilemez.

Hangi disiplin organlarının hangi disiplin cezalarını vermeye yetkili olduklarının, hangi halde ne tür disiplin cezası verileceğinin parti tüzüğünde açıkça belli edilmesi zorunludur.

Partinin hangi organ ve mercilerinin kimler hakkında ve hangi disiplin organında disiplin cezası isteminde bulunabileceği ve disiplin cezalarına karşı hangi üst disiplin organına hangi şartlarla itiraz edilebileceği, kanunda belirtilmeyen hallerde, parti tüzüğüyle düzenlenir.

Disiplin organlarıncı parti üyeleri hakkında verilen kararlar gerekçeleri ile birlikte en geç otuz gün içinde ilgiliye tebliğ olunur.

Disiplin organları üyelerinin seçimi ve nitelikleri

MADDE 55. — Partinin disiplin organları üyeleri iki yılda bir yapılacak olan olağan kongrelerce seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu disiplin organı üyelerinin seçimi, en az iki yıl için olmak üzere, parti tüzüğünde gösterildiği şekilde yapılır.

Disiplin kurulu üyeleri, bir başka disiplin kurulunda üye olamazlar; her kademedeki kongreler, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki ve mahallî idareler meclislerindeki gruplar genel kurulları dışında, partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamaz, partiye bir hizmet bağı ile bağlı olamaz ve partiden herhangi bir suretle gelir sağlayamazlar.

Bir ve ikinci derecedeki kan ve sıhrî hısımlar aynı disiplin kurulunda görev alamazlar.

Disiplin organlarının çalışması

MADDE 56. — Disiplin organları, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve hazır bulunanların salt çoğunluğuyla karar verir. Ancak, kesin ihraç kararları için üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı gerekir.

Disiplin organlarının kararları gizli oyla verilir.

Disiplin kuruluna sevk edilen partili, kendisini yazı veya sözle savunmak hakkına sahiptir. Savunma için süre, savunmaya çağrı belgesinin ilgiliye tebliği tarihinden başlamak üzere onbeş gündür. Ancak, seçimlerde veya herkesin gözü önünde açıkça veya yayın yoluyla işlenen disiplin suçlarında, bu süre bir haftadır. Savunma süresini geçirenler, savunma hakkından vazgeçmiş sayılırlar. Savunmaya çağırma, disiplin kurulu başkanlığınca yazı ile yapılır. Bu yazıda uygulanması istenen disiplin cezası ile bu cezanın istenmesine sebep olan fiiller açıkça gösterilir.

Disiplin organları, sevk yazısında istenen disiplin cezasından daha ağır ceza veremezler.

Disiplin işlerinde yetkisizlik

MADDE 57. — Siyasî partilerin büyük kongreleri de dahil olmak üzere kongreler, disiplin organlarına sevk yetkisine sahip bulunan parti organ ve mercilerinin kararları ile disiplin organlarınca verilen disiplin cezaları hakkında görüşme yapamaz ve bu konularda karar alamazlar.

59 uncu madde hükmü saklıdır.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 58. — Siyasî partilerin disiplin organlarınca kesin olarak verilen disiplin cezalarına karşı, cezaya çarptırılan parti üyesi disiplin organına sevk eden organın veya disiplin organının görev ve yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya içyönetmeliğine şekil, usul ve esas bakımından aykırı bulunduğu iddiası ile itiraz edebilir. Bu itirazlar, kararın usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu mahallin asliye hukuk mahkemesine yapılır. Mahkeme bu itirazları, diğer işlerden önce en geç bir ay içinde, basit muhakeme usulüne göre inceleyerek karara bağlar; bu karar kesindir.

Af yetkisi

MADDE 59 — Disiplin organlarınca verilecek cezaların hangi parti organı tarafından ve ne şekilde af edileceğini siyasî partilerin tüzükleri gösterir.

Disiplin konusunda tedbir kararı

MADDE 60. — Partiden geçici çıkarmayı veya kesin çıkarmayı gerektiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organları, tedbir niteliğinde olmak üzere, disiplin organına sevk edilen üyeyi parti içindeki görevlerinden derhal uzaklaştırabilirler.

İlgili bu tedbir kararının kaldırılmasını sevk edildiği disiplin organından isteyebilir. Bu istek, disiplin organı tarafından yedi gün içinde karara bağlanır.

ONUNCU BÖLÜM

Parti Defterleri

Tutulacak defterler ve kayıtlar

MADDE 61. — Her kademedeki parti organları üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri tutmak zorundadırlar.

Karar defteri, ilgili organın ve kurulun kararlarını tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Kararlar oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetleri başkanlık divanı üyelerince imzalanır.

Gelen ve giden evrak, tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak defterlerine kaydedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığı ilgili defterlere sıra ile ve müsbit evrakı belirtecek şekilde geçirilir.

Üye defterleri ve gelir gider defterlerinin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları notere tasdik ettirilir.

Partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve il kademesinde ayrı bir dosyada saklanır.

Parti organ ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterleri parti tüzük ve içyönetmelikleri gösterir.

Üye kayıt defterlerinin parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı, bütçe ve kesinhesabın nasıl hazırlanıp düzenleneceği parti içyönetmeliğiyle belirtilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mali Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelirler

Gelir kaynakları

MADDE 62. — Siyasî partiler aşağıda çeşitleri belirtilen gelirleri elde edebilirler :

1. Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı;
2. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki partili üyelerden alınacak milletvekilliği aidatı;
3. Milletvekili adaylığı için başvuranlardan başvuru üzerine alınacak özel aidat;
4. Parti rozeti ve üye kimlik kartlarından sağlanacak gelirler;
5. Parti yayınlarının satış bedelleri;
6. Parti defter, makbuz ve kâğıtları karşılığı alınacak paralar;
7. Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilecek gelirler;
8. Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanan gelirler;
9. Parti mal varlığından elde edilen gelirler;
10. Bağışlar.

7 nci bentte yazılı parti lokallerinin ticarî nitelikte işletilmesi hali ile 8 inci bentte yazılı parti malvarlığından elde edilen gelirler hariç olmak üzere, yukarıdaki bentlerde yazılı kaynaklardan elde edilen gelirlerden hiçbir surette vergi, resim ve harç alınmaz.

Giriş ve üyelik aidatı

MADDE 63. — Parti üyelerinden alınacak giriş aidatının miktarı parti tüzüğünde gösterilir. Bu miktar bin lirayı aşamaz.

Her üye aylık veya yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi partiye girişinde kabul etmek zorundadır. Bu aidatın yıllık tutarı ikibindörtüz lirayı geçemez. Üyelik aidatının alt ve üst sınırı parti tüzüğünde gösterilir.

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, bu Kanun ve parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilât kademesi başkanlığına yazıyla bildirerek artırabilir.

Aidatı alacak olan teşkilât kademesi yönetim organı veya kurulu, parti üyesinin, vermeyi kabul ettiği miktarda aidat ödeyecek durumda olmadığını tespit ederse, aidat yükümünü asgarî hadde kadar azaltabilir.

Bir parti üyesinin partiye borçlu olduğu aidatın bir kısmını veya tamamını ödemiş olması, bu kimsenin, partinin her kademesindeki kongrelerine delege seçilmesini hiçbir suretle engellemez; bu kimse hakkında, partiden çıkarma ve geçici çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz. Parti tüzüğü, partiye borçlu olduğu aidatın tamamını ödemiş olan parti üyelerinin yukarıda sayılanlar dışında bazı parti görevlerine seçilemeyeceğini veya atanamayacağını belirtebileceği gibi, bunların seçimlerde parti adayı olmasını yasaklayan hükümler de koyabilir.

Milletvekilliği aidatı

MADDE 64. — Bir siyasî partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ayrıca ne miktar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paraların ne miktarının grup faaliyetlerine ve ne miktarının parti merkezine ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu kararıyla belli edilir. Ancak, bu miktarın yıllık tutarı milletvekilinin ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemez.

Adaylıkla ilgili gelirler

MADDE 65. — 62 nci maddenin 3 üncü bendinde yazılı özel aidat, 50 bin lirayı aşmamak kaydı ile parti idarecilerinde gösterilir.

Satış bedelleri

MADDE 66. — 62 nci maddenin 4, 5 ve 6 ncı bentlerinde gösterilen satış bedelleri, partinin merkez karar veya yönetim organının kararı ile belirtilir.

Lokal işletme gelirleri

MADDE 67. — Parti lokallerinin işletilmesine ilişkin bedeller partilerin ilgili organlarının yapacakları tarifelerde gösterilir.

Bağışlar

MADDE 68. — Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil - kamu iktisadî teşebbüsleri, özel kanunıyla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadî teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin yarısı Devlete veya bu fıkra da adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonları ile dernekler, vakıflar ve kooperatifler, siyasî partilere, hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mallar veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakmazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında, siyasî partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar.

Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek veya tüzelkişilerin her birinin bir siyasî partiye aynı yıl içerisinde beşyüz bin liradan fazla kıymette aynı veya nakdî bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasî partilerce bağış kabul edilemez.

Siyasî partiler yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu kişilerle, yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan herhangi bir surette aynı veya nakdî yardım ve bağış alamazlar.

Kredi ve borç alma yasağı

MADDE 69. — Siyasî partiler hiçbir şekilde hiçbir yerden ve hiçbir kimseden dolayı veya dolaysız olarak kredi veya borç alamazlar.

Amaç dışı taşınmaz mal elde etme yasağı

MADDE 70. — Siyasî partiler amaçları dışında taşınmaz mal elde edemezler.

22.11.1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun 52 nci maddesinin son fıkrası hükmü, siyasî partiler için uygulanmaz.

Gelir makbuzları

MADDE 71. — Bir siyasî partinin bütün gelirleri, o siyasî partinin tüzelkişiliği adına elde edilir.

Siyasî partilerin genel merkezlerinin ve teşkilât kademelerinin gelirleri parti merkez karar organınca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Parti teşkilât kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla parti merkez karar organına karşı malî sorumluluk taşırlar.

Makbuzların asıl kısımlarıyla dip koçanlarında aynı sıra numarası bulunur. Makbuz dip koçanlarının saklama süresi beş yıldır.

Sağlanan gelirin miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenün kimliği ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır.

İKİNCİ BÖLÜM

Partilerin Giderleri

Giderlerde usul

MADDE 72. — Bir siyasî partinin bütün giderleri, o siyasî parti tüzelkişiliği adına yapılır.

Giderlere ait müsbit evrak, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere kademelerce beş yıl süreyle saklanır.

Bin liraya kadar (bin lira dahil) giderlerin müsbit evrak ile belgelendirilmesi zorunlu değildir. Ancak, miktarı ne olursa olsun, bütün giderlerin yetkili yönetim organının veya merciin kararına dayanması şarttır.

Parti teşkilâtı, bağlı bulundukları üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında altı ayda bir hesap vermekle yükümlüdür.

Mali sorumluluk

MADDE 73. — Siyasî partilerin yapacakları giderler, akitler ve girişecekleri yükümlülükleri, genel merkezde parti tüzelkişiliği adına, illerde il yönetim kurulu adına, ilçelerde, köy ve mahalle teşkilâtı dahil, ilçe yönetim kurulu adına yapılır.

Siyasî partilerin il ve ilçelerdeki teşkilât kademeleri tarafından parti tüzelkişiliği adına akit yapılmasına ve yüküm yüklenilmesine ilişkin esaslar, merkez karar organınca tespit olunur. Bu esaslara aykırı olarak yahut siyasî partilerin tüzüklerine göre, merkez karar organınca önceden yazılı yetki verilmediği veya sonradan bir kararla tasdik edilmediği takdirde, partinin teşkilât kademelerinin yaptıkları akit ve yüklendikleri yükümlülüklerden dolayı, parti tüzelkişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulamaz; merkez karar organı veya genel başkan veya parti tüzelkişiliği aleyhine takipde bulunulamaz. Bu takdirde sorumluluk, akti yapan veya yükümü yüklenen kişi veya kişilere ait olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mali Hükümlerin Müeyyideleri

Hazinece elkoyma

MADDE 74. — 68 inci maddede, bağışlar hakkında belirtilen esaslara aykırı olarak gelir sağladığı Anayasa Mahkemesince tespit edilen siyasî partilerin bu suretle elde ettikleri gelirler, Hazineye irad kaydedilir; taşınmaz mallar Hazine adına tapuya tescil ettirilir.

69 uncu madde hükmüne aykırı olarak siyasî partilere sağlanan kredi veya borçlar üzerine Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece elkonulur; krediyi veya borcu verene karşı Hazine hiçbir Hüküm altına girmez.

70 inci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir; bu durumda 68 inci maddede belirtilen bağış miktarını aşan kısım Hazineye irad kaydedilir.

71 inci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir.

Müsbit evrak ile belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilemeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla, Hazineye irad kaydedilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Parti İçi Mali İşlemler

Parti bütçeleri ve kesinhesabı

MADDE 75. — Siyasî partilerin genel merkezleri ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilâtı, ayrı ayrı her takvim yılı başında gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlarlar. Bu bütçeler, en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar organınca incelenir ve karara bağlanır.

Siyasî partilerin bütçeleri basit işletme hesabı esasına göre düzenlenir.

Parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilâtı her bütçe yılını izleyen Haziran ayı sonuna kadar bir evvelki yıla ait bütçelerin kesinhesaplarını hazırlarlar. Kesinhesap cetvelleri ilgili bulundukları bütçelerin iç bölüm ve maddelerine uygun olarak düzenlenir.

Bu kesinhesaplar, merkez karar organınca incelenerek karara bağlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesinin Denetimi

Bütçe ve kesinhesabın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi

MADDE 76. — Siyasî partilerin genel merkezleri, karara bağladıkları genel merkez ve mahallî teşkilâtın o yıla ait bütçe ile bir evvelki yılın kesinhesabının tasdikli birer örneğini, en geç aynı bütçe yılının Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine vermek zorundadırlar.

Anayasa Mahkemesinin incelemesi

MADDE 77. — Anayasa Mahkemesi bütçe ve kesinhesapların alınmasından başlayarak kendisine verilen bilgilerin belgelendirilmesini bir yıl içinde ilgili siyasî partilerden her zaman isteyebilir ve gerekli görürse evrak üzerinde inceleme yapar; siyasî partilerin genel merkezlerinde ve teşkilâtında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği bir naip eliyle yahut mahallin en kıdemli hâkiminin niyabetinde gerekli inceleme ve araştırmaları yaptırabilir; bu maksatla tarafsız, resmî görevi bulunmayan ve yeminli bilirkişi görevlendirebilir.

Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasî partinin temsilcisinden yazılı mütalâa isteyebilir. Gerekli görürse onları sözlü olarak da dinleyebilir.

Anayasa Mahkemesi incelemeleri ve araştırmaları sonucunda, o siyasî partinin gelir ve giderlerinin doğruluğu ve kanuna uygunluğu hakkında veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

Siyasî partilerin büyük kongrelerinin bütçe ve kesinhesaplar hakkındaki kararları, Anayasa Mahkemesinin incelemesini etkilemez.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Siyasî Partilerle İlgili Yasaklar

BİRİNCİ BÖLÜM

Yasak Amaçlar ve Faaliyetler

Devletin şekline, Cumhuriyetin niteliklerine, egemenliğe, ülke ve millet bütünlüğüne, genel ahlâka aykırı amaç ve faaliyetlerle ilgili yasaklar

MADDE 78. — Siyasî partiler :

1. Türkiye Devletinin «Cumhuriyet» olan şeklini;
2. Türkiye Cumhuriyetinin, Anayasanın ikinci maddesiyle başlangıcında belirtilen «esaslar»ını;

3. Türkiye Devletinin, Anayasanın üçüncü maddesinde açıklanan «ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, millî marşına ve başkentine» dair hükümlerini;

4. «Egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği» esasını;

5. Türk Milletine ait olan «Egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamayacağı» hükmünü;

Değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar ve;

6. Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar;

7. Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar;

8. Askerliğe veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunamazlar;

9. Genel ahlâk ve adâba aykırı amaçlar güdemezler.

Demokratik Devlet düzeni ile temel hak ve hürriyetlere aykırı amaç, faaliyet ve yorumlar yasağı

MADDE 79. — Siyasî partiler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din, mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacını güdemezler; veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar; başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edemezler; Anayasanın hiçbir hükmünü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlayamazlar.

Demokratik düzenin korunması

MADDE 80. — Siyasî partiler, seçimler ve halk oylamalarının «serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması» esasına ve Türkiye Cumhuriyetinin «insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti niteliğine ve adalet anlayışına» uymayan amaçlar güdemezler.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî Devlet Niteliğinin Korunması

Bağımsızlığın korunması

MADDE 81. — Siyasî partiler;

1. Türkiye Cumhuriyetinin, milletlerarası hukuk alanında bağımsızlık ve eşitlik ilkesine dayanan tüzel kişiliğini ortadan kaldırmak yahut milletlerarası hukuk gereğince münhasıran Türkiye Cumhuriyetinin yetkili olduğu hususlara diğer milletlerarası kuruluşların ve tüzelkişilerin karışmasını sağlamak amacını güdemezler;

2. Yurt dışında teşkilâtlanıp faaliyette bulunamazlar;

3. Yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı veya nakdî yardım kabul edemezler; bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar.

Devlet tekliği ilkesinin korunması

MADDE 82. — Siyasî partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı «Devlet tekliği ilkesi»ni değiştirmek amacını güdemezler.

Azınlık yaratılmasının önlenmesi

MADDE 83. — Siyasî partiler;

1. Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür veya mezhep yahut dil farklılığına dayanan «azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler»;

2. «Türk dilinden veya kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek ya da yaymak» yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar;

3. Kongrelerinde, özel veya resmî, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında, program ve tüzüklerinin yazımı ve yayımlanmasında Türkçe'den başka dillerde açıklama yapamaz, Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plâklar, ses ve görüntü bandları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem veya işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına müsaade edemezler ve kayıtsız kalamazlar.

Bölgecilik ve ırkçılık yasağı

MADDE 84. — Siyasî partiler, bölünmez bir bütün olan ülkede, herhangi bir bölgenin veya ırkın diğerlerine hâkim veya diğerlerinden imtiyazlı olması amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

Eşitlik ilkesinin korunması

MADDE 85. — Siyasî partiler, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemez ve faaliyette bulunamazlar.

Siyasî partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, Devlet organları ile idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmelerini sağlamak amacını güderler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lâik Devlet Niteliğinin ve Atatürk İlke ve İnkılâplarının Korunması

Halifeliğin istenemeyeceği

MADDE 86. — Siyasî partiler, halifeliğin yeniden kurulması ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğinin değiştirilmesi amacını güdemez ve bu tür faaliyetlerde bulunamazlar.

Din ve dince kutsal sayılan şeyleri istismar yasağı

MADDE 87. — Siyasî partiler, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, «din kurallarına dayandırma» veya «siyasî yahut şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz»lar.

Partilerin dinî gösteride bulunma yasağı

MADDE 88. — Siyasî partiler, herhangi bir şekilde dinî tören tertipleyemez veya parti sıfatıyla bu gibi törenlere katılamazlar.

Siyasî partiler, dinî bayramları ve cenaze törenlerini parti gösterilerine ve propagandalarına vesile yapamazlar.

Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile partisinden bir üyenin ölümü halinde veya parti nezaketinin gereği olarak bir diğer parti üyesinin veya bir bağımsız kişinin cenaze töreninde partinin temsili ve parti adına çelenk gönderilmesi ile anma törenleri ve bayramlaşmalar, herhangi bir siyasî propagandaya dönüştürülmemek kaydıyla birinci fıkradaki yasağın dışındadır.

Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması

MADDE 89. — Siyasî partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmak ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;
 2. 25 Teşrinisânî 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkındaki Kanun;
 3. 30 Teşrinisânî 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;
 4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı Kanunun 110 uncu maddesi;
 5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkâmın Kabulü Hakkında Kanun;
 6. 1 Teşrinisânî 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;
 7. 26 Teşrinisânî 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;
 8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.
- Hükümlerine aykırı amaç güdemezler ve faaliyette bulunamazlar.

Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması

MADDE 90. — Siyasî partiler, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler.

Cumhuriyetin büyük kurucusuna saygı

MADDE 91. — Siyasî partiler, Türk Milletinin kurtarıcısı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hatırasını kötülemek veya küçük düşürmek amacını güdemezler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Partilerin Tüzük ve Programları, Yan Kuruluşları, Parti Üyeliği ve Kapatılan Partilerle İlgili Yasaklar

Tüzük ve programlar ile parti faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar

MADDE 92. — Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar.

Yan kuruluşlar yasağı

MADDE 93. — Siyasî partiler, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremezler, vakıf kuramazlar.

Dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşlarıyla siyasî ilişki ve işbirliği yasağı

MADDE 94. — Siyasî partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla, dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar, bunlardan maddî yardım alamazlar veya bu kuruluşlara maddî yardım yapamazlar; bunlara destek olamazlar ve bu amaçlarla ortak hareket edemezler.

Parti içi çalışmaların demokrasi esaslarına uygun olması zorunluğu

MADDE 95. — Siyasî partilerin parti içi çalışmaları, özellikle parti yönetimi, denetimi; parti organları için yapılacak seçimler; parti genel başkanlığınca, genel merkez organlarınca ve parti gruplarınca alınan kararları ve yapılan eylemleri parti tüzüğüne, parti üyeleri arasındaki eşitlik ilkesine ve parti içi demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Parti üyeleri ve personeline üniforma giydirme ve güvenlik kuvvetlerinin görevlerini üstlendirme yasağı

MADDE 96. — Siyasî partiler, üyeleri ve personeli için üniforma ve devamlı olarak hariçte takılacak kolbağı ve benzeri âlâmetler ihdas edemez ve bunları kullanıramazlar; parti üyelerinin, güvenlik kuvvetlerinin görev veya yetkilerini üstlenmesine veya parti kongre ve toplantılarında bu sıfatla hareket edilmesine göz yumamazlar.

Temelli kapatılan siyasî partiler mensuplarının durumu

MADDE 97. — Temelli kapatılan siyasî partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri, başka bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

Kapatılmış bir siyasî partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasî parti de kurulamaz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Diğer Yasaklar

Kullanılmayacak parti adları

MADDE 98. — 16.10.1981 tarihli ve 2533 sayılı Siyasî Partilerin Feshine Dair Kanun gereğince kapatılmış bulunan siyasî partiler ile bu tarihten önce her ne sebeple olursa olsun kapatılan partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretleri, kurulacak yeni siyasî partilerce kullanılamaz.

Siyasî partiler, kapatılan siyasî partilerin devamı oldukları beyan ve iddiasında bulunamazlar.

Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasî partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimler kullanılamaz.

12 Eylül 1980 harekâtına karşı beyan ve tutum yasağı

MADDE 99. — Siyasî partiler, Anayasanın başlangıç kısmında yazılı sebeplerle Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtına karşı bir tutum, beyan ve davranış içinde bulunamazlar.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasî Partilerin Kapatılması

Görevli savcılık ve yetkili mahkeme

MADDE 100. — Siyasî partilerin kapatılması için açılan davalar Anayasa Mahkemesinde duruşmasız olarak görülür.

Anayasa Mahkemesi bu konuda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun son tahkikatla ilgili hükümlerini uygular.

Anayasa Mahkemesince verilen kapatma kararları kesindir.

Bu davalarda savcılık görevi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirilir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesine esas teşkil edecek olayların araştırılması ve soruşturulmasında ve davanın açılması ve yürütülmesinde Cumhuriyet savcılarına ve sorgu hâkimlerine tanınan bütün yetkilere sa-

hiptir. Ancak, Anayasa ve kanunların sadece hâkimler tarafından kullanılabilceğini belirttiği yetkiler bunun dışındadır.

Cumhuriyet Başsavcısı, görevlendireceği Cumhuriyet Başsavcivekili veya Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarını siyasî partilerin kongrelerini izleyebilecekleri gibi, Cumhuriyet Başsavcılığı siyasî partilerden incelemek üzere gerekli gördüğü belgeleri isteyebilir.

Siyasî partiler Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine en geç bir hafta içinde cevap vermek zorundadır.

Cumhuriyet Başsavcısı soruşturmayı kendisi veya Cumhuriyet Başsavcivekili veya yardımcılarını eliyle yürütür.

Cumhuriyet Başsavcısının bu işle görevlendirdiği Başsavcı yardımcılarının, Yargıtay üyeliğine seçilmeleri hariç, istekleri dışında sürekli veya süresiz başka bir göreve atanmaları Cumhuriyet Başsavcısının yazılı muvafakatına bağlıdır.

Olayların ve eylemlerin araştırılması ve soruşturulması için Cumhuriyet Başsavcısı tarafından görevlendirilen Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarını, Adalet Bakanlığı müfettişlerine tanınan yol tazminatı, görev tazminatı gibi bütün malî haklardan yararlanırlar. Bu giderleri karşılamak üzere Yargıtay bütçesine gerekli ödenek konur.

Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu

MADDE 101. — Bu Kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere bir «Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu» kurulmuştur.

Bu kurul, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca, beşi ceza, dördü hukuk daireleri başkan ve üyeleri arasından dört yıl süre için seçilen dokuz üyeden oluşur. Kurul kendi üyeleri arasından bir başkan ve bir başkanvekilini seçer.

Kurulun toplantı yetersayısı üye tamsayısının salt çoğunluğu, karar yetersayısı da hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur.

Siyasî partilerle ilgili yasalara aykırılık halinde dava açılması

MADDE 102. — Bir siyasî partinin, bu Kanunun 4 üncü kısmında yer alan maddelerin hükümlerine aykırı amaçlar gütmesi veya faaliyette bulunması sebebiyle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından partinin kapatılması için, bu Kanunun 100 üncü maddesi gereğince, dava açılması :

1. Re'sen veya,
 2. Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Adalet Bakanının yazılı istemi ile; veya,
 3. Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan bir siyasî partinin yazılı istemi üzerine;
- Olur.

Ancak, bir siyasî partinin Cumhuriyet Başsavcılığından dava açılmasını isteyebilmesi için, bu partinin son milletvekili genel seçimlerine katılmış olması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması, ilk büyük kongresini yapmış olması ve partinin merkez organının üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile dava açılmasının istenmesi yolunda karar alınmış bulunması ve istemin parti adına parti genel başkanı veya genel başkana izafeten veya vekâleten partiyi mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti merciince Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak yapılmış olması gerekir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, partinin yazılı isteminde yeterli deliller bulunduğu kanısına varması halinde davayı açar. Yeterli delillerin bulunmadığı kanısına varırsa dava açmayacağını istemde bulunan siyasî parti genel başkanlığına, makul süre içinde, yazı ile bildirir.

Siyasî partinin, Cumhuriyet Başsavcılığının bu bildirisi üzerine bildirinin tebliği tarihinden başlayarak yedi gün içinde, Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna yazı ile itirazda bulunma hakkı vardır.

Kurul, itirazı ivedilikle ve en geç altmış gün içinde inceler; itirazı haklı görmezse dava açılmaz; haklı görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine dava açmakla yükümlüdür.

Bu maddenin birinci fıkrasının 2 nci ve 3 üncü bentlerinde yer alan hükümler, genel seçimle bu seçimin yenilenmesine veya milletvekili ara seçimlerine dair verilen kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar geçecek süre içinde uygulanamaz.

Siyasî partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde kapatma

MADDE 103. — Anayasa Mahkemesince bir siyasî parti hakkında kapatma kararı :

1. Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenleyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması; veya

2. Parti büyük kongresince yahut merkez karar organı veya merkez yönetim organı veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulunca bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeleri hükümlerine aykırı karar alınması yahut genelge veya bildiriler yayımlanması;

Halinde verilir.

3. A) Yukarıda 2 nci bentte sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurulu veya bir parti üyesi tarafından bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiillerin işlenmesi veya konuşmalar yapılması halinde fiilin işlendiği veya konuşmanın yapıldığı tarihten başlayarak iki yıl geçmemiş ise Cumhuriyet Başsavcılığı, tayin edeceği süre içinde söz konusu organ, merci veya kurulun işten el çektilmesini ve parti üyesinin veya üyelerinin bu bentte sayılan organ, merci, kurul veya kurula dahil olsun veya olmasınlar partiden kesin olarak çıkarılmasını yazı ile ilgili siyasî partiden ister.

Siyasî parti bu isteğin tebliğinden başlayarak on gün içinde Siyasî Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna itiraz edebilir.

Kurul bu itiraz üzerine, evrak üzerinde karar verebileceği gibi, dilerse Cumhuriyet Başsavcısını, ilgili siyasî partinin temsilcisini ve söz konusu fiili işlediği ileri sürülen parti üyesini veya üyelerini ve varsa vekillerini dinler; gerekli gördüğü takdirde soruşturmayı doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip eliyle veya adli yargı mahkemeleriyle hâkimliklerine yazacağı talimatlarla derinleştirir, tanık dinleyebilir, tarafsız ve resmî görevleri olmayan yeminli bilirkişi atayabilir. Delilleri topladıktan sonra itirazın red veya kabulü hakkında en çok altmış gün içinde karar verir. İtirazın kabulüne dair karar kesindir.

Kurul, kararını, Cumhuriyet Başsavcılığına ve ilgili siyasî partinin genel başkanlığına yazı ile bildirir. Kurul, Cumhuriyet Başsavcılığının isteğini yerinde görüp itirazı reddetmiş ise söz konusu organ, merci veya kurulun işten el çektilmesine ve fiili işlediği ileri sürülen veya konuşmalar yapan parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmasına ilgili siyasî partinin yetkili organlarınca, kurulun yazılı bildirisinin alınmasından başlayarak otuz gün içinde karar verilmediği takdirde, söz konusu fiillerin veya konuşmaların dördüncü kısımda belirtilen nitelikte olduklarının 102 nci madde uyarınca açılacak dava sonucunda Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde, ilgili siyasî parti kapatılır.

Bu bent uyarınca alınmış bulunan partiden kesin olarak çıkarma kararları hakkında 58 inci madde hükümleri uygulanmaz.

B) (A) fıkrası gereğince bir siyasî partiden kesin olarak çıkartılan veya çıkartılmayıp da bir siyasî partinin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri, çıkartma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının kendilerine yazı ile bildirilmesinden başlayarak beş yıl süre ile başka hiçbir siyasî partiye alınmaz, parti kurucusu olamaz, seçimlerde parti listelerinde bağımsız aday gösterilemezler; aksi takdirde bu gibileri üye kaydeden veya parti kurucusu olarak kabul eden veyahut seçimlerde listesinde bağımsız aday olarak gösteren siyasî partiler hakkında da (A) fıkrası hükümleri uygulanır.

Bir siyasî parti üyesinin o partiden bu bent gereğince kesin olarak çıkartılması halinde, bu kimsenin işlediği fiil af veya sair suretlerle cezanın ve hukukî sonuçlarının ortadan kalkması ile o kimsenin parti üyeliği hakkı kendiliğinden geri döner ve bu kimsenin başka siyasî partilerde üye veya kurucu olmasını veyahut parti listelerinde bağımsız aday olarak gösterilmesini engelleyen yasaklar da kalkar.

97 nci madde hükmü saklıdır.

Cumhuriyet Başsavcılığının isteklerine uyulmaması halinde yapılacak işlem

MADDE 104. — Siyasî partilerin denetimi ve faaliyetlerinin takibi hususlarında Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri, belli edilen süre veya belli edilmemesi halinde makul süre içinde vermeyen siyasî partinin kapatılması için dava açılabilir. Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, ilgili siyasî partiye tebliğ olunur. Bu tebliğde bildirilecek süre içinde yine istek yerine getirilmez veya cevap verilmezse Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasî partinin kapatılması için Anayasa Mahkemesinde re'sen dava açabilir. Bilgi ve belgelerin verilmemesinin muhik bir sebebe dayanmadığının tespiti halinde o siyasî partinin kapatılmasına karar verilir.

Kanunsuz siyasî faaliyetlere mihrak olma sebebiyle kapatma

MADDE 105. — Bir siyasî partinin bu Kanunun 78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87 ve 99 uncu maddeleri hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği bir mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi takdirinde, o siyasî parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.

Bir siyasî partinin yukarıdaki fıkrada yazılı fiillerin mihrakı haline geldiğinin sübuta ermesi :

a. 103 üncü maddenin 3 üncü bendinin uygulanması sonucunda bu fiillerin o partinin üyelerince kesif bir şekilde işlenmiş olduğunun; ve

b. Bu fiillerin kesif olarak işlenmesinin o partinin merkez karar organı veya merkez yönetim organı veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu yahut bu grubun yönetim kurulunca zımnen veya sarahaten benimsendiğinin;

Sübuta ermesi ile olur.

Bu madde gereğince bir siyasî partinin kapatılması hakkında dava Cumhuriyet Başsavcılığınca ancak re'sen açılabilir.

Diğer sebeplerle dava açılması

MADDE 106. — Bir siyasî partinin bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasî partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazı ile başvurulur.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı verir. Bu karar o siyasî parti genel başkanlığına yazılı olarak bildirilir. Bu yazının tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcısı Anayasa Mahkemesine bu siyasî partinin kapatılması için re'sen dava açar.

İdari mercilerin, savcılarının ve mahkemelerin görevi

MADDE 107. — 103, 105 ve 106 ncı maddelerde söz konusu fiil ve haller hakkında bilgi edinen idari merciler, edindikleri bilgiyi mahallî Cumhuriyet savcılığına derhal ve yazılı olarak intikal ettirirler. Mahkemeler dahi bu gibi fiil veya halleri öğrendikleri zaman durumu derhal mahallî Cumhuriyet savcılığına yazı ile duyururlar.

Cumhuriyet savcılıkları yukarıdaki fıkrada söz konusu fiil ve hallere dair edindikleri bilgileri derhal Adalet Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına yazı ile bildirirler.

Kapatılan partinin malları

MADDE 108. — Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasî partinin bütün malları Hazineye geçer. Kapatma kararı hükümet eliyle uygulanır.

Kapanma kararının kapatmaya ilişkin hükmün sonuçlarına etkili olamayacağı

MADDE 109. — Bir siyasî partinin kapatılması için dava açıldıktan sonra o partinin yetkili organı tarafından verilen kapanma kararı, Anayasa Mahkemesinde açılmış bulunan kapatma davasının yürütülmesine ve kapatma kararı verilmesi halinde doğacak hukukî sonuçlara hükmedilmesine engel değildir.

ALTINCI KISIM

Siyasi Partilerin Kapanması

Kapanma kararı

MADDE 110. — Bir siyasi partinin kapanmasına ancak büyük kongrece karar verilebilir. Bu karar gizli oyla alınır; karar yeter sayısı, parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğudur.

Siyasi partinin kapanmasına karar verilirse bu karar derhal kapanan partinin genel başkanlığı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilir; ayrıca Resmî Gazetede yayımlanır.

Siyasi partinin tüzelkişiliği, kapanma kararının alındığı tarihte sona erer.

Kapanan siyasi partinin malları

MADDE 111. — 110 uncu madde uyarınca kapanan bir siyasi partinin malları, büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, bir diğer siyasi partiye veya başka bir parti ile birleşmek için kapanma kararı alınmışsa birleşeceği partiye devredilebilir. Aksi halde kapanan siyasi partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararları, Hükümetin gözetim ve denetimi altında, büyük kongrenin görevlendireceği bir tasfiye kurulu eliyle uygulanır.

Kapatılması için hakkında dava açılmış bir siyasi parti, açılan dava sonuçlanmadan önce kapanma kararı aldığı takdirde, dava sonuçlanıncaya kadar mallarını hiçbir gerçek veya tüzelkişiyeye devredemez.

Kapanma kararını veren büyük kongre, parti mallarının, kapanma tarihinden başlayarak üç ay içinde kurulacak bir siyasi partiye devredileceğine dair kararı birinci fıkra uyarınca alabilir. Kararda öngörülen siyasi parti bu süre içinde kurulmazsa kapanan partinin bütün malları birinci fıkra uyarınca Hazineye geçer.

YEDİNCİ KISIM

Ceza Hükümleri

Cumhuriyet Başsavcılığı ve Anayasa Mahkemesine gerekli bilgilerin verilmemesi

MADDE 112. — a) Siyasi partilerin, Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulacak sicilleri için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen parti sorumluları hakkında beşbin liradan onbin liraya kadar hafif para cezası;

b) 76 ncı madde hükümlerine aykırı hareket eden parti sorumluları hakkında onbin liradan az olmamak üzere ağır para cezası;

c) 77 nci madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen parti sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri kasten vermeyen parti sorumluları hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis cezası;

Verilir.

Tekerrür halinde bu cezalar yarı nispette artırılarak hükmolunur.

Oylamaya hile karıştırılması

MADDE 113. — Siyasi parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla, her kademedeki her çeşit parti görevlileri ve yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Ön seçimlerle ilgili olarak kanunda yer alan ceza hükümleri saklıdır.

Parti defter ve kayıtlarının tutulmaması, tahrifi, defterlerin yok edilmesi veya gizlenmesi

MADDE 114. — 61 inci maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayanlar üç aya kadar hapis;

Bu defter ve kayıtları, kasten tutmayanlar, tahrif veya yokedenler veya gizleyenler üç aydan bir yıla kadar hapis;

Cezası ile cezalandırılırlar.

Organlarda görev alanların resmi makamlara bildirilmemesi

MADDE 115. — 38 inci maddede yazılı bildirimi yerine getirmeyen parti sorumluları beşbin liradan onbin liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Aynı hüküm, her kademedeki her çeşit parti görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini, kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülki amirliğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır.

Aday adaylarına ilişkin propaganda kayıtlanması ve yasaklara uyulmaması

MADDE 116. — Aday adaylarına ilişkin propaganda kayıtlanma ve yasaklarını düzenleyen 47 nci maddenin bir, iki ve üçüncü fıkralarına aykırı olarak propaganda yapanlar bir aydan üç aya kadar hapis ve beşbin liradan onbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

47 nci maddenin son fıkrasına aykırı harekette bulunan aday adayları hakkında; fiil daha ağır bir cezayı veya 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 152 nci maddesindeki cezayı gerektirmediği takdirde, üç aydan bir yıla kadar hapis ve onbin liradan yirmibeşbin liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Kamuna aykırı bağış, kredi ve borç alınması

MADDE 117. — 68 inci madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden parti sorumlusu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır ve bağışın konusu, kamu kuruluşuna ait mal niteliğinde ise ilgili kuruluşa iade olunmasına, aksi halde müsaderesine karar verilir.

69 uncu maddeye aykırı olarak kredi veya borç veren kimse ve bu kredi veya borcu alan parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkranın ceza hükmü uygulanır.

Askerî nitelikte veya savunmaya yönelik davranışlar *

MADDE 118. — 78 inci maddenin 8 inci bendinde yazılı fiilleri işleyenler, Türk Ceza Kanununda daha ağır bir cezayı gerektirmeyen hallerde, altı aydan beş yıla kadar; 96 ncı maddesine aykırı hareket edenler üç aydan altı aya kadar;

Hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Genel ceza hükümleri :

MADDE 119. — Bu Kanunla, 22.11.1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununa yapılan atıflar hakkında, söz konusu kanunda yer alan ve bu Kanun hükümlerine aykırı bulunmayan ceza müeyyideleri, siyasi partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır.

SEKİZİNCİ KISIM

Uygulanmayan Kanun Hükümleri ve Yürürlükten Kaldırılan Kanun

Dernekler Kanununun 40 ncı maddesinin uygulanmayacağı :

MADDE 120. — 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun 40 ncı maddesi siyasî partiler hakkında uygulanmaz.

Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunun uygulanmayacak hükümleri :

MADDE 121. — 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunun 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümleri siyasî partiler hakkında uygulanmaz.

DOKUZUNCU KISIM

Geçici Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1. — Bu Kanunun aşağıdaki hükümlerle bağdaşmayan maddeleri uygulanamaz.

«16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunla feshedilmiş bulunan siyasî partilerden;

11 Eylül 1980'den sonra gerek parti tüzelkişiliği, gerek bunların merkez yöneticilerinden veya Parlamento üyelerinden herhangi biri hakkında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile ilgili olarak kamu davası açılmış olanlarla, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve anamuhalefet partisi durumunda bulunan siyasî partilerin;

a) 1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde; genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasî parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasî partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahallî seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasî partilerde fahri olarak bile herhangi bir görev alamazlar.

b) 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ile senatörler, Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlamak üzere beş yıl süre ile siyasî parti kuramazlar, kurulacak siyasî partilerin merkez yönetim kurullarında veya benzeri organlarda görev alamazlar.

2) 1 Ocak 1980 tarihinde kontenjan senatörü veya Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi olanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyelerinden; haklarında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile kamu davası açılmış bulunanlar veya birinci fıkrada nitelendirilen siyasî partilerden birine girmiş olanlar birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine tâbi olurlar.

Bazı aykırılıkların düzeltilmesi için yapılan ihtarın süresi

GEÇİCİ MADDE 2. — Bir siyasî partinin, Anayasanın geçici 4 üncü maddesi hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle yapılan başvuru üzerine 106 ncı madde gereğince Anayasa Mahkemesi tarafından ihtar kararı verilmesi takdirinde aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî partiye tanınan süre bir ay olarak uygulanır.

ONUNCU KISIM

Son Hükümler

Diğer kanunların genel olarak uygulanacak hükümleri

MADDE 122. — Medenî Kanun ile Dernekler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasî partiler hakkında da uygulanır.

Yürürlüğe giriş

MADDE 123. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 124. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

